

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
HZ. SÜLEYMAN'IN HÜKÜMDARLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

RUKİYE ÖZTÜRK

Ankara-2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
HZ. SÜLEYMAN'IN HÜKÜMDARLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

RUKİYE ÖZTÜRK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mesut Okumuş

Ankara-2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

RUKİYE ÖZTÜRK

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'DE
HZ. SÜLEYMAN'IN HÜKÜMDARLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mesut Okumuş

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mesut Okumuş
Prof. Dr. Halis ALBAYRAK
Prof. Dr. İsmail Çelebi

.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi: 07.02.2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (..../...../2018)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Rukiye Öztürk

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar.....	V
Önsöz.....	VI
Giriş.....	VIII
A- Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	VIII
B- Araştırmanın Yöntemi.....	VIII
C- Kaynak Değerlendirmesi.....	IX

I. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES'E GÖRE KRAL SÜLEYMAN VE HÜKÜMDARLIĞI

1. Kitab-ı Mukaddes.....	2
2. Yahudi Kimliği.....	4
3. Yahudi İnancında Şelomoh Adı.....	6
4. Kitab-ı Mukaddes ve Yahudilere Göre Kral Süleyman.....	6
5. Devlet Yönetimi.....	10
5.1 Kral Davud Dönemi.....	10
5.2 Kral Süleyman Dönemi ve Komşu Devletler.....	13
5.3 Ordunun Durumu, Savaş ve Uzun Barış Süreci.....	15
5.4 Kral Süleyman ve Rab.....	18
6. Mimarî.....	18
6.1 Süleyman Mabedi	24
6.2 Kral Süleyman'ın Sarayı.....	34
7. Kral Süleyman'ın Bilgeliği.....	35
8. Kitab-ı Mukaddes'te Kral Süleyman'a İthaf Edilen Bölümler.....	36
9. Kral Süleyman'ın Hatası ve Rab Tarafından Cezalandırılması.....	41
10. Vefatı.....	46

II. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİME'E GÖRE HZ. SÜLEYMAN VE HÜKÜMDARLIĞI

1. Kur'an-ı Kerim ve İslami Kaynaklara Göre Hz. Süleyman.....	49
2. Hz. Süleyman'a Bahşedilen Nimetler.....	51
2.1 Rüzgârlar.....	52
2.2 Karıncalar.....	56
2.3 At Sevgisi.....	59
2.4 Kuşlara ve Cinlere Hükmetmesi.....	60
2.5 Şükreden Kul ve Hükümdar Hz. Süleyman.....	62
2.6 Adaleti.....	65
3. Mülkü ve Saltanatı.....	67
3.1 Mimari.....	73
4. Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi.....	75
5. İmtihanı.....	89
6. Vefatı.....	92

III. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'İN HZ. SÜLEYMAN HAKKINDA VEDİĞİ BİLGİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

1. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim.....	97
2. Süleyman Adı Hakkındaki Bilgiler.....	98
3. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Süleyman'a Bahşedilen Nimetler.....	98
4. Devlet Yönetimi.....	101
4.1 Kudüs.....	102

4.2 Sarayı ve Mabedi.....	105
5. Rab Tarafından Verilen Nimetler.....	108
6. Sebe Melikesi ve Halkı.....	111
7. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Süleyman ve Rab.....	113
8. Vefatının Anlatımında İki Kitap Arasındaki Farklılıklar.....	118
9. İslamî Görüşün Kitab-ı Mukaddes İçin Tahrif İddiaları.....	120
SONUÇ.....	126
Özet.....	128
Abstract.....	129
Kaynakça.....	130

Kısaltmalar

(as): Aleyhisselam

AŞ: Anonim Şirketi

b. : bin

(cc): Celle Celâlühû

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

İSAM: İslam Araştırmaları Merkezi

Ltd: Limited

Neş.: Neşriyat

(sav): Sallallâhu aleyhi vesellem

s. y. : Sayfa yok

s. : Sayfa

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TÖV: Türkiye Öğretmenler Vakfı

ter. : Tercüme eden

ter. y: Tercüme eden yok

tar. y: Tarih yok

yay. y: Yayın yeri yok

Yay.: Yayınevi

ÖNSÖZ

Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim -gönderildikleri zamanın ve mekânın özelliklerine göre- gerekenleri içerir vaziyette insanları bir olan Allah'ın dinine çağırma gayesiyle indirilmişlerdir. Yüce Yaraticı değer verip muhatap aldığı insanları anlayamayacakları ya da uygulayamayacakları hiçbir emirden sorumlu tutmamıştır. Sorumlu tuttıkları yalnızca ayetlerle Allah (cc) ve âhiret hakkında uyarılan akıl sahibi kimselerdir. Bu uyarı, zamanın insanı nasıl ise ona göre olmuştur. Bu nedenle dili, anlatımı ve açıklamaları onları şaşırtmamış aksine aydınlatmıştır.

Ne Hz. Musa'ya inen Tevrat'ın ne Hz. Davud'a inen Zebur'un ne Hz. İsa'ya inen İncil'in ne de Hz. Muhammed'e inen Kur'an-ı Kerim'in farklı bir maksadı vardır. Ancak insan zamanla kendine indirilene unutmüş, bozmuş ya da tamamen değiştirmiştir. Her defasında Allah (cc)'ın rahmetiyle yeniden peygamber ya da peygamber ve ona indirilen bir kitap ile insanlar uyarılmıştır.

Peygamberlerin kıssaları gönderilen kitaplarda hatırı sayılır bir yer tutar. İlk üç kitabı içeren Kitab-ı Mukaddes ile Kur'an-ı Kerim arasındaki anlatım farklılıkları hemen göze çarpar. Kitab-ı Mukaddes'teki uzun ve ayrıntılı anlatım şekli Kur'an-ı Kerim'de bulunmaz. Kıssalar, çeşitli surelerde sınırlı sayıda ayetlerle anlatılır. Öyküleyici anlatım sadece Kitab-ı Mukaddes için geçerli, Kur'an-ı Kerim'de ise peygamberler aracılığıyla yapılan uyarılar dikkat çekicidir.

Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te kıssalar, bazen ortak bazen de farklı isimlerden bahseder. Kur'an-ı Kerim'e göre hem hükümdar hem peygamber Kitab-ı Mukaddes'e göre ise sadece hükümdar olan Süleyman'ın/Şelomo'nun kıssası ortak olanlardandır. Yani onun hikâyesi bazı bölümlerde çok yakın, bazı bölümlerde değişen ve bazı bölümlerde çelişen ifadelerle de olsa her iki kitapta da bulunur.

Bu büyük ismi araştırırken Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim temel kaynak olmuştur. Ancak bilgilerin değerlendirilmesi ve yorumlar açıklama için diğer kaynaklara da başvurulmuştur. Kitab-ı Mukaddes'in bilgilerini değerlendirmede Yahudi din adamlarının görüşlerini içeren kitaplardan ve onları değerlendiren yazarların kitaplarından, Kur'an-ı

Kerim ayetlerini değerlendirmede ise tefsirlerden ve peygamberler tarihi ile ilgili kitaplardan yararlanılmıştır.

Konunun tespiti ve hazırlanışında desteğini esirgemeyen kıymetli Hocam Prof. Dr. Mesut Okumuş'a teşekkür ederim.

Rukiye Öztürk

Ankara-2018

GİRİŞ

A-ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Allah (cc) gönderdiği kitaplarda insanları olması gerekene yani yaratılış gayesine davet eder. Peygamberler ve onların örnek hayatları bu gayenin dünya gözüyle gerçekleşmiş halidir. İnanlar yüce Allah'ın davetinin dünya hayatında nasıl karşılık bulması gerektiğini peygamberlerde görür ve anlar.

Bu davete hazırlanırken anlarız ki bazı peygamberlerin bazı özellikleri daha ön plandadır. Hz. Âdem'in tövbesi, Hz. Nuh'un ısrarlı imana daveti, Hz. İbrahim'in cesareti, Hz. İsmail'in Allah'a gözünü kırpmadan boyun eğmesi, Hz. Eyûb'un sabrı ve diğerleri, hepsinin insanlara farklı zamanlar için farklı mesajları vardır. Hz. Süleyman ise bu çerçevede tıpkı babası Hz. Davud gibi adaletli, imanlı ve etkili olması gereken yöneticilere örnektir. Anlatılma sebebi ve önemi budur. Bu değerli ismin Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'deki anlatımlarını karşılaştırmadaki niyetimiz ise zaman içinde insanlarca değiştirilen kısımları tespit etmek ve farklı zamanlarda kıssanın anlaşılış şeklinin nasıl değiştiğini görmektir.

Diğer peygamberler gibi Hz. Süleyman da farklı yönleriyle araştırmalara tabi tutulmuştur. Kendisinden sonra geçen yüzyıllar boyunca araştırılması ve kendisine olan ilginin hep güncel olması çalışmamızın gereğine ve önemine işaret eden bir başka sebeptir.

B- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızın bölümlerinde Kitab-ı Mukaddes, Yahudi kaynaklar, Kur'an-ı Kerim ve İslamî kaynaklar tahlil edilerek konulara göre sınıflandırılmıştır. Veriler art arda sıralanmıştır. Farklı rivayetlerin bulunduğu durumlar için geçerli delil bulunmadığında herhangi bir tercih yapılmamıştır. Resimlerle, haritalarla ve fotoğraflarla zenginleştirme amaçlanmıştır.

Karşılaştırma ve sonuç bölümlerinde ise nesnel verilerin yanında öznel ve eleştirel bir yaklaşım izlenilmiştir. İki kitabın mukayeseli bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

C- KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Kullanılan kaynaklar ilgili bölümlerdeki konulara göre belirlenmiştir. Ana kaynaklar Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'dir. Kitab-ı Mukaddes alıntıları *Kitab-ı Mukaddes* (Rota Ofset, İstanbul, 1985)'ten, Kur'an-ı Kerim alıntıları ise *Kur'an-ı Kerim'in Yüce Meali*, (Elmalılı Hamdi Yazır, Merve Yayınları, İstanbul, 2002) ve *Yüce Kur'an Açıklamalı-Yorumlu Meali* (Prof. Dr. Abdülkadir Şener - Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu - Prof. Dr. Mustafa Yıldırım, Tibyan Yayıncılık, İzmir, 2014)'nden alınmıştır.

Kitab-ı Mukaddes'teki bilgiler yorumlanırken Yahudi bilgilerin ve din adamlarının (rabîlerin) yazdığı, dinler tarihini ele alan yerli ve yabancı kitaplardan ve ansiklopedik bilgilerden yararlanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki bilgiler yorumlanırken öncelik klasik tefsirlere verilmiş sonra diğer tefsirler eklenmiş ve ardından ansiklopedik bilgilerle tamamlanmıştır. Hz. Süleyman'ı konu alan güncel eserler yararlanılan diğer kaynaklardır. Peygamberleri ve sadece Hz. Süleyman'ı anlatan akademik eserler ise her iki bölüm için yol gösterici olmuştur.

Bu alanda yazılmış olan *İlahi Dinlerde Semboller*,¹ *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tanrı Anlayışı*,² *Kitab-ı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*,³ *Yahudilikte Nübüvvet*,⁴ *Yahudilik'te ve İslam'da Hz. Davud*,⁵ *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kutsal Kitap Anlayışı*,⁶ *Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman İle İlgili Ayetlerde Hakikat ve Mecâz*,⁷ *Yahudi ve İslam Geleneğinde Hz. Davud*,⁸ *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'e Göre Hz. Davud*,⁹ *Hz. Süleyman Kıssası ve Sosyo-psikolojik Açından*

¹ Atasagun, Galip, *İlahi Dinlerde Semboller*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 1996.

² Şimşek, Sabri, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tanrı Anlayışı*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

³ Yavuz, Nazmiye, *Kitab-ı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

⁴ Taşdelen, Emine, *Yahudilikte Nübüvvet*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 2010.

⁵ Dağ, Yahya, *Yahudilik'te ve İslam'da Hz. Davud*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2013.

⁶ Küçük, Mehmet Alparslan, *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kutsal Kitap Anlayışı*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara, 2000.

⁷ Bilgin, Mehmet, *Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman İle İlgili Ayetlerde Hakikat ve Mecâz*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, SBE, Rize, 2016.

⁸ Calasın, Neslihan, *Yahudi ve İslam Geleneğinde Hz. Davud*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

⁹ Kaymak, Tahir, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'e Göre Hz. Davud*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 1993.

*Tahlili ve Değerlendirilmesi*¹⁰ isimli tezler dolaylı olarak, *Krallar Döneminde Yahudilik*,¹¹ *Kral ve Peygamber Olarak Davud (as) ve Süleyman (as) Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*,¹² *Kutsal Metinlerde ve Rivayetlerde Hz. Süleyman*,¹³ *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman*¹⁴ isimli tezler ise doğrudan çalışmamızla ilgili bulunmaktadır.

Kitab-ı Mukaddes ve/veya Kur'an-ı Kerim çerçevesinde Hz. Süleyman ile ilgili tezlerin bazılarında veriler, bizim çalışmamızın ilk iki bölümünde olduğu gibi art arda sıralanmıştır. Bazılarında ise örtüşen ve çelişen bilgiler ayırt edilmeden olduğu gibi alınmıştır. Bizim çalışmamızda farklı olan ise üçüncü bölümde karşılaştırma yapılmasıdır. Bu bölümde her iki kitaptan, tarihi ve dini kaynaklardan Hz. Süleyman ile ilgili aynı içeriğe sahip konular karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Diğer tezlerde karşılaştırma ve dolayısıyla iki kutsal kitabın, dini alimlerinin, tarihi anlatan yazılarının benzeyen, benzemeyen, eleştirilen, olduğu gibi iman edilen, tahrif iddiaları bulunan kısımlarını bir arada görme şansı yoktur.

---

¹⁰ Erenay, Hayri, *Hz. Süleyman Kıssası ve Sosyo-psikolojik Açından Tahlili ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 1997.

¹¹ Toski, Özcan, *Krallar Döneminde Yahudilik*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE, Bursa, 2004.

¹² Atik, Bilal, *Kral ve Peygamber Olarak Davud (as) ve Süleyman (as) Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2008.

¹³ Yücel, Ekrem, *Kutsal Metinlerde ve Rivayetlerde Hz. Süleyman*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, SBE, Elâzığ, 2003.

¹⁴ Akkaya, Elif, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2013.

I. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES'E GÖRE KRAL SÜLEYMAN VE HÜKÜMDARLIĞI

"... Ve ben sana öyle zenginlik ve mal ve şeref vereceğim ki senden önce olan krallarda onun benzeri yoktu ne de senden sonra onun benzeri olacaktır." (II. Tarihler 1/12)

1. Kitab-ı Mukaddes

Kitab-ı Mukaddes'i Hristiyanlar dini alanda otorite kabul ederler. Bu kitap için batıda yaklaşık MS 400 yılından beri Bible (Bibel) adı kullanılır. Ona yükledikleri misyon çok büyüktür. Onun insan hayatına yön verecek kuralları ihtiva eden en mükemmel kitap olduğunu söylerler.

Kitab-ı Mukaddes'in ilk bölümü yani Ahd-i Atik Yahudiler için kutsal olan bölümdür. Bu yüzden onlar İbranice nüshasını yani The Hebrew Bible denilen halini esas alırlar. Hristiyanlar ise MÖ III. ve I. yüzyıllarda yapılmış Yunanca tercümeyle esas alırlar. Ancak bu iki nüsha arasında farklılıklar vardır. Yunanca tercüme İbranice olana ek bölümler içerir. Deuterocanonique adı verilen bu bölümleri Katolik Hristiyanlar kutsal sayarken Protestan Hristiyanlar ve Yahudiler kabullenmezler.

İkinci bölüm yani Ahd-i Cedid bölümü ise Yahudilerce tamamen reddedilir. Bu bölüm Yunan dilinde yazılmış ve Latince'ye çevrilmiştir. Vulgate (Yaygın Nüsha) adı verilen bu bölümü Roma Katolik Kilisesi tek makbul nüsha kabul eder.

Kitab-ı Mukaddes'in İbranice, Grekçe, Samirice, Kotça, Latince ve Arapça tercüme edildiği yazılar bulunur. Arapça'ya çeviri Grekçe'den Huneyn b. İshak (ö.260/873) tarafından, İbranice'den ise Said b. Yusuf (ö.942) tarafından yapıldığı bilinmektedir. İlk Türkçe tercüme ise Ali Ufkî Bey (ö.1675) tarafından 1666'da yapılmıştır.¹⁴

Çalışmamız için önemli kısımlar Yahudilerce kabul gören Ahd-i Atik yani Eski Ahit bölümündedir. Eski Ahit'in içeriği oldukça geniş bir tarihi kapsar. *"Başlangıçta Allah gökleri ve yeri yarattı. Ve yer ıssız ve boştu ve enginin yüzü üzerinde hareket ediyordu. Ve Allah dedi: Işık olsun ve ışık oldu."*¹⁵ sözleriyle her şeyin yaratılışından başlanır. Denizler, karalar, bitkiler, hayvanlar ve ilk insanlar Âdem ve Havva anlatılır. Birçok peygamberin hayatından, bazı krallardan ve o yıllarda yaşanan olaylardan bahsederek Zekeriya peygamber dâhil olmak üzere insanlık tarihinin uzun bir döneminden bahsedilir. Burada İsrail tarihi ile ilgili birçok milletle ilgili hiçbir bilginin bulunmadığı alanlarda bilgiler bulunur. Peygamber, kral ya da bilginlerin öğütlerinin bulunduğu bölümler ve peygamberlerin Rab'den ilettikleri emirler ve

¹⁴ Ömer Faruk Harman, "Kitab-ı Mukaddes", *DİA*, İstanbul, 2010, XXVI, s. 75-76.

¹⁵ Tekvin 1/1-3.

ikazlar dikkat çeker. Eski Ahit şöyle son bulur: “*Kulum Musa'nın şeraitini, kanunları ve hükümleri anın, o şeriat ki Horeb'de bütün İsrail için ben ona emrettim. İşte Rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce, ben size peygamber İlya'yı göndereceğim. O da babalarının yüreğini oğullara ve oğullarının yüreğini oğullara döndürecektir, ta ki gelip dünyayı lanetle vurmuyayım.*”¹⁶

Eski Ahit'e Yahudiler Tanah adını verirler. Orijinal dili İbranice olan Tanah toplamda üç bölüm ve yirmi dört kitaptan oluşur. Tanah bu üç bölümün ilk harflerinin kısaltılmış halidir. Bu bölümler Tora, Nevim, Ketuvim'dir. Kısa hali TaNaKh'dır. Tora (Tevrat): Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye'den; Nevim (Peygamberler): Yeşu, Hâkimler, I. Samuel, II. Samuel, I. Krallar, II. Krallar, İşaya, Yeremya, Hezekiel ve on iki peygamberler Hoşea, Yoel, Amos, Obadya, Yunus, Mika, Nahum, Habakuk, Zafenya, Hagay, Zekerya, Malaki'den; Ketuvim (Kutsal Yazılar) ise Mezmurlar, Meseller, Eyub, Neşideler Neşidesi, Rut, Mersiyeler, Vaiz, Ester, Daniel, Ezra, Nahemya, I. Tarihler ve II. Tarihler'den oluşur.¹⁷

Yahudiler için özellikle Tora kısmı çok önemlidir. Uzmanlar tarafından titizlikle yazılan ve sinagoğa yeni getirilen her bir Sefer Tora¹⁸ için kutlama yapılır.

Yeni Sefer Tora için sinagogda tören¹⁹

¹⁶ Malaki 4/4–6.

¹⁷ Salime Leyla Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014, s. 49.

¹⁸ Moşe Rabenu (Öğretici Musa)'nun beş kitabının parşömen üzerine yazılmış ve rulo yapılmış hali.

¹⁹ Alberto Modiano, *Judaizm Within The Time And Palace*, Gözlem Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2014, s. y.

2. Yahudi Kimliği

Yahudiler zaman içinde farklı isimlerle anılmışlardır. Geleneksel olarak üç ayrı sözcükle isimlendirilirler: İbrani (İvri yani İbrahim'in atası Eber), İsrail (Yisrael yani İbrahim'in torunu Yakup. İsrail adına ilk defa II. Ramses'in oğlu Merneptah (MÖ 1232–1224) tarafından diktirilen 'İsrail Anıtı' diye adlandırılan kitabede rastlanılır. Yahudi inancına göre bu ad Yakup'a Tanrı tarafından verilmiştir. Ayrıca tüm Yahudileri kapsayacak şekilde kullanılır.²⁰) ve Yahudi (Yehudi yani Yakup'un oğullarından Yahuda). Bu isimler arasından ise en çok İsrailoğulları denmesini kabul ederler.²¹ Ancak geniş çevrelerce 1880'lerden beri Yahudi terimi kullanılır.²²

Yahudiler uzak geçmişleri hakkında bilgi bulunan sayılı milletlerdendir. Onlar otuz beş asır önce yarı vahşi bazı kabilelerden oluşmaktaydı. Yaptıkları temel uğraş ise hayvancılıktı. Vahadan vahaya gezer onları otlatırlardı. İnançları, onları gerçekten buhrana sürüklemekteydi. Çünkü etraflarındaki tüm eşyanın korkunç ruhlar tarafından işgal edildiğine inanıyorlardı. İbadetleri de buna uygun olarak koyu bir büyücülükten ibaretti. Korku ise onların iliklerine işlemişti. Hayat kısa, yaşamak ise adeta işkence kaynağıydı. Hayatlarını kaplamış bu acı dolu durumu alt etmenin tek yolu ise çöllerde göç edip yaşamakta oldukları yeri değiştirmekti.²³

Hayatlarını ve dolayısı ile iç dünyalarını, art arda gelen peygamberler düzenlemeye çalışmaktaydı. Bu yüzden Yahudilik için belirli peygamberler ve onların misyonları çok önemlidir. Bunlar, Yaratıcı'nın yasına yani Tevrat'a uymaya söz veren Rab ve halkı arasındaki ahite aracı olan peygamberlerdir. Ahit ise İbrahim tarafından alınan, İşhak ve Yakup tarafından yenilenmiş ve Musa tarafından onaylanmıştır. (Tevrat ve diğer kutsal kitaplardan oluşan Tanah, hahamların açıklamalarının derlemesi olan Talmud ve batınî yorumu Kabbala ile tamamlanır.)

Onları karanlıktan aydınlığa çıkararak peygamberleri bunun yanında tüm milletlerin tarihini değiştirecek bir de anahtar bırakır: Seçkinlik. Kitab-ı Mukaddes'e göre tarihte

---

²⁰ Abdurrahman Küçük - Günay Tümer - Mehmet Alpaslan Küçük, *Dinler Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2011, s. 287.

²¹ Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, s. 16.

²² Jonathan Gorksy, *Judaism, Teach Yourself*, USA, 1995, s. 2.

²³ Ömer R. Doğrul, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 209–210.

İsrailoğullarından olmayanlar ağır işlerde çalıştırılırken İsraililer amir durumdadır. Çok sevdikleri ve kendilerini varisi kabul ettikleri toprakları geliştirirken bile Yahudiliğin üstün ırk İsrailoğulları düşüncesini görüyoruz. Rabbin onları seçtiği de Kitab-ı Mukaddes'te açıkça yazılıdır.²⁴ İnançlarına göre bu millet Rabbin onu seçmiş olması sebebiyle, sahte ilahlara tapan insanlığın putperest ekseriyetine karşı tarihte hâkim bir rol oynayacaktır. Bu sözüm ona seçkin milletin geri kalan insan ırkı karşısındaki tutumu ise İslami fikir yapısındaki beyinleri dehşete düşürür niteliktedir. Allah (cc) (Hâşâ...) kıskanç bir ilah olarak gösterilmiştir. “Allah'tan başka ilah yoktur” ifadesi onlar için Yahudi'nin başka ilahı olamaz manasındadır. Allah'ın sahte ilahlar için hissettiği duyguyu, diğer milletler için seçkin milletin hissedeceği duyguya örnek sayar ve kendilerini haklı görürler. Böylece bu rahatsız edici bencilliği, dinen onaylanmış sayarlar.²⁵ Bugün bu kabul edilemez bakış açıları hala devam eder. Ünlü Yahudi rahibi Abraham Joshua Heschel (ö. 1972) der ki, “Bir Yahudi için en büyük günah, neyi temsil ettiğini unutmaktır.”²⁶ Zaten Yahudilik Rabbin denetimi altında yeryüzünde gerçekleştirilmesi gereken ideal düzen düşüncesi ile bütünleşmiş bir dindir. Birleşik krallık döneminde (Kral Süleyman zamanı) bunu denemişler fakat başarılı olamamışlardır.²⁷

“Onlardan sonra memlekette kalan İsrailoğulları'nın büsbütün yok edemedikleri çocuklarından bugünde olduğu gibi Süleyman angaryacı kullar topladı”²⁸ ifadesi okunduğunda, Yahudi ırkçılığının alt yapısını anlamak zor olmaktan çıkıyor. Diğer ırklar aşağılanırken İsrailoğulları yüceltilmeliydi elbette... “Fakat Süleyman İsrailoğullarından kul etmedi; ancak bunlar cenk adamları ve hizmetçileri ve reisleri ve araba cenkçileri ve arabalarının ve atlarının başbuğları idiler.”²⁹

Yahudilerin yüzyıllar içerisinde Dünya'nın farklı bölgelerine yayılmaları ve ulus ile dinin birbirine karışmasıyla tanımlanması zor olan Yahudi kimliği konusunda bir tartışma vardır. Bir diğer tartışma konusu ise Yahudilerin kendilerini tanımlama biçimidir. Örneğin bir Yahudi, Yahudilik gereklerini yerine getirmese ve hatta Tanrı'ya inanmasa bile kendisini

---

²⁴ II. Tarihler 29/11.

²⁵ Arnold J. Toynbee, *Tarihçi Açısından Din*, ter. İbrahim Canan, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1978, s. 22.

²⁶ Michael Levin, *Yahudi Ruhaniyeti ve Mistizmi*, ter. Esterya Seval Vali, Gözlem Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2006, s. 162.

²⁷ Seyyid Kutub, *Yahudiyle Olan Savaşımız*, ter. Abdulhamit Dağdeviren, Arslan Yayınları, İstanbul, 1982, s. 18.

²⁸ I. Krallar 9/21.

²⁹ I. Krallar 9/22.

Yahudi olarak tanıtılabilir³⁰ o halde Yahudi olmanın temel değeri yalnızca ırktır. Bu da seçkin ırk anlayışını gündeme getirir.

Bugün Yahudiler dünyanın birçok ülkesinde dağınık yaşamalarına rağmen dinsel etkinlik ve özelliklerini kaybetmemişlerdir. Tek tanrı düşüncesi Yahudi dininin temel taşıdır ve dünya düşünce havuzuna en önemli katkısıdır.³¹

3. Yahudi İnançında Şalomoh Adı

Kitab-ı Mukaddes'in Ahd-i Atik bölümünde yazılanlara göre Kral Davud, Tanrı'dan oğlunun döneminde barışın müjdesini aldığı için ona bu adı vermiştir.³² Diğer bir yoruma göre Şalomoh, *Yahve (yani Tanrı) onun mülkünü korusun* manasındaki daha uzun bir ismin kısaltılmış halidir. Bazı Yahudi kaynakları ise bu ismi annesi Bat- Şeba'nın koyduğunu kaydeder.³³ Kitab-ı Mukaddes'teki bir başka bilgiye göre peygamber olan Natan ona **Yedidya (Rabbin sevgilisi)** adını vermiş,³⁴ son olarak saltanatı boyunca hüküm süren barış sebebi ile asıl adı olan Yedidya'nın yerine Şalomoh ismi kullanılmıştır.

Bu ismin Süryanice menşeli olduğu da rivayet edilmiştir.³⁵ Kitab-ı Mukaddes'te çok kullanılan ismi Şlomo'nun yanı sıra başka isimlerle de anılır. Diğer isimleri ise şöyledir: **'Vâiz'** anlamında **Kohelet**,³⁶ Tanrı'ya bağlı anlamında **Lemuel**, bilge sözleri toplayan anlamında **Agur**, bütün Dünya üzerinde hüküm sürdüğü için **Yakeh**,³⁷ mabedi inşa ettiği için **Ben**, Tanrı onunla beraber olduğu için **Ithiel** isimleriyle de anılmıştır.³⁸

4. Kitab-ı Mukaddes ve Yahudi Kaynaklara Göre Kral Süleyman

Kral Süleyman'ın adı başta Kitab-ı Mukaddes olmak üzere Yahudi sözlü geleneğinde, yazılı Yahudi kaynaklarında ve de pek çok rivayet ve efsanede geçer. Onlara göre kendisi İsrailoğulları'nın üçüncü kralıdır. Burada müşterekler ancak onun adının geçtiği yazılar

³⁰ Brigitte Dumartier, *Dinler Atlası*, ter. Özgür Adadağ, NTV Yayınları, İstanbul, 2011, s. 24.

³¹ Hüseyin G. Yurdaydın - Mehmet Dağ, *Dinler Tarihi*, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978, s. 168.

³² I. Tarihler 22/9.

³³ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 56.

³⁴ II. Samuel 12/25.

³⁵ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 56.

³⁶ Vâiz 1/1.

³⁷ Meseller 31/1.

³⁸ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 56.

arasında birbirine benzeyen ve destekleyen bölümler olduğu gibi farklı anlatılan, ekleme yapılmış, bazı kısımları değiştirilmiş ya da tam tersine işaret eden bölümler de mevcuttur.

Örneğin, Ahd-i Atik’de bazı ifadeler, Süleyman’ın Kudüs’te dünyaya gelen Davud’un Bat-Şeba’dan doğma ikinci çocuğu olduğunu belirtir.³⁹ Ancak diğer bazı ifadelere ve şecere listelerine göre o Bat- Şeba’dan doğma dördüncü çocuktur.⁴⁰

Onun hikâyesi kötü başlar. Kitab-ı Mukades’te Şlomoh’nun annesi Bat-Şeba ile kral babasının tanışması ahlak dışı olarak yansıtılır. Çünkü akşam vakti Kral Davud’un yatağından kalkıp dolaşmaya çıktığında yıkanmakta olan bir kadını görüp çok beğendiği,⁴¹ hakkında araştırma yaptırdığı yazılıdır. Onun askerlerinden Hittî Uriya’nın karısı olduğunu öğrendiği⁴² buna rağmen çağırıp onunla yattığı ve sonra kadının evine döndüğü⁴³ anlatılır.

Bat-Şeba gebe kalır ve bunu Davud’a aracılıyla bildirir.⁴⁴ Davud, Yoab aracılığıyla Hittî Uriya’yı çağırır.⁴⁵ Uriya geldiğinde savaşın son halini merak edip sorar⁴⁶ ancak Davud ondan evine dönmesini ister.⁴⁷ Adam dönmeyip orada kalır.⁴⁸ Sebebini sorduğunda: “*Ve Uriya Davud’a dedi: Ahit sandığı ve İsraille Yahuda haymelerde oturuyorlar ve efendim Yoabla efendimin kulları kırlarda konmuşlarken yemek içmek ve karımla yatmak için ben evime mi ineyim? Senin hayatın hakkı için ve canının hayatı hakkı için ben bu şeyi yapmam*”⁴⁹cevabını alır. Yani asker kralına ve vatanına sadık biridir.

Kralı ve vatani için böylesine fedakâr olan bir adam için Kral Davud’un reva gördüğü ise şaşılacak bir diğer olaydır. Kral önce bir gün daha orada (Yeruşşalim) kalmasını ister,⁵⁰ sonra da sarhoş edip o gün de ailesi ile kalmasını engeller.⁵¹ Sabah ise Yoab’a bir mektup yazarak⁵² şiddetli savaşta Uriya’yı öne koymasını ve ölmesini istediğini belirtir.⁵³ Hem de

³⁹ II. Samuel 11/27; 12/18 – 24.

⁴⁰ II. Samuel 5/14; I Tarihler 3/5, 14/4.

⁴¹ II. Samuel 11/2.

⁴² II. Samuel 11/3.

⁴³ II. Samuel 11/4.

⁴⁴ II. Samuel 11/5.

⁴⁵ II. Samuel 11/6.

⁴⁶ II. Samuel 11/7.

⁴⁷ II. Samuel 11/8.

⁴⁸ II. Samuel 11/9.

⁴⁹ II. Samuel 11/11.

⁵⁰ II. Samuel 11/12.

⁵¹ II. Samuel 11/13.

⁵² II. Samuel 11/14.

bunu yazdığı mektubu, Uriya'nın elinden⁵⁴ Yoab'a yollar. Sonunda kavimden ve Davud'un askerlerinden bazıları ile Uriya savaşta ölür.⁵⁵ Bir süre yasının bitmesini beklediği karısını kendine eş eder.⁵⁶

Yaptığı yanlışlığı Rab peygamber Natan aracılığıyla yüzüne vurur.⁵⁷ Onu sert şekilde cezalandıracağını bildirir. Çünkü Rabbin gözünde kötü olanı yapmıştır. Bu yüzden Kitab-ı Mukaddes'te evinden kılıcın hiç çıkmayacağı⁵⁸ ve kadınlarının komşularıyla tüm İsrail'in karşısında güneş ışığında yatacakları yazar.⁵⁹

Kral Davud, Rabbe karşı suç işlediğini kabul ettiğinde ise suçu silinecek ve ölmeyecektir.⁶⁰ Fakat ceza olarak bu ilişkiden doğan çocuğun öleceği⁶¹ bildirilir. Rab doğan çocuğu ağır hasta eder.⁶² Davud oruç tutar⁶³ ve yerde yatar kimse yerinden kaldıramaz.⁶⁴ Yedinci gün çocuk ölür.⁶⁵ O ölünce Davud yerden kalkar ve normal hayatına devam eder.⁶⁶ Sebebini soranlara belki Rab bana lütfeder diye düşündüm, *"Fakat şimdi öldü, niçin oruç tutayım? Artık onu geri getirebilir miyim?"*⁶⁷ diyerek açıklar.

Süleyman işte bu kadından doğan ikinci çocuktur. Rab tarafından sevilmiştir.⁶⁸ Kral, Peygamber Natan aracılığıyla adını Yedidya⁶⁹ koymuştur ve Yedidya, Rabbin sevgilisi anlamındadır. Süleyman sevilen kutlu bir evlattır. Kendisi günü geldiğinde tüm İsrailoğullarının mutlak yöneticisi olacaktır.

Kitab-ı Mukaddes'te anlatılanlara göre oğlunun durumunu -tüm İsrailoğullarına hükmedeceğini- babası Kral Davud daha önceden bilmektedir. Şöyle ki Davud kendisi için bir saray yaptırdıktan sonra Tanrı içinde bir Mabed yaptırmak istediğinde ona zürriyetinin ondan

---

⁵³ II. Samuel 11/15.

⁵⁴ II. Samuel 11/14.

⁵⁵ II. Samuel 11/17.

⁵⁶ II. Samuel 11/27.

⁵⁷ II. Samuel 12/9.

⁵⁸ II. Samuel 12/10.

⁵⁹ II. Samuel 11/12.

⁶⁰ II. Samuel 12/13.

⁶¹ II. Samuel 12/14.

⁶² II. Samuel 12/15.

⁶³ II. Samuel 12/16.

⁶⁴ II. Samuel 12/17.

⁶⁵ II. Samuel 12/18.

⁶⁶ II. Samuel 12/20.

⁶⁷ II. Samuel 12/23.

⁶⁸ II. Samuel 12/24.

⁶⁹ II. Samuel 12/25.

sonra da saltanat süreceği, yerine geçecek oğlunun mabed inşa edeceği⁷⁰ ve bu oğlunun ise Süleyman olduğu Rab tarafından ona bildirilmiştir.

Süleyman'ın hükümdarlık süresi rivayetlere göre faklılık gösterir. Bir yoruma göre kendisi milattan önce 967–965 yılları arasında babasıyla birlikte 965–928 yılları arasında tek başına hüküm sürmüş, diğer bir yoruma göre ise babasının vefatından kısa bir süre önce 971 veya 973'te kral olmuş ve 931 yılına kadar hüküm sürmüştür.⁷¹ Çoğu rivayette yaklaşık kırk yıllık saltanata işaret edilir.

Neredeyse tüm rivayetler çocuk yaşta tahta çıktığından bahseder. Erken yaşlarda gelen bu büyük vazife onu etkilemiştir. Hatta Kitab-ı Mukaddes'te bu hali için bir serzenişte bulunduğu yazılıdır. Kral olduğunda der ki, *“Ve şimdi, ey Allah'ım Rab, kulunu babam Davud'un yerine kral ettin ve ben ancak küçük bir çocuğum, çıkmayı ve girmeyi bilmem.”*⁷² Bu sözden hareket edilecek olunursa Süleyman'ın on iki veya on dört yaşlarında krallık tahtına oturduğu nakledilmesi normal karşılanabilir ancak bazı rivayetler kral olduğunda muhtemelen yirmi yaşlarında olduğunu kaydeder.⁷³ Kitab-ı Mukaddes ise babası Kral Davud'un saltanatının yirminci yılında doğduğunu ve babası gibi kırk yıl krallık yaptığını belirtir.⁷⁴

Kitab-ı Mukaddes'e göre ileriki yıllarda uzun süreli barışın mimarı olacak genç kral saltanatına kan ile başlar. Ağabeyi Adoniya ile babasının ordu komutanı Yoab'ı öldürtür ve kâhin Ebyanar'ı (Abiatar) sürgün eder.⁷⁵ Bu dönemde Mısır ve Asur karışıktır. Burada cereyan eden olaylar acımasızca da olsa gerçekçidir ve Kitab-ı Mukaddes'te anlatılır. Dikkat çeken kısım ise Kitab-ı Mukaddes'te olmayıp yorumlamayla ortaya çıkan ve hızla geniş çevrelerce benimsenenlerdir.

Kendisiyle ilgili tarihi verilerle açıklanabilecek bilgilerin yanı sıra şaşılacak birçok rivayet de vardır. En ilginç olanları ise efsane gibi görünenleridir: *“Yahudi kaynaklara göre Süleyman'ın çok değerli uçan bir halısı vardı. Onunla dilediği yere süratle giderdi. Emirlerini uygulatmak üzere yanında insanlardan Asaf b. Berahya, cinlerden Ramirat, hayvanlardan*

⁷⁰ II. Samuel 7/12–13.

⁷¹ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 56.

⁷² I. Krallar 3/7.

⁷³ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 56.

⁷⁴ I. Krallar 11/42.

⁷⁵ I. Krallar 2/22–34.

aslan, kuşlardan kartal bulunurdu. Onun cinlere hükmettiği ve sihir ilmine sahip olduğu şeklindeki inanç Ahd-i Atik'te yer almamasına rağmen miladi dönemin başlangıcında ortaya çıkmış ve Orta Çağ'da yaygınlaşmıştır.”⁷⁶ Bu yorumları yapanların çıkış noktası Kitab-ı Mukaddes'te geçen “*Ve Libnanda olan erz ağacından duvarda biten zufa otuna kadar ağaçlar hakkında söyledi, hayvanlar ve kuşlar ve sürünen şeyler ve balıklar hakkında da söyledi*”⁷⁷ ifadesidir. Buradan hareketle onun görünmeyen varlıklarla iletişime geçebildiği hatta evrenin karanlık güçlerinin üzerinde gücü olduğu söylenmiştir.

“Süleyman'ın çeşitli özelliklerinin yanında Tanrı'nın ona bahsettiği cinlerle ve kötü ruhlarla mücadele sanatından ve bunları insanın şifa bulması için kullandığından bahsedilmekte, hastalıkları uzaklaştırmak için tertip ettiği dualardan, kötü ruhları yakalayıp zincirleme formüllerinden, iyi ve kötü özellikleri kontrol etme özellikleri içeren yüzüğünden söz edilmiştir.”⁷⁸ Burada bahsi geçen yüzük –aşağıda açıklanacağı üzere- vefatına yakın acı çekmesinde rol oynayacaktır.

5. Devlet Yönetimi

5.1 Kral Davud Dönemi

Kral Davud'un dine bağlı olması güçlü iktidarının vazgeçilmezidir. Yahudiler onun Rabbin yasalarına uygun idaresini, kurtarıcı kimliğini ve büyük krallığını hep hafızalarında tutmuşlardır. Bugün Davud'un soyundan gelecek bir kurtarıcıyı beklerler. Bu kurtarıcı onlara göre, kutsal topraklarda eskisi gibi büyük ve güçlü bir devlet kuracaktır.⁷⁹ Bu devletin adı Tanrı Devleti'dir. O Yahudileri kurtaracak ve dünya barışını sağlayacaktır.⁸⁰ Geleneksel Yahudi inancı böyle kabul eder⁸¹ çünkü bunu Tanrı, kutsal kitabında vaad etmiştir.⁸² Hatta bu bağlamda yalancı mehdiler ortaya çıkmıştır. Sonuncusu Polonyalı Yahudi Yakob Frank (1726–1791)'tır. Kendisi Talmud'u reddeden bir mezhep kurmuştur. Offenbach'da uzun süren bir esaretin sonunda ölmüştür. Taraftarları ise onun görüşlerini bırakıp Katolik olmuşlardır.⁸³

⁷⁶ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

⁷⁷ I. Krallar 4/33.

⁷⁸ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

⁷⁹ Mesut Kaynak, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan Gözlemler*, Yay Matbaacılık, İstanbul, 2007, s. 211.

⁸⁰ Abdurrahman Küçük - Mustafa Erdem - Münir Koştaş, *Dinler Tarihi*, Etam AŞ Ofset, Eskişehir, 1993, s. 137.

⁸¹ Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, s. 20.

⁸² II. Samuel 7.

⁸³ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983, s. 205.

Kitab-ı Mukaddes'e göre Davud, otuz yaşında kral olmuş ve kırk yıl hüküm sürmüştür.⁸⁴ Kendisi Yahudî devletin ikinci kralıdır. Birincisi ise Saûl'dür.⁸⁵ Saûl, Samuel⁸⁶ tarafından seçilmiş ve İsrail oğulları askerlerinin komutanlığını yapmıştır. Böylece İsrailoğulları için halkın isteğiyle Hakimler Dönemi sona ermiş ve Dünya'nın diğer ülkeleri gibi Krallık Dönemi başlamıştır. Davud ise Saûl'ün adamlarındandır. Davud Filistin kumandanı Golyat'ı⁸⁷ yendiğinde İsrailoğullarınca sevilir ancak Kral Saûl'ün kinini de üzerine çekmiş olur. Kral onu öldürmeye çalışır. Davud ise iki defa kaçarak Filistinlilere sığınır.⁸⁸ Karışıklıklar çıkar ve bu durumdan istifade eden Filistinliler hücum ederek Yizreel vadisinde Kral Saûl'ü öldürür. Zırhı Filistin'in Finus mabedine konurken cesedi Beyti Şân'ın duvarına çivilenir.⁸⁹ Onun ölümünden sonra Davud Kral Saûl'un oğlu İşobet ile karşı karşıya gelir. İşobet, orduların komutanlarının desteklemesine rağmen Davud'a yenilir ve öldürülür.⁹⁰

Artık krallık Davud'a kalmıştır. Onun devletinin büyümesine Rab destek vermiştir: *“Ve Davud gittikçe büyüyordu ve orduların Allah'ı Rab onunla beraberdi.”*⁹¹ *“Ve Davud anladı ki Rab, İsrail üzerine kral olarak kendisini pekiştirmişti, kavmi İsrail'in hatırı için krallığını da yükseltmişti.”*⁹²

Kral Davud, Yahudi inanca göre güçlü bir kahraman fakat kusurlu bir kişiliktir. Çünkü o kabilelerin tümünü birleştirdi ve olağanüstü bir krallık oluşturdu. Mısır'dan Mezopotamya'ya ulaşan büyük bir bölgeyi hâkimiyeti altına aldı. Askeri dehası, Rab'be olan bağlılığı ve bestelediği ilahiler (Mezmurlar) onu yüceltmmişti. Ancak o da bir fani idi. Zaaflarına yenik düştü. Gücünü şahsi çıkarları için kullandı.⁹³ Askerinin karısından oğlu oldu ve askerini savaşta öldürttü. Yani Rab katında kötü olanı yaptı.⁹⁴ Peygamber Natan'ın bir kıssa ile onu uyarmasıyla hatasını anladı.⁹⁵ Sonunda da oğlunun hastalanıp ölmesi ile

---

⁸⁴ II. Samuel 5/4.

⁸⁵ Kur'an-ı Kerim'de Talût olarak geçer (Bakara 249).

⁸⁶ Hâkimler Dönemi'ndeki son hâkimdir.

⁸⁷ Kur'an-ı Kerim'de Calût olarak geçer (Bakara 249).

⁸⁸ I. Samuel 16/17/18.

⁸⁹ Ahmet Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, ter. Ahmet M. Büyükcınar - Ö. Faruk Harman, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978, s. 57.

⁹⁰ II. Samuel, 4/ 5-8.

⁹¹ II. Samuel 5/10.

⁹² II. Samuel 5/12.

⁹³ Reuven Firestone, *Yahudiliği Anlamak*, ter. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın AŞ, İstanbul, 2004, s. 35.

⁹⁴ II. Samuel 11/2-27.

⁹⁵ II. Samuel 12/1-6.

cezalandırıldı ve uzun süre tövbe etti.⁹⁶ Zamanı geldiğinde oğlu ve varisi olan Kral Süleyman da hatası yüzünden cezalandırılacaktı.

Kendisinden sonra devletini oğlu Süleyman'a bıraktı. Ahd-i Atik'de bu mesele ile ilgili yer alan bilgilere göre ölmeden Davud, Süleyman'a Musa'nın şeriatından ayrılmamasını, krallığını güçlendirici tedbirler almasını nasihat etmiş ve bu çerçevede yapılması gerekenleri hatırlatmıştır.

Kral Davud'un ölümü, oğlu Süleyman'a nasihatleri ve onun tahta geçişi Kitab-ı Mukaddes'te şöyle anlatılır: *“Ve Davud'un öleceği günler yaklaşmıştı ve oğlu Süleyman'a emredip dedi: Ben bütün dünyanın gittiği yola gidiyorum, sen kuvvetli ol ve erkek ol. Yaptığın her işte ve yöneldiğin tarafta hikmetli olası diye, Musa'nın şeriatinde yazılmış olana göre Allah'ın Rabbin yollarında yürümek ve kanunlarını ve emirlerini ve hükümlerini ve şahadetlerini tutmak için onun bekçiliğini tut ki Rab: Eğer çocukların bütün yürekleriyle ve bütün canlarıyla önümde sadakatle yürümek için yollarına dikkat ederse, İsrail tahtından senden bir erkek eksik olmayacaktır, diye hakkımda söylediği sözü sabit kılsın.”*⁹⁷ *“Ve Davud ataları ile uyudu ve Davud şehrinde gömüldü.”*⁹⁸ *“Ve Süleyman babası Davud'un tahtına oturdu ve onun krallığı çok kuvvetli oldu.”*⁹⁹

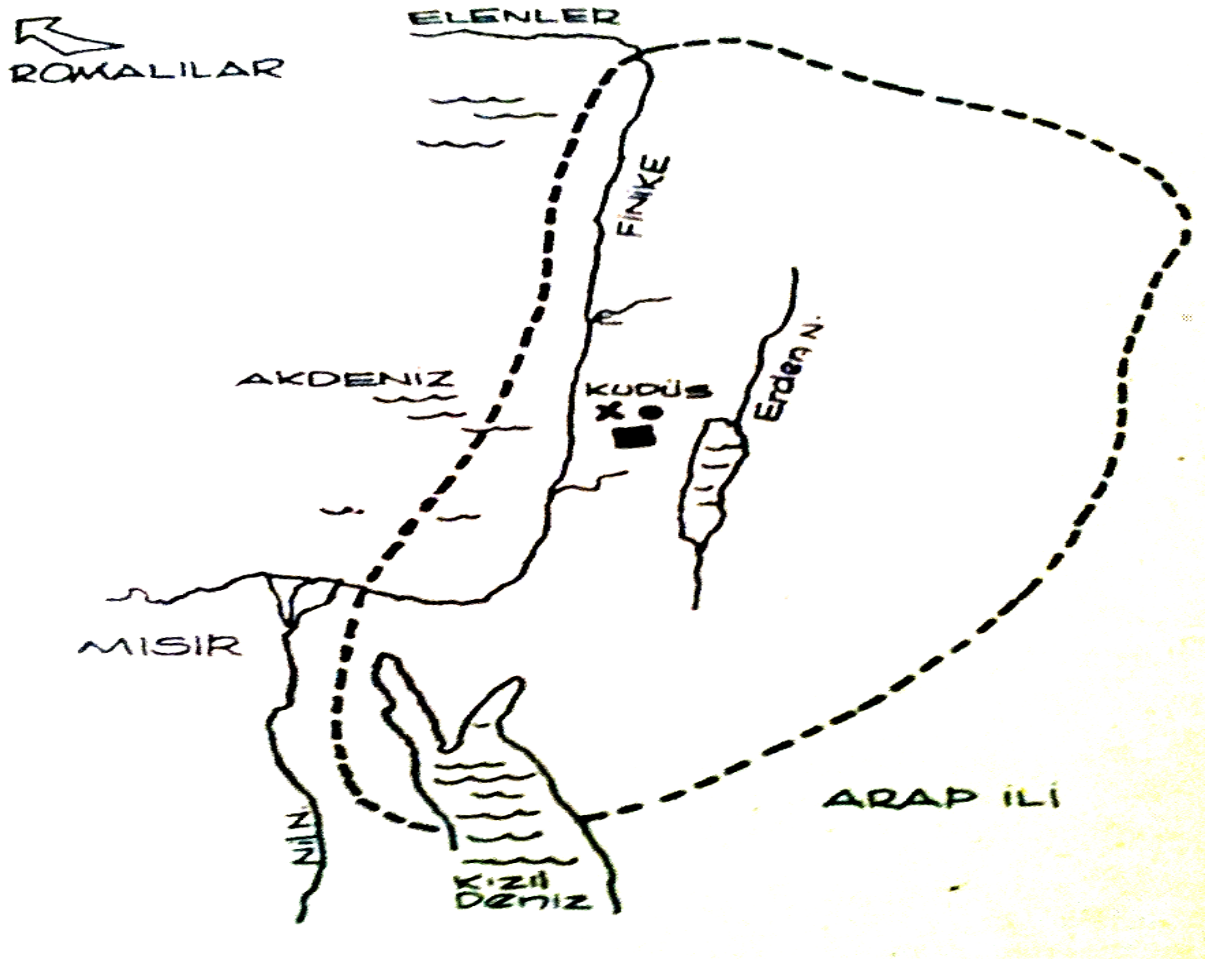
⁹⁶ II. Samuel 12/ 19–24.

⁹⁷ I. Krallar, 2/1–4.

⁹⁸ I. Krallar, 2/10.

⁹⁹ I. Krallar, 2/12.

5.2 Kral Süleyman Dönemi ve Komşu Devletler

X Doğduğu Yer: Davud Şehri (Kudüs)

----- hükümdarlık sahası

■ Öldüğü Yer: Davud Şehri (Kudüs)

Kuzeyde Toroslar, doğuda Irak, batıda Akdeniz (Rum Denizi), güneyde Kızıldeniz ile Mısır arasında kalan bölge... Kral Davud'un döneminde bilinen dünya toprakları düşünüldüğünde, kendisinin çok değerli bir bölgede, geniş topraklara sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Süleyman babasından öylesine güçlü bir krallık miras almıştır ki, bütün İsrail üzerinde kral olmanın yanı sıra bölgedeki ülkeleri vergiye bağlamıştır ve emri altına almıştır.¹⁰⁰ Birleşik monarşi devri onun zamanında altın çağını yaşamıştır. Sanat, edebiyat ve ticaret gelişmiştir. Kral Süleyman çok sayıda güzel şehir ve kuvvetli kale yaptırmış, İsrail onun güçlü merkezi yönetimi ve dini sistemi altında gururla birleşmiştir.¹⁰¹

Güçlü yönetimin sırları konusunda da genç ve tecrübesiz başlangıcına rağmen büyük ilerleme kaydetmiştir. Tahta oturunca babasının talimatlarını uygulamaya başlamış, öncelikle düşmanlarını ortadan kaldırıp krallığını kuvvetlendirmiştir. Ayrıca diğer hükümdarların kızlarıyla evlenerek muhtemel savaşların daha başlamadan önüne geçmiştir. Örneğin Firavun'un kızıyla evlenerek Mısır ile ailevî bağ kurmuş, ülkeyi batıdan gelecek tehlikelere karşı güvence altına almıştır.¹⁰²

Bu barış içinde de işlerin iyi gitmesine yardım etmiştir. Onun döneminde İsrail ticareti hızla yükselmiş ve toprakları üzerindeki ticaret yolları Akdeniz ve Kızıldeniz'e açılan limanlar bu güce güç katmıştır. Akabe Limanı'ndan kalkan gemiler –muhtemelen Arabistan ve Hindistan'a kadar ulaşıyordu- İsrail'e fildişi, sandal ağacı ve benzeri değerli eşyalar ve bolca altın getiriyordu. Ticaret onların önemli gelir kaynağıydı. *“Kral Şelomo'nun ülkenin güneyinde açtığı (Timna) bakır madeninden (Günümüz İsrail Savunma Bakanlığı tarafından keşfedilmiştir) giden bakırlar dönemin önemli ihrac malydı.”*¹⁰³

Tabi böylesine devasa bir ülkenin yönetimi için dış tehlikelerden koruma ve ticaret yeterli olmayacaktı, iç idarenin de mükemmel işlenmesi gerekiyordu. Artık kral değişmişti. Eski memurlar gücendirilmeden yenileri ile düzgün işleyişin sağlanması gerekiyordu. Bu yüzden o ülkenin yönetiminde babası Davud'un oluşturduğu yönetim kadrosunun bir kısmını muhafaza etti, bir kısmını yeniledi, ayrıca yeni görevler de verdi.

Devletin işleyişindeki mükemmeliyet ise işlerin zaman ve mekâna bölünmesinde gizliydi. Kral'ın idare sisteminde merkezi yönetim ve on iki eyalet valiliği bulunuyordu. Her bölüm kendi işini kendi zamanında bitirdiğinde devletin çarkları hızlı ve tam olması gerektiği gibi işliyordu. Merkez Kudüs'tü ve öncelik hep krala aitti.

---

¹⁰⁰ I. Krallar 4/1–21.

¹⁰¹ Firestone, *Yahudiliği Anlamak*, s. 35.

¹⁰² II. Krallar 2/19–26; 3/1.

¹⁰³ Yusuf Besalel, *Yahudî Tarihi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2003, s. 46.

Merkezi idarede kendisi dışında baş kâhin (başkohlen), kâhinler, kâtipler, devlet tarihçisi, ordu kumandanı, saray sorumlusu ve angaryacı başı gibi kadrolar mevcuttu. Kitab-ı Mukaddes işleyişi şöyle anlatır: “*Ve Kral Süleyman bütün İsrail üzerinde kraldı. Reisleri de şunlardı: Tsadok’un oğlu Azarya, kâhin; Şişa’nın oğulları Elihoref ve Ahiya, kâtip; Ahilud’un oğlu Yehoşafat, vakanüvis ve Yehoyada’nın oğlu Benaya ordunun başında idi; Tsadok’la Abiatar kâhindiler ve Natan’nın oğlu Azarya kâhyaların başında idi ve Natan’ın oğlu Zabud vezir ve kralın dostu idi ve Ahişar ev halkının başında idi ve Abda’nın oğlu Adoniram angaryacıların başında idi.*”¹⁰⁴

İsrail’de sarayın yiyecek içecek ihtiyacını on iki eyaletin merkeze bağlı on iki valisinden gelen vergiler karşılıyordu.¹⁰⁵ Her eyalet valinin kontrolünde yılda bir ay merkezi sarayın ihtiyacını karşılamak ve savaş arabalarının atlarıyla diğer atlar için arpa ve saman sağlamakla yükümlüydü.¹⁰⁶ Kitab-ı Mukaddes’teki sarayın günlük yiyecek ihtiyacına ilişkin şu bilgiler yaklaşık 14.000 kişinin saraydan beslendiğine işaret etmektedir: “*Ve Süleyman evinin bir günlük yiyeceği otuz ölçek ince un ve altmış ölçek un, on besili öküz ve otlaklardan yirmi öküz ve geyikler ve ceylanlar ve sığırlar ve semiz tavuklardan başka yüz koyundu.*”¹⁰⁷

Zamanın şartları ve bu toprakların önceki halleri düşünüldüğünde hızlı bir parlama olduğu fark edilir. Öyle ki bu döneme tarihte birleşik krallık dönemi denilmiştir ve İsrailoğulları’nın altın çağıdır.¹⁰⁸

5.3. Ordunun Durumu, Savaş ve Uzun Barış Süreci

Merkezde ve eyaletlerdeki bu muhteşem işleyiş kendi içinde rahatlığı sağlıyordu elbette. Ancak mutlak barış ve refah isteniyorsa savaşa hazır bir ordu şarttı. Kral Süleyman’ın ordusu savaş zamanı toplanan piyadeler ve savaş arabalarından oluşuyordu. Bin dört yüz cenk arabası ve on iki bin at mevcuttu.¹⁰⁹ Kendisi için ise özel atlar mevcuttu. Kitab-ı Mukaddes onun atlarını şöyle anlatır: “*Ve Süleyman’ın atları Mısır’dan getirtilirdi ve Kral’ın tüccar takımı onları sürü ile bir bedele alırlardı.*”¹¹⁰ Bir babta yazılana göre kırk bin¹¹¹ bir başka

---

¹⁰⁴ I. Krallar 4/1.

¹⁰⁵ I. Krallar 4/7.

¹⁰⁶ I. Krallar 4/1–19.

¹⁰⁷ I. Krallar 4/22.

¹⁰⁸ Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, s. 21.

¹⁰⁹ I. Krallar 10/26.

¹¹⁰ I. Krallar 10/28.

babta yazılına göre ise dört bin¹¹² bölmelik ahırlar vardı ve her araba iki at tarafından çekiliyordu.

Zamanın şartlarına göre güçlü bir orduydü belli ki. Çünkü dünya, toprak için sürekli savaş halinde olmasına rağmen hazineleri, uygun ticaret yolları ve limanları olan bu devlete saldırmamalarının tek somut sebebi ordunun gücünden korkmaları olmalıdır. Bu gücün bir bölümü Kral Süleyman'a babası Kral Davud'dan yadigârdı. Süleyman'ın diğer devletlere karşı takındığı barışçıl tavırlarının, etkili taktiklerinin, çok güçlü ordusunun caydırıcılığının ve Davud'un da kendi döneminde komşu kavimleri otoritesi altına almasının sonucu olarak Süleyman ordusunu çok fazla kullanmadı. Boyun eğenler ve saldırmaktan çekinenlerle ya da taktikler sonucu dost edinilenlerle uzun süre barış hâkim oldu. Yani tam da Süleyman (İbranice Şelomoh) adına yaraşır biçimde.

O ve ordusu sadece bir defa savaşa girdi krallığın kuzey doğusunda güvenliği hâkim kılmak için Hamat'ı aldı.¹¹³ Anlaşılaçağı üzere bu tek savaşın nedeni de barış içinde olan düzeni tehlikelerden emin kılmaktı. Ayrıca Yukarı Ürdün'deki Hatsor'u da güçlendirdi. Böylece kuzeyde kalan ve saldırı ihtimali olan devletlerin önüne bir anlamda set çekilmiş olundu. Krallığın teşkilatlanması ve saltanatı boyunca barışın sürmesine aracı olan Edom üzerinden Akabe Körfezi'ndeki Etsiyon-Geber'e giden yolun güvenliğini sağlamasını da göz ardı etmemek gerekir.

Yukarıda bahsi geçen üç hamlenin de amacı henüz var olmayan ancak var olma ihtimali her zaman hazırda olan savaşı engellemedir. Barış için önce güçlü ordu kurma ve ardından sınırlarda tam güvenliği sağlama belli ki olması gerektir. Çünkü işe yaramıştır.

Kitab-ı Mukaddes bu hali onun bilgeliğine verir. Ancak Rab'bin ona sevgisini de asla göz ardı etmez: *“Ve Davud'un oğlu Süleyman krallığında kuvvet buldu ve Allah'ı Rab onunla beraberdi ve onu çok büyük etti.”*¹¹⁴

Süleyman'ın geçerli önlemleri ve Rab'in sevgisi büyük etkendi. Bunun yanında destekleyici faktör ise diğer devletlerin durumudu. Özellikle de zamanın süper güçlerinin

---

¹¹¹ I. Krallar 4/26.

¹¹² II. Tarihler 9/25.

¹¹³ II. Tarihler 8/ 3-4.

¹¹⁴ II. Tarihler 1/1.

karişiklik içinde olması saldırı ihtimalini azalttı. Örneğın Mısır ve Asur dönemin büyük güçleriydi ve zayıf haldeydiler. Neticede Kral Süleyman Mezopotamya'nın batısındaki bölgelerde de tartışmasız hâkimiyet kurdu.

Ülkesini korumak için attığı bir diğeri adım da bölgedeki önemli ülkelerin hükümdarlarının kızları ile evlenmek oldu. “Güvenliğı sağlamak ve de krallığın varlığını sürdürmek için Firavun'un kızı başta olmak üzere (Musa şeriatında evlenmenin yasak olduğı) Moab, Ammon, Sayda ve Hitti gibi bölge krallarının kızlarıyla evlendi. Böylece hanımlarının sayısı 700'e cariyelerinin sayısı 300'e çıktı.”¹¹⁵ Bu durum Musa şeriatine aykırıydı ve İsraili olmayanlarla evlilik her zaman yasak olmuştu. Ayrıca sadece Musa şeriatine uyan Yahudiler, dünya nimetlerinden faydalanabilirlerdi.¹¹⁶ Ancak kral bu yasağı çiğnedi ve Tanrı'ya karşı kusur işledi.¹¹⁷

Kitab-ı Mukaddes'te diğeri eşlerle ilgili fazla bilgi verilmez. Evlendiğı hükümdar kızlarından Mısır Kralı Firavun'un kızıyla yaşadıkları ise Ahd-i Atik kısmında yer bulur. “Ve Süleyman Mısır Kralı Firavunla hisım oldu ve Firavun'un kızını aldı ve kendi evini ve Rabbin evini ve çepeçevre Yerusâlim duvarını yamayı bitirene kadar, kadını Davud şehrine getirdi.”¹¹⁸

Bu evlilikler Musa şeriatine aykırıdır ve bu sebeple iyi bir şekilde bitemez. İbranilerde evlilik kişinin tüm çevresini etkiler ve kadınların fazlalığı sapkınlığa sürükler. Çünkü onlar dinini yaşamaya engel olup dünyevi ihtiyaçlarla Yahudi'yi yanlış yönlendirir.¹¹⁹ Yahudi dışındaki ırklarla evlilik ise her zaman yasaktır.¹²⁰ Yahudi inancına göre ülkesini korumak maksadıyla yaptığı evlilikler Süleyman'ın ömrünün ve dolayısı ile hükümdarlığının sonlarında hem kendisi hem ülkesi için felaketlerin başlangıcı olacaktır.

¹¹⁵ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 57.

¹¹⁶ Çıkış 34/16; Tesniye 7/3; Ezra 9/12.

¹¹⁷ George Foot Moore, *Judaizm*, Harvard University Printing, ABD, 1950, s. 19.

¹¹⁸ I. Krallar 3/1.

¹¹⁹ Ronald de Voux, *Yahudilikte Aile*, ter. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2003, s. 57.

¹²⁰ Tesniye 7/3.

5.4. Kral Süleyman ve Rab

O yıllarda insanların ibadet ve dua için bir araya geldikleri çadır Gibeon isimli bölgede idi. Rabbin insanlığa hediyesi olan Ahid sandığı ise kutsal şehir Davud'un Şehri'nde idi. Rabbe adanan sunaklar için yüksek yerler seçilirdi. Çünkü inanışa göre kurban kesilecek yer bölgenin en yüksek yeri olmalıydı.¹²¹ Kitab-ı Mukaddes şöyle anlatır: *“Ve Kral kurban etmek için Gibeon'a gitti; çünkü orası yüksek yerlerin en büyüğü idi; Süleyman o mezbahanın üzerinde bin baş yakılan takdime arz etti”*¹²² Kral Süleyman, önceleri buradaki uygulamasını sürdürdü. Rab için bu kutsal mekânda kurbanlar kestirdi.

Kitab-ı mukaddes'e göre bir zaman sonra kral rüyasında Rabbi gördü.¹²³ Rabbinden bu sayıca fazla topluluğu âdilce idare edebilmek için doğruyu seçen bir kalp diledi.¹²⁴ Bu yakarışı Rab beğendi. Çünkü o uzun ömür ve zenginlik değil doğru yolu seçmeyi istiyordu. Dileğini kabul etti. Ona doğruyu ayırt edici bilgelik ve istemese de zengilik bahşetti.¹²⁵ Bu öyle bir ihtişamdı ki bir daha böylesi yaşanmayacaktı: *“Ve sana dilemediğin şeyi de verdim hem zenginlik hem de izzet; şöyle ki bütün günlerinde krallar arasında senin gibisi olmayacaktır.”*¹²⁶

Rab eğer babasının yaptığı gibi olur da onun emrinden çıkmazsa onu uzun bir ömür ile ödüllendirecekti. Rüyadan uyanan Süleyman şükür için ibadete koyuldu: *“Ve Süleyman uyandı ve işte rüya idi ve Yeruşalim'e ve Rabbin ahit sandığı önünde durdu ve yakılan takdimeler arz etti ve selâmet takdimeleri arz etti ve bütün kullarına ziyafet verdi.”*¹²⁷

6. Mimarî

Kitab-ı Mukaddes'e göre Rab için yapılan Davud'un başlattığı mabedin inşasına devam edilmesi Mısır Firavunu'nun kızıyla evlilikten sonra idi.¹²⁸ Mısır kralı onun kızıyla Süleyman evlenmeden evvel Süleyman'ın Krallığı ile düşmanlık halindeydi ve topraklarına saldırıyordu. Yabancı ülkelerin hükümdar kızlarıyla evlenip savaşa son verme taktiği burada

---

¹²¹ I. Krallar 3/3–4.

¹²² I. Krallar 3/4.

¹²³ I. Krallar 3/5.

¹²⁴ I. Krallar 3/9.

¹²⁵ I. Krallar 3/10–15; II Tarihler 1/7–13.

¹²⁶ I. Krallar 3/13.

¹²⁷ I. Krallar 3/15.

¹²⁸ I. Krallar 3/2.

da işe yaramıştı. Kuşatma altındaki Gezer şehri Firavunun kızı aracılığıyla alınmış oldu: “Mısır Kralı Firavun çıkmış ve Gezer’i alıp ateşe vermişti ve şehirde oturan Kenanlıları vurmıştı ve kızına, Süleyman’ın karısına, ağırlık olarak onu vermişti”¹²⁹ Ardından Mısır kralının yok etmek istediği bölgeler tamir edildi; gerekli bayındırlık işleri yapıldı ve geliştirildi.¹³⁰ Ancak yaşananlar geleneklere aykırıydı. Çünkü genelde çeyiz âdeti Yehuda bölgesinde yoktu. Hatta kocasının bakımını sağlayan kadın, ayıplanma ve utanç konusuydu. Bu adet o zamanlar sadece Mısır’da vardı.¹³¹

Kitab-ı Mukaddes’e göre onun saltanat yılları için hâkim görüntü her zaman barış, bolluk ve refahtı. Dışarıda olduğu kadar içerde de emniyeti sağlamak gerekti ve dış tehditler işleyişin gerisinde kaldığında artık iç gelişim hızlanmalıydı. Yapılanma ise bu gelişim sürecinin ilk basamağıydı. Başkent Kudüs güçlendirilmeliydi. İdari güçlenme halka yansımalıydı ve bu yüzden beklenen mabedin inşası başlatıldı. Başkent dışındaki şehirlerde unutulmadı gerekli kurumlar inşa edildi. Halkın huzuru için gerekenler eksiksiz yerine getirildi.¹³²

Kitab-ı Mukaddes’te anlatılanlara göre kral, İsrail topraklarında yaşayan fakat İsrail soyundan olmayanları geri hizmette kullandı. Angarya sayılabilecek işler onlara yaptırıldı. Bunlar Hiviler, Amoriler, Perizziler, Yebusiler ve Hititlerdi.¹³³ İsrailoğulları daha üst düzey işlerde hizmet ediyorlardı. Özel memur, arabalı savaşçı, komutan ya da güvenlik görevlisi olarak yer bulmuşlardı.

Yapılan inşa işlerinin belki de en önemlisi Rab için yapılacak mabetti. Yapımına önce Kral Davud başlamıştı. Taşlar yontturdu, pek çok demir ve tartılamayacak kadar tunç ve erz ağaçları getirtti. Çünkü Rab için yapılacak evin onun şanına yaraşır biçimde çok büyük, ihtişamlı ve şöhretli olması gerektiğini düşünüyordu.¹³⁴

Kral Davud’un Rab’be sevgisi ve onun azizliğine olan büyük hürmeti mabedin yapımına başlamasında etkilidir. Kitab-ı Mukaddes’te Davud bunu şöyle anlatır:

“Ey Allah oğulları, Rabbe verin,

---

¹²⁹ I. Krallar 9/16.

¹³⁰ I. Krallar 9/17.

¹³¹ Voux, *Yahudilikte Aile*, s. 57.

¹³² I. Krallar 9/15–19.

¹³³ I. Krallar 9/20.

¹³⁴ I. Tarihler 22/2–5.

*Rabbe izzet ve kudret verin.
İsminin izzetini Rabbe verin;
Mukaddes ziynet içinde Rabbe secde kılın.
Rabbin sesi sular üstündedir;
İzzet Allah'ı gürlüyor,
Rab çok sular üstündedir,
Rabbin sesi kuvvetlidir;
Rabbin sesi haşmetlidir,
Rabbin sesi erz ağaçlarını kırar;
Evet, Rab Libnan'ın erzlerini parçalar.
Ve Rab onları bir buzağı gibi
Libnan'ı ve Sirion'u yaban sığırının yavrusu gibi sıçratır.
Rabbin sesi ateş evleri çıkarır.
Rabbin sesi çölü sarsar,
Rab Kadeş Çölü'nü sarsar.
Rabbin sesi geyikleri doğurtur,
Ve ormanların libasını soyar
Ve onun mabedinde her şey: İzzet! Diyor
Rab tufanda tahtına oturdu;
Ve Rab Kral olarak ebediyen oturur.
Rab kavmine kuvvet verir.
Rab kavmini selametle mübarek kılar. ”¹³⁵*

Yapılacak mabed yalnızca Allah için ve onu anmak içindir. Böylesine yüce ve erişilmez kabul ettiği Rab'bin lütfettikleri için şükürde sınırsız olmalıdır. Bu mezmur Kral Davud'un bir önceki mezmurda Rab'bin ona verdiği güç için teşekkür ettiği mezmur ile bağlantılıdır:

*“Rab mübarek olsun,
Çünkü o yalvarışlarımın sesini işitti.
Rab benim kudretim ve kalkanımdır.
Yüreğim ona güvendi ve yardım buldum,*

---

¹³⁵ Mezmurlar 29.

*Yüreğim de sevinçle coşuyor.
İlahimle ona şükredeyim.”¹³⁶*

Bu mezmur bugün de güncelliğini korur. Yahudiler ve onların ibadeti için önemlidir. Mezmur sözü edilen isteği yerine getirmek üzere bestelenmiştir ve yine Kral Davud tarafından yazılacak olan bir sonraki mezmurun girişi sayılabilir. Ayrıca Kutsal Sandık’ın geçici yerinden (Oved- Edom) Yerusşalim’deki daimî yerine götürülürken söylenen mezmurlara çok benzer ve Şebat günü (cumartesi) Sefer Tora¹³⁷ okunduktan sonra ehale¹³⁸ götürülürken duygu seli içersinde okunur.¹³⁹ Belirli bir melodi takip edilir. İbadet sırasında Kudüs’e dönülür. Duvara üzerinde Mezmurların yazılı olduğu levha (Misrah Levhası) asılır.¹⁴⁰ Mezmurlar aynı zamanda Hristiyanlık içinde önem arz eder ve büyük bir kısmı hala ibadetlerinde okunur.

Mabed için yazılan Davud’un bir başka değerli mezmuru ise Beyt’in İthafı İlahisi’dir:

*“Seni, Ya Rab yükseltim çünkü beni yukarı kaldırdın
Ve benim üzerime düşmanlarımı sevindirmedin.
Ya Rab, Allah ’ım,
Seni imdada çağırdım ve bana sağlık verdin.
Ya Rab, canımı ölümler diyarından çıkardın;
Kabre inmeyeyim diye beni yaşattın
Rabbe terennüm edin ey sizler, onun muttakileri,
Ve mukaddes isminin anılmasına şükredin.
Çünkü gazabı bir an içindir;
Lütfü ömre sürer,
Akşamlayın ağlayış konuk olur,
Fakat sabahlayın meseret gelir.
Ben ise refahımda dedim ebediyen sarsılmayacağım.
Ya Rab lutfunla dağımı kuvvetle pekiştirdin,
Yüzünü örttün ben dehşete düştüm*

---

¹³⁶ Mezmurlar 28/6–7.

¹³⁷ Moşe’nin Rabden aldığı kanunların belli kurallara göre parşomene yazılıp rulo yapılmış hali.

¹³⁸ Sefer Tora’nın koyulduğu dolap.

¹³⁹ Jojo Yosef Kamhi, *Teilim Zebur*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2007, s. y.

¹⁴⁰ Küçük ve diğerleri, *Dinler Tarihi*, s. 132.

*Ya Rab sana çağırırım
Ve Rabbe yalvardım:
Eğer kabre inersem kanım neye yarar?
Toprak sana şükreder mi?
Senin hakikatini ilan eder mi?
İşit Ya Rab! Ve bana acı
Ya Rab bana yardımcı ol
Yasımı benim için raksa döndürdün
Çulumu çıkardın ve beni sevinçle kuşattın;
Ta ki ruhum sana terennüm etsin de susmasın
Ya Rab, Allah'ım sana ebediyen şükredeceğim”¹⁴¹*

Davud'un niyeti buradan varılacak sonuca göre kuşkusuz tertemizdi. Ancak bu niyet Rab tarafından Davud'un döktüğü kanlar yüzünden engellendi ve oğluna devredildi. Doğacak oğlun adı da bu konuşmada belli oldu: *“Ve oğlu Süleyman'ı çağırıldı ve İsrail'in Allah'ı Rab için ev yapsın diye ona emretti. Ve Davud oğlu Süleyman'a dedi: Ben kendim, Allah'ım Rabbin ismine ev yapmak yüreğimde vardı. Fakat bana Rabbin şu sözü geldi: Sen çok kan döktün ve büyük cenkler yaptın; benim ismime sen ev yapmayacaksın çünkü gözümün önünde yere çok kan döktün. İşte sana bir oğul doğacak ve o barış adamı olacak ve ona çepçevre bütün düşmanlarından rahat vereceğim çünkü onun adı Süleyman olacak ve onun günlerinde İsrail'e selamet ve sükûn vereceğim. Benim ismime ev yapacak olan odur ve o bana oğul olacak ve ben ona baba olacağım ve İsrail üzerinde krallığın tahtını ebediyen pekiştireceğim”¹⁴²*

Kitab-ı Mukaddes'e göre Kral Davud topluluk içindeyken mabedin inşası için Rabbin oğlu Süleyman'ı seçtiğini ve yapılacak evin yalnız Allah adına ve yalnız Allah için olduğunu söyler.¹⁴³ Kral Davud bu mabed için önce oğlu ve taht varisi Süleyman'a şöyle nasihat eder: *“Ve Davud oğlu Süleyman'a dedi: Kuvvetli ol ve yürekli ol ve yap ve korkma ve yılgınlığa düşme, çünkü Rab Allah, benim Allah'ım seninle beraberdir. Rab evinin hizmeti işinin hepsi bitirilmeden evvel seni boşa çıkarmaz. Allah evinin bütün hizmeti için kâhinlerin ve Levililer'in takımları işte burada ve hünerli olan her istekli adam her çeşit hizmet için, her*

---

¹⁴¹ Mezmurlar 30.

¹⁴² I. Tarihler 22/6–10.

¹⁴³ I. Tarihler 28/5; 29/1.

çeşit, işte seninle beraber olacak ve reislerle kavmin hepsi bütün senin emirlerini bekliyorlar."¹⁴⁴

Sonra emrindeki topluluğa da nasihatlerde bulunur. Onlara bu iş için bıraktığı altınlardan, renkli ve değeri taşlardan ve tunçlardan bahseder.¹⁴⁵ Onlardan gönüllü olanların takdime vermelerini ister.¹⁴⁶ Verebilecek düzeyde olanlar ise gereğini yapar.¹⁴⁷

Ardından (topluluğun gözü önünde Rabbi takdis etmesi¹⁴⁸ İslam inancıyla hiç alakalı olmasa da takdisten sonraki ifadeler birçok açıdan örtüşür) şöyle der: *"Ya Rab büyüklük ve ceberrut ve cemal ve zafer ve haşmet senindir çünkü gökte ve yerde olan her şey senindir ve sen baş olarak he şeyden yükseksin. Ve servetle izzet senden gelir ve sen her şeye hâkimsin ve kudretle ceberrut senin elindedir ve herkesi büyütmek ve kuvvetlendirmek senin elindedir. Ve şimdi ey Allah'ım biz sana şükrederiz ve güzel isminle hamd ederiz."*¹⁴⁹ *"Ve bilirim ki, ey Allah'ım, yüreği sen denersin ve doğruluktan hoşlanırsın."*¹⁵⁰ Bunlar ve benzeri sözlerden sonra Rab'in önünde eğilip kurban kesip yiyip içerler.

Sonra Süleyman kral ilan edilir.¹⁵¹ Yaptırdığı mabed en kutsal mihrap olarak tanınır.¹⁵² Son olarak tüm İsrail ona itaat eder.¹⁵³

---

¹⁴⁴ I. Tarihler 28/20–21.

¹⁴⁵ I. Tarihler 29/2–10.

¹⁴⁶ I. Tarihler 29/5.

¹⁴⁷ I. Tarihler 29/6.

¹⁴⁸ I. Tarihler 29/10.

¹⁴⁹ I. Tarihler 29/11–13.

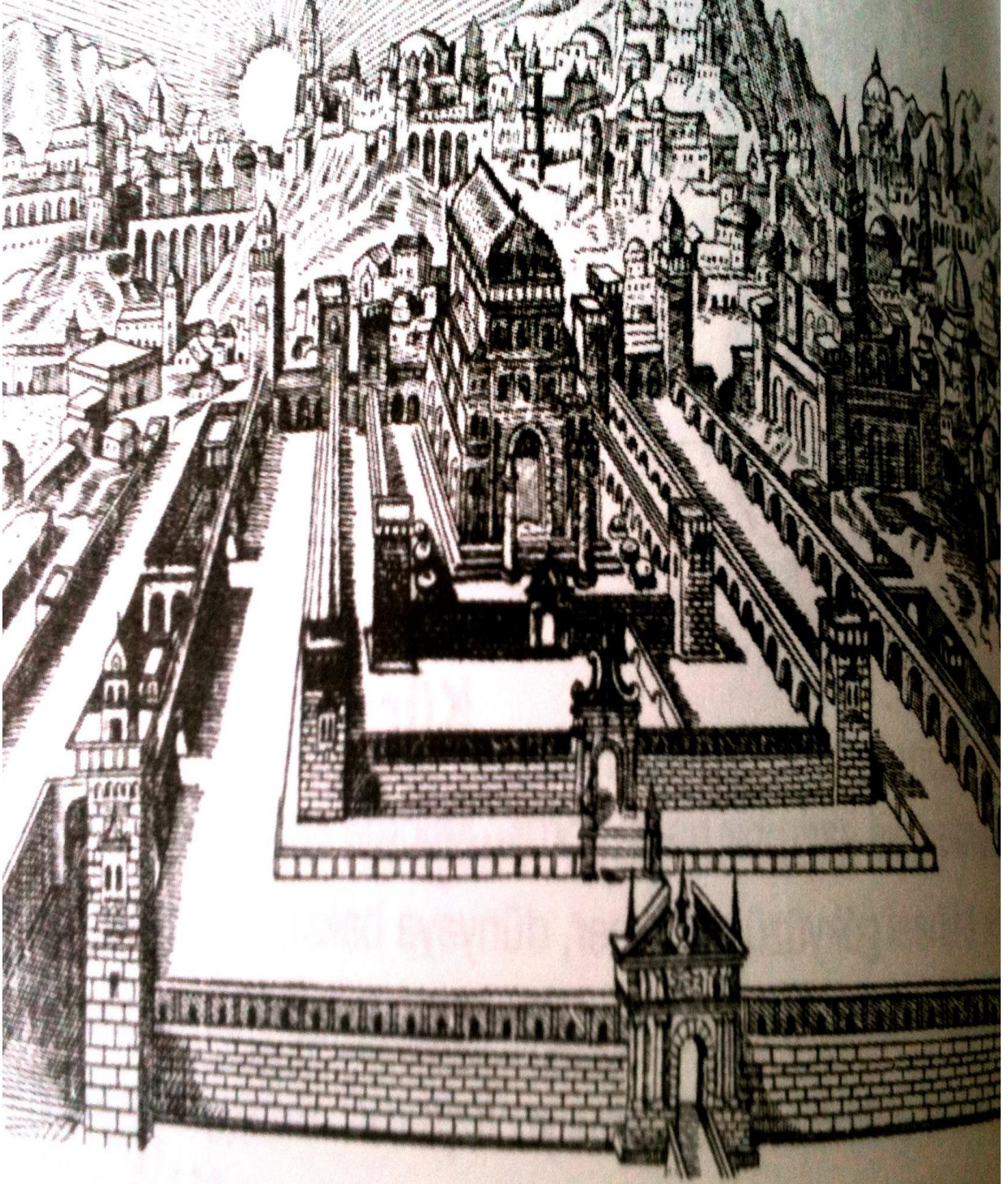
¹⁵⁰ I. Tarihler 29/17.

¹⁵¹ I. Tarihler 29/22.

¹⁵² Mehmet Taplamacıoğlu, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966, s. 174.

¹⁵³ I. Tarihler 29/24.

6.1. Süleyman Mabedi

Mabed'in on yedinci yüzyılda yapılan bir tasviri (Library of the Jewish Theological Seminary of America)¹⁵⁴

¹⁵⁴ Rabi Benjamin Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul. 2004, s. 110.

Her şeyi yaratıp insanın hizmetine süren Rab için bir ev yapma daha doğrusu onun için ter dökme, uğraşma onu anma için mekân hazırlama elbette takdire değer bir hizmetti. Tabii bu hizmet dönemin bilinen dünyasının en güçlü dolayısıyla maddi hiçbir şeye ihtiyacı olmayan büyük kralı için daha da takdir edilecek bir durumdu.

Ancak Yahudilikteki Rab ve Allah inancıyla ters düşen bir durum vardı ortada. Fiziksel hacmi söz konusu olmayan; hemen her yerde var olan; tüm düzeni yaratıp yöneten; yarattıkları üzerinde hâkim olan büyük Yaratıcı'nın yarattıklarından sadece birisi olan insanın eliyle yapılmış bir eve neden ihtiyacı olsun ki? Ne içine girip orda kalma ihtiyacı vardır ne de orada korunup beslenmeye. O halde Rab'den vahiy alan krallar Davud'un ve Süleyman'ın niyeti neydi? Yahudi kaynaklar bu durumu şöyle izah eder: Mabed'in yapılma niyeti Yaradan'ın insanı değil insanın Yaradan'ı hatırlama zorunluluğudur. Onun elbette böyle bir eve ihtiyacı yoktur. Hatta mimarisi bile insana bu hali hatırlatma maksatlıdır. Pencereler içte dar dışa doğru genişler yani yapı dışarıdan ışık almaz aksine dışarı ışık dağıtır.

Bazı kaynaklara göre yıllar sonra burayı savaşıarak alanlar, Tanrı heykelini boşuna aradılar. Burası onun fiziksel simgesinin bulunduğu yer değildi. Bu mabed sadece onun varlığını fikrini barındırıyordu. Sadece mesaj veren niteliği vardı.¹⁵⁵

Bu mabedin kuruluş yılları İsrailoğulları'nın belki de en parlak yıllarıydı. Kral Süleyman'ın saltanatı güçlü idi. Beraberindekilerle Gibeon'da yüksek yerlere çıkarlardı çünkü Musa'nın çölde yaptığı Allah'ın toplanma çadırı orada idi.¹⁵⁶ Fakat babası Kral Davud Allah'ın Sandığı'nı onun için hazırladığı Yeruşalim'de bir çadıra çıkarmıştı.¹⁵⁷

Mabed'in yerine karar verilirken izlenen yol konusunda doğruluğu tam olarak belli olmayan bir hikâyeye vardır. Hikâyeye göre birbirine yakın evlerde yaşayan iki erkek kardeş varmış. Biri evli diğeri bekârmış. Evli olanın çok çocuğu geniş bir ailesi varmış. Hasat zamanı gelip buğdaylar toplanmaya başlandığında iyi yürekli iki kardeş birbirlerini düşünmeye başlamış. Bekâr olan eşit paylaştıkları buğdayın evli kardeşine yetmeyeceğini onun evlatlarının bakımsız kalacağını aklından geçirdiğinden ona birkaç deste buğday vermeye karar vermiş. Ancak sorun şu ki gururlu kardeşi bunu asla kabul etmemiş. “Buğday senin

---

¹⁵⁵ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 109-110.

¹⁵⁶ II. Tarihler 1/3.

¹⁵⁷ II. Tarihler 1/4.

hakkındır” der korkusuyla “Gece kapısına bırakırım beni görmezse kendisinin sanar.” diyerek yola koyulmuş. Diğer kardeşi durumdan habersiz; “Kardeşimin zaten bir ailesi yok bari fazla buğdayı olsun, zenginlikle mutlu olsun” deyip gururlu kardeşine kabul ettirebilmek için elinde buğday desteleriyle gece yarısı yola koyulmuş. Karşılıklı birbirlerine doğru gelen kardeşler gece karanlığında çarpışmışlar ve buğdaylar yerlere dökülmüş. Vaziyeti anlayan kardeşler sevginin verdiği bu hale şaşırıp gözyaşlarıyla sarılmışlar. Şelomoh ise merhametin ve şefkatin üst seviyeye çıktığı bu yerde Rab’in mabedini kurmaya karar vermiş.¹⁵⁸

Kitab-ı Mukaddes’e göre Kral Davud, Rab için yapımına başladığı mabed işini yine Rabbin isteği üzere oğlu Süleyman’a devretti. Süleyman ise vaktiyle yaşadığı zorluklardan babasının bitiremediği yapıyı nihayete erdirmeye karar verdi: “(Sur Kralına yolladığı elçi ile Süleyman dedi ki) Sen bilirsin ki, Rab babam Davud’un düşmanlarını onun ayakları tabanlarının altına koyuncaya kadar, çevresindeki cenkler yüzünden Allah’ı Rabbin ismine bir ev yapamadı. Fakat şimdi Allah’ım Rab bana her taraftan rahat verdi; ne düşman var ne kötü bir vaka var. Ve işte Rab: senin yerine, senin tahtına koyacağım oğlun, benim ismime o evi yapacak diye, babam Davud’a nasıl söyledi ise Allah’ım Rabbin ismine bir ev yapmaya niyet ediyorum”¹⁵⁹

Sonunda Süleyman Rab için yapmaya niyetlendiği eve Moriya Dağı’nda Yebusi Ormanı’nın harman yeri üzerinde başladı. Çünkü burası hem babası Kral Davud’un bu iş için hazırlamış olduğu yer hem de Rab’bin babasına görüldüğü yeri.¹⁶⁰

Tevrat’ın I. Krallar bölümünde ve II. Tarihler bölümünde bu mabedin inşası, bu sırada yaşananlar ve yapının özelliklerinden uzun uzun bahsedilir. Mabedin başlangıç yılı için ise şöyle denir: “Ve vaki oldu ki, İsrailoğulları’nın Mısır diyarından çıkmalarının dört yüz sekseninci yılında, Süleyman’ın İsrail üzerine saltanatının dördüncü yılında, ikinci ay olan Ziv ayında Rabbin evini yapmaya başladı.”¹⁶¹

Ahit sandığının da içerisine koyulacağı bu yapı aynı zamanda ihtişamıyla oldukça dikkat çekiciydi. “Ve ev yani iç odanın dışına olan Mabed, kırk arşındı. Ve içerden evin üzerinde olan erz ağaçları yumrular ve açılmış çiçeklerle oyulmuştu, hepsi erz ağacı idi, taş

¹⁵⁸ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 110.

¹⁵⁹ I. Krallar 5/3–5.

¹⁶⁰ II. Tarihler 3/1.

¹⁶¹ I. Krallar 6/1.

hiç görünmüyordu. Ve evin en içeri tarafında, Rabbin Ahit Sandığını koymak için bir iç oda hazırladı. Ve odanın içerden uzunluğu yirmi arşın ve genişliği yirmi arşın ve yüksekliği yirmi arşındı ve onu halis altınla kapladı ve erz ağaçları olan mezbahı da kapladı. Ve Süleyman evi içerden halis altınla kapladı ve iç odanın önüne altın zincirler çekti ve onu altınla kapladı. Ve bütün evi altınla, bütün evi tamamen kapladı, iç odanın bütün mezbahını da altınla kapladı”¹⁶²

Kitab-ı Mukaddes’e göre Mabed’in yapımı yedi yıl sürmüştü.¹⁶³ Yapılan mabedin içerisine Rabbin İsrailoğulları ile yaptığı ahitin bulunduğu sandık da Kral Süleyman tarafından koyulmuştur.¹⁶⁴ Yahudilere göre Mabed’in içerisinde iç oda olan ahit sandığı odası en kutsal bölümdür. Öyle ki bu kısım **Kutsalların Kutsalı** (Kodeş Akodeşim) diye adlandırılır. Tora’nın (Tevrat) simgesi Ahit Sandığı bulunabilecek en yüce konumda olmalıdır. Çünkü o Tanrı’nın kanunu ve özüdür.¹⁶⁵ Tora’nın değeri bugün de aynıdır. O kadar değerlidir ki Sinagog’da bulunan Tevrat tomarı ile karşı karşıya gelen Yahudi önünde eğilir, ona parmaklarıyla dokunur ve hatta dokunduğu parmaklarını öper.¹⁶⁶

Yahudi inanca göre suçların gizli tutulmaması gerekir. İtiraf ederek tövbe edilmelidir ki Rab’bin lûtfu ile bağışlanabilsin.¹⁶⁷ Kitab-ı Mukaddes’in Kral Davud’a isnat edilen bölümü olan Mezmurlar’da Rabbin itiraf edilmiş suçlar konusunda bağışlayıcı olduğu yazılıdır: “*Sana suçumu bildirdim ve fesadımı gizlemedim. Rabbe isyanlarımı itiraf edeceğim dedim. Ve günahlarımın suçunu bağışladın.*”¹⁶⁸ “*Fakat o rahimdir. Fesadı bağışladı ve helak etmedi. Ve çok kereler öfkesini onlardan çevirdi ve bütün gazabını uyandırmadı.*”¹⁶⁹

Sonraları mabedin yapımı ile dua ve af isteği bu yapıya taşınmıştır. Kitab-ı Mukaddes’e göre Kral Süleyman, Mabedin açılışını bizzat kendisi yapmıştır. Halkını takdis etmiştir. Avlunun ortasında, yüksekte, cemaati İsraililer karşısında dizleri üzerine çöküp ellerini açmış ve İsrail’in Allah’na İsrail’in ve İsrailoğullarının geleceği için dua etmiştir.¹⁷⁰

---

¹⁶² I. Krallar 6/17–22.

¹⁶³ I. Krallar 6/38.

¹⁶⁴ II. Tarihler 6/11.

¹⁶⁵ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 112.

¹⁶⁶ Anamerie Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul, 1999, s. 152.

¹⁶⁷ Kaynak, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’an’dan Gözlemler*, s. 73.

¹⁶⁸ Mezmurlar 32/5.

¹⁶⁹ Mezmurlar 78/38.

¹⁷⁰ II. Tarihler 6/14–42.

Kitab-ı Mukaddes'e göre Kral Süleyman bu evin Allah için yeterli olmadığını biliyordu ve evi duaların işitileceği yer olarak yapmıştı. *“Fakat gerçek Allah yerde adamlarla beraber oturur mu? İşte gök ve göklerin göğü seni alamaz; nerde kaldı ki benim yaptığım bu ev! Fakat ya Rab Allah'ım, senin önünde bu kulunun ettiği feryadı ve duayı işitmek için, bu kulunun duasına ve yalvarışına yönel; ta ki bu kulunun bu yere doğru edeceği duayı işitmek için bu eve, ismini oraya koyacağını söylediğin yere, gündüz ve gece gözlerin açık olsun. Ve bu yere doğru dua ettikleri zaman bu kulunun ve kavmin İsrail'in yalvarışlarını işit ve meskeninden, gökten işit ve işitince bağışla.”*¹⁷¹

Kral Süleyman bu duasının tamamında Rab'den kıtlık, sürgün ve suç işleme sonucunda yaptıklarını kabullenip bu yerde affedilmeyi bekleyerek yalvarırlarsa bağışlamasını istiyor. Kitab-ı Mukaddes'in II. Tarihler Bölümü'nde yer alan bu duanın neredeyse tamamı I. Krallar Bölümü'nün sekizinci Bab'ında da yer alır.

Mabed kutsal mekân bir emniyet yeri sayılmaktadır. Rab kanun koyucu ve adaletin koruyucusu olduğundan ona kurban olarak sunulanan dışında orada kan akıtılamaz.¹⁷² Bu kutsal mekân ise Yahudi inanca göre duaların kabulü için en uygun yerdir. Hatta Kitab-ı Mukaddes'e göre Kral Süleyman'ın duasının bitiminde gökten bir ateş indi ve yakılan takdimi ve kurbanları yiyip bitirdi. Mabedi izzet doldurdu. Öyle ki Rabbin izzetinden kâhinler içeri giremediler. Ardından tüm İsrailoğulları yere kapanıp secde ettiler.¹⁷³

Sonra Rab Süleyman'ın duasını duydu ve kabul etti. *“Ve Rab Süleyman'a geceleyin görünüp ona dedi: Duayı işittim ve bu yeri kendime kurban evi diye seçtim. Eğer gökleri kaparsam ve yağmur olmazsa, eğer yeri yiyip bitirsin diye çekirgeye emredersem ve kavmin arasına veba gönderirsem eğer isimle çağırılan kavmim kendilerini alçaltırsa ve dua edip yüzümü ararlarsa ve kötü yollarından dönerlerse o vakit gökten işiteceğim ve onların suçunu bağışlayacağım ve memleketlerine sağlık vereceğim.”*¹⁷⁴

---

¹⁷¹ II. Tarihler 6/18–21.

¹⁷² Eric J. Sharpe, *Dinler Tarihinde Elli Anahtar Kavram*, ter. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2000, s. 52.

¹⁷³ II. Tarihler 7/1–3.

¹⁷⁴ II. Tarihler 7/12–15.

Duanın kabulünün yanı sıra Rab, kitabında eğer kendisi dışında ilâha tapacak olurlarsa her şeyin değişeceğini, yaşadıkları diyardan sökülüp atılacaklarını, mabedi önünden atıp tüm kavimler arasında eğlence sebebi yapacağını bildiriyor.¹⁷⁵

Mabed'in içinde,

- ▶ Menora (Bilgelik ışığının simgesi yedi kollu şamdan),
- ▶ Sahip olunan nimetlere şükür ve Tanrı'ya bağlılığı gösteren kurbanlar için sunak,
- ▶ 12 kavmin günlük yiyeceğini veren Tanrı'yı işaret eden, üzerinde 12 taze pişmiş ekmeğin bulunduğu masa,
- ▶ Hijyenik ve ruhani temizliğin ve saflığın ihtiyacını gösteren kap,
- ▶ Ve en kutsal, Musa'nın Sina'da aldığı on emir yazılı kanun tabletlerinin bulunduğu Ahit Sandığı vardır.

Yahudilere göre yukarıda belirtilen Menora'nın aynısını yapmak uygun değildir. Sekiz kollu yapılabilir ancak yedi kollu yapmaya yani Yahudilerin kutsal evine ait olacak kadar kutsal olanı taklit etmeye izin yoktur.¹⁷⁶ Menora Tanrı'nın meleklerini simgeler ya da Dünya, Güneş ve etrafında görülebilen beş gezegeni temsil eder. Babil geleneğinden alındığı sanılır.¹⁷⁷ Bir diğer yorum ise bu yedi kol kâinatın yedi günde yaratılışını temsil etmektedir, şeklindedir. Menora'nın kutsallığı bununla da bitmez bu yedi kollu şamdanın şekli Yahudiliğin dini ve milli simgelerinden biridir. Ayrıca aydınlık sembolü olarak Sina'daki toplanma çadırında ve Kudüs'teki Süleyman Mabedin'de daima yanar vaziyettedir¹⁷⁸ ve Mısır esaretinden kurtuluşun kutlandığı Fısıh Bayramı'nda da yakılır.¹⁷⁹ Zaten Tora'ya göre Rab Moşe'den Menora'nın daimî olarak yanmasını istemiştir. Bunun için gerekli olan saf zeytinyağını ise Bene- Yisrael'den almasını söylemiş ve Menora'yı her gün yakma görevi Aaron'a verilmiştir.¹⁸⁰ Günümüzde ise İsrail Devleti'nin cumhurbaşkanlığı forsunda, askeri uniformalarının kollarında, pasaportlarında, resmi devlet belgelerinin üst kısmında, resmi binalarının ve elçilik binalarının giriş kapılarında bulunur.

---

¹⁷⁵ II. Tarihler 7/19–22.

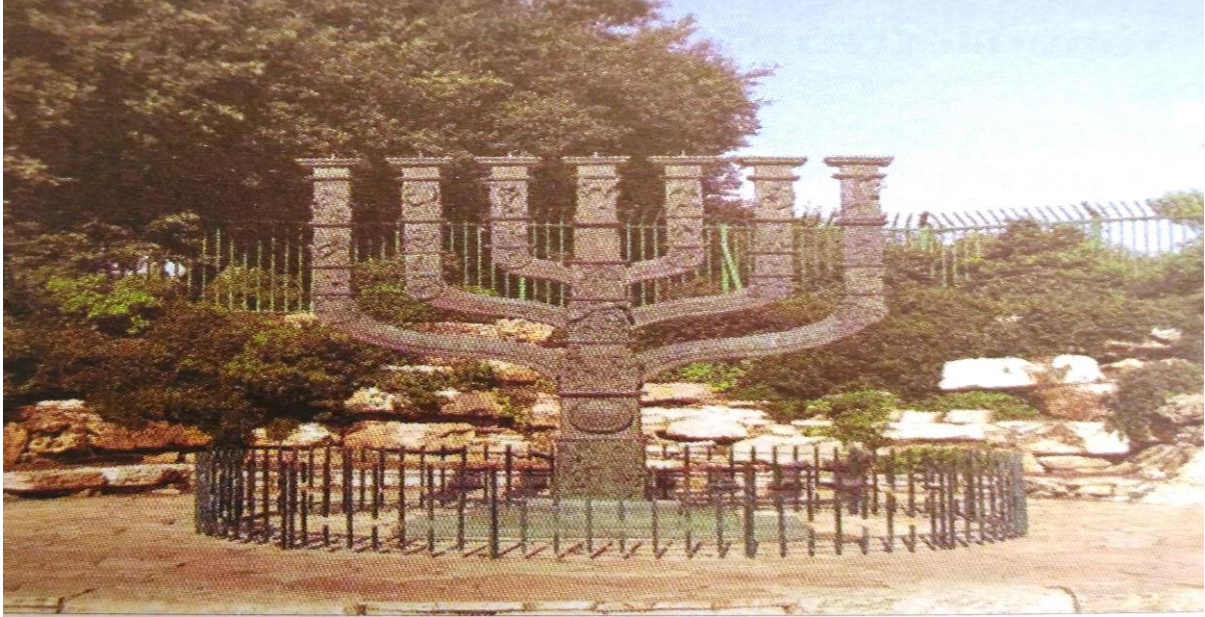
¹⁷⁶ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 111.

¹⁷⁷ Timothy Freke - Peter Gandy, *Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik*, ter. Orhan Tuncay, Gün Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 123.

¹⁷⁸ Mahmut Aydın, *Dinler Tarihi*, Ensar Neşriyat, Samsun, 2013, s. 354.

¹⁷⁹ Freke ve diğerleri, *Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik*, s. 119.

¹⁸⁰ Ester Asa, *Tora*, Gözlem Gazetecilik ve Yayın, İstanbul, 2009, s. y.

İsrail Parlamentosu önündeki Menora¹⁸¹

Menora önemli bir İsrail simgesidir. Onların bir diğer simgesi ise Kral David'in mühürü olarak kabul edilen ve iç içe geçmiş iki üçgenden oluşan Magen David'dir.¹⁸² Birçok kaynak Süleyman mühürü olarak da alır.¹⁸³ Tarihi ve dini rolleri göz önüne alınarak Siyon Yıldızı da denilmiştir. Magen esasen İbranice'de kalkan anlamına gelir. Yani Magen David Davud'un kalkanı demektir. Bu yıldızın Kral Davud'un kalkanı üzerinde olmasından dolayı bu şekle Magen David ismi verilmiştir. Şekil aynı zamanda Davud isminin İbranice yazılışı ile de ilişkilidir. İbranice Davud üç harfle: "dalet (ד), vav (ו), dalet(ד)" şeklinde yazılır. Çok eski İbranice de ise dalet harfi Yunan alfabesindeki delta (Δ) gibi yazılır. İki daletin birleşmesi ile bu altı köşeli yıldız ortaya çıkmış ve Kral Davud'u simgelemiştir.¹⁸⁴ Bu simge için bir diğer yorum ise tinin aşağı doğru yönelimi olan üçgenin, maddenin yukarıya doğru olan isteği ile kesişimi olduğu yönündedir.¹⁸⁵ Günümüzde dahi İsrail Devleti askeri ve sivil organlarında, bayrağında ve sağlık organı Kızıl Siyon da bu yıldızı kullanır.

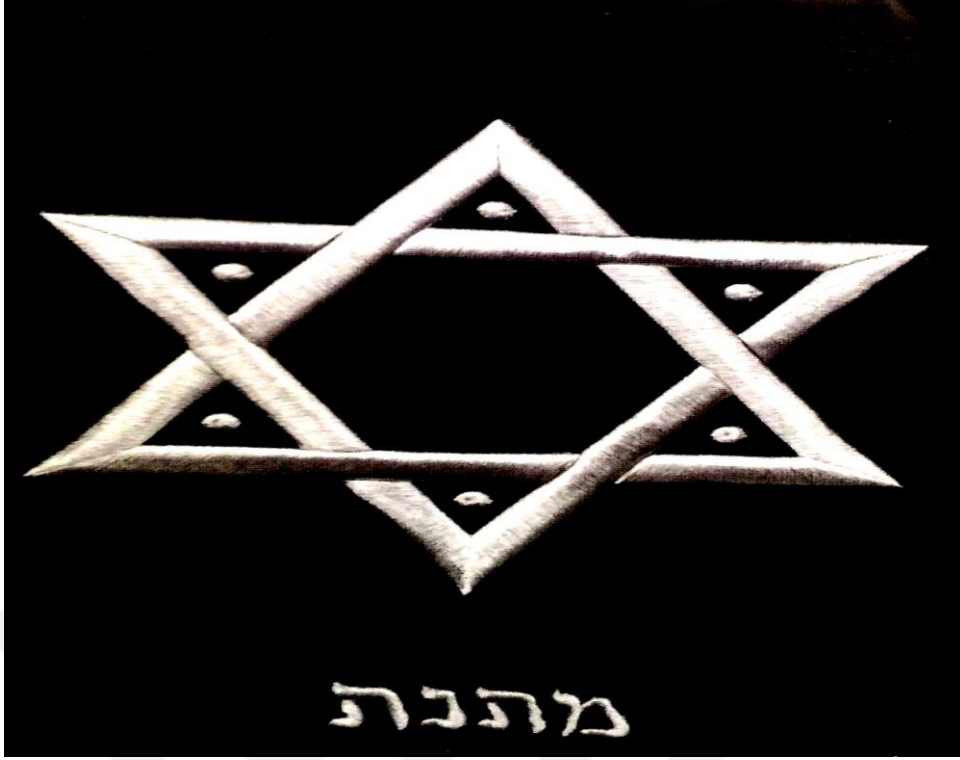
¹⁸¹ Ahmet Güç, "Yahudilik", *DİA*, İstanbul, 2013, XXXXIII, s. 208.

¹⁸² Küçük ve diğerleri, *Dinler Tarihi*, s. 320.

¹⁸³ Ahmet Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999, s. 175.

¹⁸⁴ Ahmet Hikmet Eroğlu, *Dinler Tarihi*, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara, 2013, s. 25.

¹⁸⁵ Freke ve diğerleri, *Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik*, s. 120.

Magen David (Süleyman Mührü)¹⁸⁶

Mabedde bulunan ahit sandığı ise tüm çevrelerce kutsal sayılır. Bugün yeri bilinmemektedir. İsrail Devleti her yerde onu arar. Din adamları ahit sandığının arayışını desteklese de Tevrat'ı daha önde sayarlar: *“Ahit sandığını bu derece kutsallaştıran kaynaklara rağmen onlara göre vaktiyle kaybolan bu sandığın hala bulunamamış olmasının hakiki bir önemi yoktur. Çünkü o sandığın kutsallığı Tora'ya dayanır. Kutsal kitap ise ebediyen kaybolmayacaktır.”*¹⁸⁷

Bu mabed biri Babilliler diğeri Romalılar tarafından olmak üzere iki kez yıkılmıştır. Her yıkılış orada bulunan İsrailî devletin de yıkılışıdır. Bugün geriye yalnızca Batı (ağlama) duvarı kalmıştır. Tapınağın yıkıldığı zamanlara isabet eden aylarda yas tutulur.¹⁸⁸ Anlatıldığına göre Babil sürgünü zamanında, Babilliler Yahudilerin Kudüs'e yaklaşmalarına izin verirlerdi. Ancak yalnız bu duvara kadar buradan öteye geçmelerine müsaade yoktu. Onlar da buraya kadar gelir ağlayarak geri dönerlerdi. Bu hatıra günümüzdeki şekliyle yaşatılmaktadır.¹⁸⁹

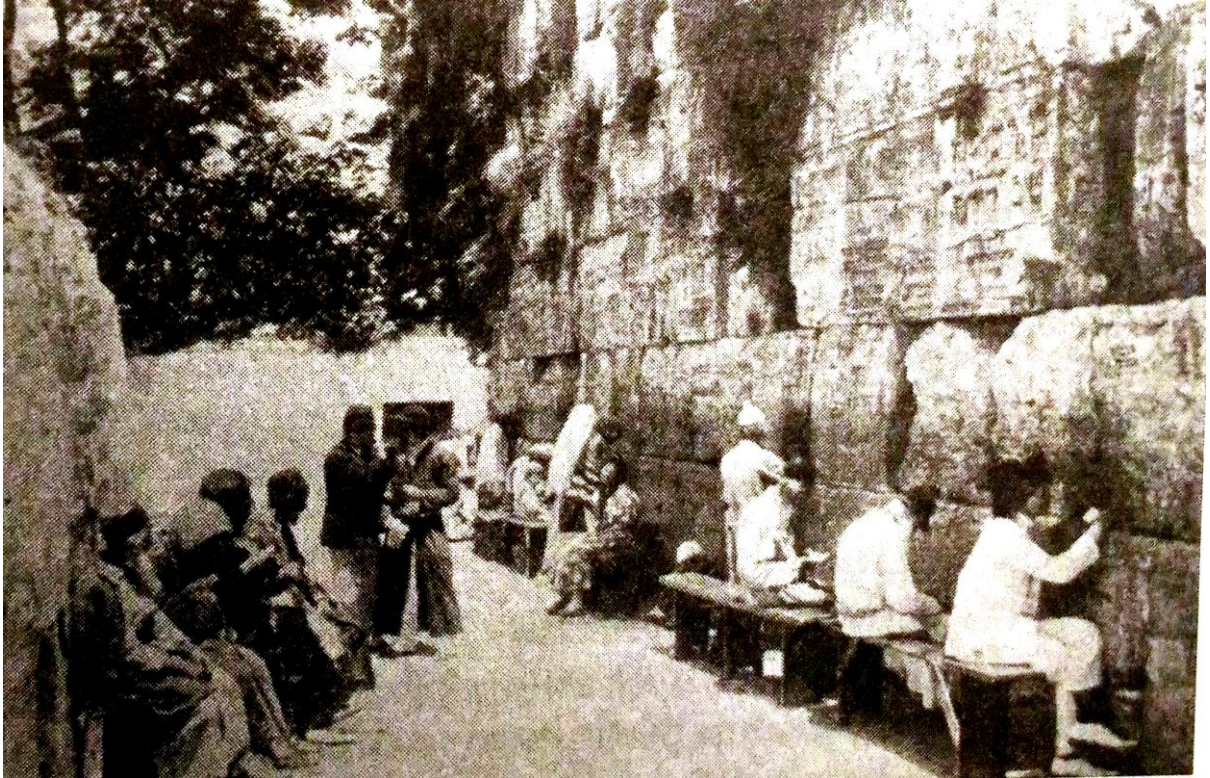
¹⁸⁶ Modiano, *Judaizm Within The Time And Palace*, s. y.

¹⁸⁷ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 112.

¹⁸⁸ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 46.

¹⁸⁹ Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, s. 179.

Babil nehirleri kıyısında ağlamalarının sebebi İsrailoğullarının hatasıydı. Hataları Rabbi unutup başka ilahlara yönelmeleri idi.¹⁹⁰ Yaşananların unutulmasına engel olma düşüncesinin yanı sıra esas sebep Süleyman Mabeti'ne sahip çıkmak ve bölgenin sahibi görüntüsü vermektir. Çünkü Yahudi inanca göre Yahve'ye yalnızca kutsal yerlerde ibadet, edilebilir ve mabetler yalnızca kutsal yerlerde kurulabilir.¹⁹¹ (Seçilmiş millet olarak Kutsal Süleyman Mabet'ini yeniden inşa edip ideal düzen ile dünyayı idare etme fikri hala güncelliğini korur.¹⁹²)

II. Mabet'ten kalan son duvar, Batı Duvarı (Ağlama Duvarı)'nda ibadet eden Yahudiler¹⁹³

Önceleri Babillilerin yıkmasıyla son bulan I. Mabet döneminin ardından sağ kalabilen Yahudiler, yetmiş sene Babil'de esir olarak tutuldular. Babil Kralı İranlılar tarafından mağlup edilince Filistin'e gelip mabeti yeniden inşa ettiler. (Bu mabede Muhteşem Sinagog da derlerdi. Bu yapının inşası onlar için hala kritik bir dönüm noktası kabul edilir.)

¹⁹⁰ Arnulf Zitelmann, *Dünya Dinleri*, ter. Nafer Ermiş, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2003, s. 104.

¹⁹¹ Friedrich Heiler, *Die Religionen der Menschheit*, Reclam Verlag, Stuttgart, 1959, s. 571.

¹⁹² Seyyid Kutub, *Yahudiyle Olan Savaşımız*, s. 18.

¹⁹³ Güç, "Yahudilik", XXXXIII, s. 208.

Ancak MÖ 332 yılında Büyük İskender'in doğu seferi sırasında bağımsızlıklarını kaybettiler. İskender onları din işlerinde serbest bıraktı. Onlarda fikirlerini her yere yayma amacı güttüler. İskender'in bilinen dünyanın çok büyük bir kısmına yayılmış olan devletinde eskiden yaşadıkları felaketleri unutturacak rahatlıktaydılar. Rahatlarına rağmen durmadılar ve her fırsatta isyan çıkardılar. Sonunda Roma Kralı Titus tarafından Yahudilerin büyük bir bölümü kılıçtan geçirildi ve mabetleri ikinci kez yıkıldı. (MS 70). Böylece II. Mabet dönemi de sona ermiş oldu.¹⁹⁴ Yıkılma sebebi ise onlara göre hem yaşananların içeriğine hem tarihe hem de kehanetlere bakıldığında Tanrı'nın emirlerinin çiğnenmiş olmasıydı.¹⁹⁵

Mabedin batı duvarını diğer duvarından ayıran bir özelliği daha vardır. Yahudi inanca göre Kral Süleyman Rab için bir mabed yapmaya karar verdiğinde rüyasında Rab'bin onun için yapılacak mabede tüm halkın imkânları ölçüsünde katılmasını ve yardım etmesini ister. Saray erkânı ve yöneticiler tapınağın kubbelerini, sütunlarını ve basamaklarını, Kohenleri ve Levilileri ahit sandığının bulunduğu en kutsal bölümü, fakir ve muhtaç insanlar ise batı bölümünü inşa etmiş ve en son bu bölüm tamamlanmıştır. Rab mabed tamamlandığında batı duvarı üzerinde bakışlarını yoğunlaştırıp şöyle söylemiştir: *“Fakir ve muhtaç halkın el emeği ve alın teri benim nazarımda en değerli olanıdır. Bu duvarı kutsuyorum.”* O esnada ilahi bir ses yankılanmıştır: *“Tanrı'nın kutsal varlığı, Batı Duvarı'nı ebediyen terk etmeyecektir.”*¹⁹⁶.

Zaten Dünya'daki tüm geleneklere bakıldığında anlarız ki kabul edilmiş tüm kutsal topraklara örneklik eden bir kutsal toprak vardır. Kutsal toprak diğer isimleriyle Azizlerin Toprağı, Saadetlilerin Toprağı, Yaşayanların Toprağı ve Ölümsüzlerin Toprağı'dır.¹⁹⁷ Bu topraklarda Yüce Yaratıcı için kurulan kutsal mabed ise elbette çok yüce ve çok kutsal kabul edilir.

---

¹⁹⁴ Seyyid Kutub, *Yahudiyle Olan Savaşımız*, s. 21.

¹⁹⁵ Moore, *Judaizm*, s. 8.

¹⁹⁶ Eroğlu, *Dinler Tarihi*, s. 22.

¹⁹⁷ René Guénon, *Âlemin Hükümdarı Dinlerde Merkez Sembolizmi*, ter. İsmail Taşpınar, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 87.

Kutsal Mabet'ten (Kral Şelomo Dönemi'ndeki I. Bet- Amikdaş) kalma tek obje, üzerinde “Kaonim’e kutsal olan Tanrı’nın Mabet’ine aittir.” ifadesi vardır.¹⁹⁸

6.2. Kral Süleyman’ın Sarayı

Kral Süleyman Rab için yaptırdığı mabedin ardından kendisine de bir saray yaptırmak niyetindeydi. Bu muhteşem devletin şanına yakışır bir saray olmalıydı. Sarayın yapımı tam on üç yıl sürdü.¹⁹⁹

Sarayı en az mabed kadar ihtişamlıydı. Kitab-ı Mukaddes’in I. Krallar kitabının yedinci babında sarayın kısımları uzun uzun anlatılır. Bir kısmı şöyledir: “*Ve direkler üstünde olan kırk beş kirişin üzeri erz ağacı ile örtülü idi; bir sırada on beş. Ve kirişler üç sıra idi ve pencere pencereye karşı idi, üç kat. Ve bütün kapılar ve süveler kirişlerle dört köşeli yapılmıştı ve pencere pencereye karşı idi, üç kat. Ve direkler eyvanını yaptı, uzunluğu elli arşın genişliği otuz arşındı ve önlerinde bir eyvan ve direkler ve eşik vardı.*”²⁰⁰

Artık Rab için yaptıklarından dolayı Süleyman’ın şöhretini işiten büyük kimseler onu, bilgeliğini ve krallığını görmek için Yerusşalim’e yanlarında yüklü ve pahalı hediyelerle geliyordu. Çünkü O (Kitab-ı Mukaddes’e göre) zenginlikçe ve hikmetçe dünyada bir eşi daha olmayan ve hepsinden yüce bir kraldı.²⁰¹ Hepsi Rab’bin hikmetli kralının yüzünü ve krallığını kendi gözüyle görmek istiyordu.²⁰² Bir yılda Süleyman’a gelen altınlar; tüccarın, Arap ili krallarının ve valilerin getirdiklerinin dışında altı yüz atmış altı talant²⁰³ti.²⁰⁴

¹⁹⁸ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2001, II, s. 382.

¹⁹⁹ I. Krallar 7/1.

²⁰⁰ I. Krallar 7/3–6.

²⁰¹ I. Krallar 10/23; I Krallar 4/31.

²⁰² I. Krallar 10/23.

²⁰³ Yaklaşık 40 ton.

²⁰⁴ I. Krallar 10/14–15.

Sarayda tüm yiyecek içecek kaplarının saf altından olduğu Süleyman'ın günlerinde gümüş değerli bile sayılmıyordu.²⁰⁵ Hatta Kitab-ı Mukaddes'e göre taş mertebesine inmişti.²⁰⁶ Dövme altından çok sayıda kalkanlar yaptırdı.²⁰⁷ Ayrıca fildişinden, büyük bir taht yaptırıp altınla kaplattı.²⁰⁸ Bu taht şöyle anlatılır: *“Tahtın altı basamağı vardı ve arka taraftan tahtın başı yuvarlaklı. Ve oturulacak yerde taraftan kolları vardı ve kolların yanında iki aslan duruyordu. Ve altı basamak üzerinde iki tarafta on iki aslan duruyorlardı; hiçbir ülkede böyle şey yapılmamıştı.”*²⁰⁹

Görünüş olarak emsallerinden farklı olan bu tahtın ihtişamının ardında münâdiler aracılığıyla açığa vurulan bir öğreti gizliydi. Tahtın üst kısmında altın menora vardı. Yani hükümdarlığın dalları her yere uzanabilirdi. Yanlarında seçkin devlet adamları içi yetmiş iki sandalye vardı. Yedi hatırlatıcı kral yerine geçerken vazifelerini söylerdi. Bunlar Musa şeriatleriydi.²¹⁰

Kitab-ı Mukaddes işte bu şekilde sarayı ve mabedi dönemin muhteşem yapıları olarak anlatır. Öte yandan Wells, Lebon (Gustave) gibi tarihçi yazarlar, sarayın ve mabedin yapılışının anlatımında çok abartıların olduğunu iddia ederler. Öyle ki Mabed için Wells anlatılanların aksine herhangi bir mahalledeki kilise kadar olduğunu söyler. Lebon ise taş yontma ve resim sanatları İsrailoğulları'nda mevcut olmadığını ve Mısır ve Asur saraylarının bir kopyası olduğunu aktarır.²¹¹

7. Kral Süleyman'ın Bilgeliği

Kitab-ı Mukaddes Süleyman'ın döneminde yaşanan refahı onun ileri görüşlülüğüne, üstün zekâsına, merhametine ve Rab'bin ona olan sevgisine bağlar. Öyle ki Kitab-ı Mukaddes'e göre tüm İsrail'in güçlü kralının hikmetli ve üstün halini görmeye tüm dünyadan yöneticiler gelmekteydi: *“Ve Süleyman'ın hikmetini dinlemek için bütün kavimlerden, onun hikmeti hakkında işitmiş olan bütün dünya krallarından adamlar gelirlerdi.”*²¹²

---

²⁰⁵ I. Krallar 10/21.

²⁰⁶ I. Krallar 10/27.

²⁰⁷ I. Krallar 10/17.

²⁰⁸ I. Krallar 10/18.

²⁰⁹ I. Krallar 10/19–20.

²¹⁰ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

²¹¹ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 63.

²¹² I. Krallar 4/34.

Kitab-ı Mukaddes'in I. Krallar bölümünde anlatılanlara göre kendisine verilen bilgelik üst düzeydeydi. Yaradan'ın onun duasını²¹³ kabulünün²¹⁴ ardından kral bu bilge halini ortaya çıkaracak bir fırsatla karşılaştı. Bir çocuğu paylaşamayan iki fahişe kadının tartışmasıydı bu. Kadınlardan biri çocuğun kendisinin olduğunu diğeri de kendisinin olduğunu iddia ediyordu. Hz. Süleyman karışıklığı ustaca çözerek övgüler aldı. Kitab-ı Mukaddes olayı şöyle anlatır: *“Ve öteki kadın dedi: Hayır, fakat sağ olan benim oğlum ve ölen senin oğlun. Ve berikisi dedi: Hayır, fakat ölen senin oğlun ve sağ olan benim oğlum. Kralın önünde böyle diyorlardı. Ve kral dedi: Biri: Bu sağ olan benim oğlum ve ölen senin oğlun diyor. Ve kral dedi: Bana bir kılıç getirin. Ve kralın önüne bir kılıç getirdiler. Ve kral dedi: Sağ olan çocuğu ikiye bölün ve yarısını birine ve yarısını ötekine verin. Ve çocuğu sağ olan kadın krala söyledi: Çünkü oğlu için yüreği yanıyordu. Ve dedi: Aman efendim, sağ olan çocuğu ona verin, aman onu öldürmeyin. Fakat öteki dedi: Ne benim ne de senin olsun; ikiye bölün. O zaman kral cevap verip dedi: Sağ olan çocuğu buna verin ve sakın onu öldürmeyin; anası budur. Ve kralın verdiği hükmü bütün İsrail işitti ve kraldan korktular; çünkü gördüler ki, hükmetmek için kendisinde Allah hikmeti var.”*²¹⁵

O kıvrak zekâsıyla doğru söyleyen ile yalan söyleyeni birbirinden ayırmayı başarmıştır. Bu hikâye İslami kaynaklarda da neredeyse aynen anlatılır.

Kral Süleyman uyanıklığı, ilmi ve sabrı sayesinde devletini en uygun şekilde yönetir. Hikmetinin kaynağı elbetteki Rab'dir. Kitab-ı Mukaddes'e göre yol göstericisi ve babası Davud'un izinden giden Süleyman, babasının da isteği üzere Musa'nın şeriatinden çıkmamak için gereken neyse yapıyordu. Kendisine verilen ilim deniz kıyısında kum tanesi gibiydi.²¹⁶ Onun hikmeti tüm şark insanlarından da Mısır'ın hikmetinden de üstündü.²¹⁷

8. Kitab-ı Mukaddes'te Kral Süleyman'a İthaf Edilen Bölümler

Yahudiler Şelomoh'nun zekâsının devrin tüm bilgilerinden üstün olduğunu belirtir. Çünkü o Kitab-ı Mukaddes'e göre daha tahta çıktığı sıralarda Tanrı tarafından kutsanmıştır.²¹⁸ Ona “Bilgelerin bilgisi” adı verilmiştir. Yahudilere göre bilgeliğiyle ünlü bir halkın, birisine

²¹³ I. Krallar 3/9.

²¹⁴ I. Krallar 3/10–14.

²¹⁵ I. Krallar 3/22–28.

²¹⁶ I. Krallar 4/29.

²¹⁷ I. Krallar 4/30.

²¹⁸ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2002, s. 670.

bu unvanı vermesi onun gerçekten bunu hak etmesindedir. Bunun farkında olan sadece İsrailoğulları değildir. Zamanın dünyasının tamamı aynı fikirdedir. Bilgeliğinin ve sezgilerinin geleceğe aktarılması ise kitaplarıyladır.²¹⁹

Ahd-i Atik bölümlerinden Süleyman'ın Meselleri, Neşideler Neşidesi ve Vaiz bölümleri Yahudilere göre ona aittir.

Söylediği sözlerin sayısı ise oldukça fazladır. Kitab-ı Mukaddes'e göre: *“Ve üç bin mesel söyledi ve ilahileri bin beşti.”*²²⁰ Burada sözü edilen güzel ve öğüt alınacak söz manasındaki meseller, Kitab-ı Mukaddes'te Süleyman'ın Meselleri başlığında toplanmıştır. Mesellerdeki anlatım tarzına bakılacak olunursa ifade edilmek istenilenlerin çoğu kez zıtlıklarla pekiştirildiği hemen dikkat çeker. Bu sözler kişinin dünya hayatını düzene sokma ve huzuru bulma niyetinde nasihatlerdir.

*“Yumuşak cevap gazabı yatıştırır
Fakat sert söz öfkeyi kıskırtır.”*²²¹

*“Barışıklıkla kuru bir lokma,
Kavga ile ziyafet dolu evden iyidir.”*²²²

*“Hikmet anlayışlı adamın önündedir
Fakat akılsızın gözü dünyanın uçlarındadır.”*²²³

Sözleri hep nasihatler biçiminde ilerler. Rabbe itaat, krala itaat, çalışma, ahlak, erdem, yalancı şahitliğin yasaklığı, yetim hakkına el sürmeme, zinadan uzak durma, şarap içmeme, cömert olma, alçak gönüllü olma, anne babaya saygı, itaat ve hikmet sahibi olma mutluluğun yolu olarak gösterilir. Belirtilen ilkeler çoğu kez diğer semavi dinlerle paraleldir.

*“Onun güzelliğine yüreğinden arzu çekme,
Ve seni kirpikleriyle yakalamasın*

---

²¹⁹ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 108.

²²⁰ I. Krallar 4/32.

²²¹ Süleyman'ın Meselleri 15/1.

²²² Süleyman'ın Meselleri 17/1.

²²³ Süleyman'ın Meselleri 17/24.

Çünkü fahişenin yüzünden insan bir parça
Ekmeğe muhtaç olur;
Ve zina eden kadın değerli canı avlar. ”²²⁴

“Şarap müstehzidir, içki gürültücüdür;
Ve kim onunla sendelerse, hikmetli değildir. ”²²⁵

“Kim fakirin feryadına kulağını kaparsa,
O da feryat edecek ve cevap verilmeyecektir. ”²²⁶

“Kibir taşkınlığı ile davranan
Şişkin ve kibirli adamın adı müstehzidir. ”²²⁷
“Adam vardır ki, bütün gün durmaz ister;
Fakat salih verir ve esirgemez” ²²⁸

“Yalancı şahit yok olur;
Fakat işiten daima söyleyebilir. ”²²⁹

“Yabancı kadınların ağzı derin çukurdur,
Rabbin öfkelendiği adam oraya düşer. ”²³⁰

“Eski sınırın yerini değiştirme,
Ve öksüzlerin tarlalarına girme;
Çünkü onların Velisi kuvvetlidir,
Onların davasını seninle o eder. ”²³¹

“Kendi babanı dinle,
Ve ihtiyar olduğu zaman ananı, hor görme. ”²³²

---

²²⁴ Süleyman’ın Meselleri 6/25.

²²⁵ Süleyman’ın Meselleri 20/1.

²²⁶ Süleyman’ın Meselleri 21/13.

²²⁷ Süleyman’ın Meselleri 21/24.

²²⁸ Süleyman’ın Meselleri 21/26.

²²⁹ Süleyman’ın Meselleri 21/28.

²³⁰ Süleyman’ın Meselleri 22/14.

²³¹ Süleyman’ın Meselleri 23/10–11.

²³² Süleyman’ın Meselleri 23/22.

*“Şarabın kızıl olmasına, kadehte rengini vermesine,
Kolay kolay aşağı akmasına bakma.
Sonunda yılan gibi ısırır
Ve engerek gibi sokar.”²³³*

*“Odun bitince ateş söner,
Çekiştirici adamın olmadığı yerde kavga durur.”²³⁴*

*“Vahiy olmayınca kavm dizginsiz olur;
Fakat şeraiti tutana ne mutlu!”²³⁵*

*“Güvenmen Rabbe olsun diye,
Bugün sana, sana da bildirdim.
Seni gönderenlere doğruluk sözü götürüresin diye,
Doğruluk sözlerinin gerçekliğini sana bildirmek için
Öğütlerden ve bilgilerden
Sana ala şeyler yazmadım mı?”²³⁶*

Kitab-ı Mukaddes, toplam otuz bir Bap'tan oluşan bu sözleri tamamen Süleyman'ın bilgeliğine bağlar. Babası Kral Davud da onun bilge halini kabullenir ve hikmetli bir adam olduğunu ne yapacağını bilen biri olduğunu belirtir.²³⁷

Kitab-ı Mukaddes'e göre o hüküm vereceği yeri sarayının en önemli yerinde yani taht salonunda yaptırmıştır. Burayı yerden tavana kadar erz ağaçları ile kaplatmıştır.²³⁸ Bu vaziyet onun hükme verdiği değeri açıkça gösterir. Saltanatın kalbinde hüküm verilen mekân...

Kendisinin olduğu yazılı olan bir başka bölüm ise Vaiz'dir.²³⁹ İlk bablarda bazı olaylardan bahsedilir ve sonra yine öğütler başlar. Öğütler Süleyman'ın Meselleri bölümünde olduğu gibi karşılaştırmalar değil sebep-sonuç ilişkisi yoluyla verilir. Örneğin:

²³³ Süleyman'ın Meselleri 23/31–32.

²³⁴ Süleyman'ın Meselleri 26/20.

²³⁵ Süleyman'ın Meselleri 29/18.

²³⁶ Süleyman'ın Meselleri 22/19–21.

²³⁷ I. Krallar 2/9.

²³⁸ I. Krallar 7/8.

²³⁹ Vaiz 1/1.

“Çukur kazan yine içine düşer ve duvarda gedik açanı yılan sokar.

Taş kesen onlardan incinir, odun yaran o yüzden tehlikeye düşer.

Eğer demir kör ise ağzı bilenmezse daha çok kuvvet sarf etmeli; fakat iş başarmak için hikmet faydalıdır.

*Eğer yılan büyü yapılmadan önce sokarsa, o zaman sihirbazın faydası yoktur.*²⁴⁰

Vaiz kısmının bir bölümünde meseller de yazarın²⁴¹ aksine şarabın hayata sevinç verdiği yazar ve gümüş üst seviyeye çıkarılır.²⁴² Tabi ki bu açık bir çelişkidir. Ancak babın sonlarına doğru ifadeler yeniden genel havaya paralellik gösterir ve her şey yüce Yaradan’a bağlanır: (Vaiz’in sürgün sonrası dönemde yazıldığı düşünülmektedir.²⁴³) *“İşin sonu şudur, her şey işitildi; Allah’tan kork ve onun emirlerini tut, çünkü insanın bütün vazifesi budur. Çünkü iyi olsun kötü olsun he gizli şeyle beraber her işi Allah hükme götürecektir.”*²⁴⁴

Yine kendisinin olduğu yazılı olan²⁴⁵ Neşideler Neşidesi adlı bölüm ise tamamen farklı bir yapıya sahiptir. Öğütten çok neredeyse sadece kaybedilmiş ya da özlenen sevgiliye yazılmış beşerî aşktan bahseder. Süleyman’ı över, Yerusşalim’deki, Libnan’daki ve Sion’daki kızları, bizzat Süleyman’ın ağızdan ona davet eder. Bazı sözler müstehcen ifadeler²⁴⁶ içerir. Bu durum Süleyman’ın Meselleri ile de Vaiz ile de hiçbir noktada kesişmez.

Neşideler Neşidesi ya da Ezgiler Ezgisi olarak anılan bu bölümdeki yazılar okunduğunda anlaşılır ki (Yahudi kaynağın da yukarıda belirttiği gibi) dünyevî sevgiliye yazılmış hatta bazen müstehcen ifadeler²⁴⁷ de içeren şiirlerdir. Ancak bazılarına göre bu kitapta Allah ile Yahudilerin karşılıklı sevgi bağları iki nişanlının birbirlerine karşı sevgilerine benzetilerek anlatılır.²⁴⁸ Bu bölüm ayıca Hristiyanlar için de önemlidir. Hristiyanlarca bu bölümün mistik anlamda ya İsa ile kilise arasındaki muhabbetin karşılığı olduğu ya da İsa’ya karşı olan sevginin bir sembolü olduğu kabul edilmiştir.²⁴⁹ Yahudilerin Süleyman’a aittir görüşünü kabul etmezler.

---

²⁴⁰ Vaiz 10/8–10.

²⁴¹ Süleyman’ın Meselleri 23/31–32.

²⁴² Vaiz 10/19.

²⁴³ Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 138.

²⁴⁴ Vaiz 12/13–14.

²⁴⁵ Neşideler Neşidesi 1/1.

²⁴⁶ Neşideler Neşidesi 1/2; 7/1–2–3; 8/8–10.

²⁴⁷ Neşideler Neşidesi 1/2; 7/1–2–3; 8/8–10.

²⁴⁸ Küçük ve diğerleri, *Dinler Tarihi*, s. 317.

²⁴⁹ Schimmel, *Dinler Tarihine Giriş*, s. 138.

Yahudilere göre “Şelomoh önce Şir Aşirim’imi (Ezgiler Ezgisi) sonra Mişle’yi (Özdeyişler) sonra da Koelet’i (Vaiz) yazdı. Yine onlara göre çünkü hayat da aynen böyledir. Gençken aşk, olgunlaşınca derin düşünceler, yaşlanınca da her şeyin boş olduğu düşüncesi zihnimizde dolandır.”²⁵⁰

Bazı Yahudi kaynaklar Süleyman’ın bilgeliğini değiştirerek onu insanlıktan çıkarır olağanüstü bir yaratık olarak efsaneleştirir. Örneğin onlara göre Süleyman dilediği yere süratle gidebilirdi çünkü onun değerli uçan bir halısı vardı.²⁵¹ Özellikleri bununla sınırlı değildir elbette. Zaman içinde çoğalarak yayılan çok fazla güçten bahsedilir. Görünmeyen varlıklara hükmetme de bunlardan biridir. Kral Süleyman’ın görülmeyen varlıklara hükmedebildiği Kitab-ı Mukaddes’te net bir dille yoktur. Ancak bu inanç miladi çağın başında ortaya çıkmış ve Orta Çağ’da hızla yayılmıştır.²⁵² Bu inanış Krallar bölümünde yer alan bazı ifadelerle dayandırılır. Lübnan’da olan erz ağaçlarından, duvardaki zufa otuna kadar ağaçlardan, hayvanlardan, kuşlardan, sürünen şeylerden ve balıklardan bahsettiği²⁵³ kısımlar bu ifadelerdendir.

Hatta burada yazılanlardan yola çıkılarak onun karanlık güçlerin, evrenin, ruhların, görünmeyen varlıkların ve büyüünün üzerinde gücü olduğu kanaatine bile varılmıştır. Bununla da kalınmamış ve durum bir yüzükle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Kaynaklara göre bu yüzük Süleyman’ın parmağındaiken onu iyi ve kötü ruhları kontrol edebilen, cinleri itaat ettiren ve şifa bağışlayan, hastalıkları uzak eden akıl almaz derece muhteşem bir güç haline getirmekteydi.²⁵⁴

9. Kral Süleyman’ın Hatası ve Rab Tarafından Cezalandırılması

Kitab-ı Mukaddes’in I. Krallar bölümünde bu konuyla ilgili anlatılanlara göre Süleyman önce Rabbin büyük nimetleriyle lütuflandırılmıştı. Şimdiye kadar görülmemiş saltanat, bilgelik ve uzun süren barış hali bu lütfün göstergeleriydi. Ancak zamanla o da değişmişti. Babası Davud’un öğütlerini de Musa’nın şeraitini de çiğner olmuştu. Yaptığı hatalarsa onun ve saltanatının sonunun başlangıcıydı. Kitab-ı Mukaddes’te yazılanlara göre

²⁵⁰ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 108.

²⁵¹ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

²⁵² Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 56.

²⁵³ I. Krallar 4/33.

²⁵⁴ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

Kral Süleyman'ın hata yapmasına aracı olan onun ayağını kaydıran suçlular onun eşleri ve cariyeleriydi. Evlendiği yabancı kadınlar onu Rab'den uzaklaştırmıştı.

Kitab-ı Mukaddes onun bu hallerini şöyle anlatır: *“Ve Kral Süleyman Firavun'un kızı ile beraber Moabîler, Ammonîler, Edomîler, Saydalılar ve Hittîlerden çok ecnebi kadınlar sevdi. Rabbin İsrailoğullarına: Onların arasına gitmeyeceksiniz ve onlar da sizin aranızda gelmeyecekler çünkü mutlaka yüreğinizi kendi ilahlarının ardınca saptıracaklardır, diye söylemiş olduğu milletlerden idiler; Süleyman onlara sevgi ile yapıştı.”*²⁵⁵

Yine kitabın bu bölümünde ihtiyarlayan Süleyman'ın, babası Davud'un yolundan gitmeyip tüm yüreğinin ilâhında olmaması ile suçlanır.²⁵⁶ Kendisi İsrail'i Mısır'dan çıkaran Rab Yehova'nın Musa zamanında getirdiği çok at biriktirme, yüreğin sapmaması için kadınların çoğaltılmaması hükmünü²⁵⁷ çiğneyerek büyük hata etmişti. Kitab-ı Mukaddes'e göre kadınlarının sayısı öylesine artmıştı ki yedi yüzü kral kızı, üç yüzü cariye olmak üzere toplamda bin karısı vardı.²⁵⁸

Rabbîlere²⁵⁹ göre Şelomo'nun suçu aklıyla kendisini bile alt etmesidir. Tora (Tevrat) bir kralın çok eş almaması konusunda onları uyarmış ve bu emrin gerekçesini *“ki kalbini kaybetmeyeceksin”*²⁶⁰ diye açıklamıştı. Şelomo ise *“Benim karım çok olacak çünkü ben kalbimi kaybetmeyecek kadar zekiyim”* diye düşünerek hataya düşmüştü. Yanılgısı gayet açıktır. Hatta onlara göre tarihte en çok eşe sahip bu Yahudi, evlilikleri neticesinde gelen yabancı öğelerin krallığa olumsuz etkilerinden bizzat sorumludur.²⁶¹

Kitab-ı Mukaddes'e göre ise sonunda Musa zamanında gelen uyarı hakikat oldu ve Süleyman ecnebi kadınlarının ilah ve ilahelerinin ardınca gitmeye başladı. Kadınları onun yüreğini saptırdılar.²⁶² Saydalılar'ın ilahesi Astartin'in ve mekruh Ammoni şeyhi Milkom'un ardınca gitmesine sebep oldular.²⁶³ Kral kendi ilahlarına tapan ve onlar için kurbanlar kesen

---

²⁵⁵ I. Krallar 11/1–2.

²⁵⁶ I. Krallar 11/4.

²⁵⁷ Tesniye 17/17.

²⁵⁸ I. Krallar 11/3.

²⁵⁹ Rabbî Yahudi din adamı, din âlimi demektir. İlk Yahudi Rabbi Musa'dır. Türkçe'de haham olarak karşılık bulur.

²⁶⁰ Tesniye 17/17.

²⁶¹ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 109.

²⁶² I. Krallar 11/3.

²⁶³ I. Krallar 11/6.

tüm kadınları için Yerusşalim'in önünde olan dağa yüksek yer yaptı.²⁶⁴ Rab'bin mabedine benzer yapılar artık çoktu. Süleyman yapabileceği en büyük hatayı yapmıştı. Ona daha önce kimseye verilmeyen ve verilmeyecek olan sayısız nimete nankörlük etmişti. Ayrıca mülkünü gösterişle dağıtmış, milletini iş ve vergilerle yıpratmıştı.²⁶⁵

Rab Süleyman'a karşı öfkelenmişti. Ona iki kez görünüp emirlerini bizzat bildirdiği halde İsrail'in Allah'ı Rab'den yüz çevirmesi²⁶⁶ kabul edilemezdi. Sonunda Rab yapılan hataya cezasını kesti ve devletini dağıtıp hükümdarlığını elinden alacağını bildirdi. Krallık ise artık onun hükmettiklerine geçecekti.²⁶⁷ Rab tüm olan bitene rağmen sevdiği bir başka kulu olan Kral Davud için, bu çöküşün Süleyman'ın oğlunun zamanında olacağını haber verdi.

Uzun süre barış içinde rahat olan Süleyman için artık sıkıntılı günler başlamıştı. Rab ona türlü cezalar verecekti. Musallat ettiği düşmanlar da bunlardandı. Savaşlar ülke topraklarını bir bir yutuyordu. Öyle ki son zamanlarına doğru Süleyman'ın toprakları iyice daraldı ve sadece Batı Ürdün elinde kaldı.²⁶⁸

Ayrıca isyanlar başladı. Davud Edom'da iken Hadad adında küçük bir çocuk vardı ve tüm erkek çocuklarının katledildiği dönemde Mısır'a kaçtı.²⁶⁹ Mısır Kralı Firavun ona büyük ihşanda bulundu. Ev ve toprak verdi. Onu kendi eşinin kız kardeşi ile evlendirdi. Hatta oğulları Genubatı Firavun'un sarayında kralın oğulları ile yetiştirdi.²⁷⁰ O da kral soyundandı ve Süleyman'a düşman oldu.²⁷¹

Ondan başka Tsoba kralı Hadadezer'den kaçmış olan Elyeda'nın oğlu Rezon önce Şam'da ve sonra tüm Suriye'de²⁷²; Tseparlı bir Efaimî, Nebat'ın oğlu Yeroboam krala karşı geldi.²⁷³

---

²⁶⁴ I. Krallar 11/8.

²⁶⁵ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 63.

²⁶⁶ I. Krallar 11/9–10.

²⁶⁷ I. Krallar 11/11.

²⁶⁸ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 61.

²⁶⁹ I. Krallar 11/17.

²⁷⁰ I. Krallar 11/18–21.

²⁷¹ I. Krallar 11/14.

²⁷² I. Krallar 11/23–26.

²⁷³ I. Krallar 11/26–27.

Yeroboam önderliğindeki ayaklanmalarının sebebi maddi manevi baskı idi. Kral Süleyman'ın etkili bayındırlık faaliyetleri bir yönüyle krallığı üst seviyelere çıkardıysa da bir diğer yönden ağır vergiler ve angarya işler demektir. Mensubu olduğu Efahim aşireti ise bu vaziyetten etkilenenlerin başında geliyordu.²⁷⁴ Yeroboam Efraim ve Menaşe kabilelerinin mecburi işçiliğini denetleyen kişiydi. İlk isyan denemesi başarısız sonuçlanınca Mısır'a sığındı.²⁷⁵ Mısır da (Süleyman Krallığı'nı durdurmak istediğinden) ona sahip çıktı.

Rab Süleyman'ı cezalandıracağını krallığın alınacağını fakat bunun babası Davud'un hatırına onun elinden değil oğlunun elinden çıkacağını dediğini ilettiler.²⁷⁶ Kitab-ı Mukaddes'te anlatılana göre Yeroboam Yeuşşalim'den çıktığında bir peygamber olan Ahiya ile karşılaştı. Ahiya üzerindeki elbisesini yırtıp on iki parçaya böldü. Yeroboam kendisine on parça alabileceğini söyledi.²⁷⁷ Bu sözlerin hayatta bir yansıması olarak güneylilerden ayrılmak isteyen kuzeyli on kabile, Nablus'da kendileriyle görüşen Kral Süleyman'ın vefatından önce yerine seçtiği oğlu Reeboboam'ın hükmetmesini kabul etmediler. Ayaklandılar ve Mısır'dan dönen Yeroboam'ı Filistin'de kral ilan ettiler. On kabileden oluşan Yisrael Krallığı'nın başında artık o vardı. Hemen ardından Aramlılar baş kaldırdı. Sonuçta Aram-Şam devleti yeniden kuruldu.²⁷⁸ Kral Davud ve Kral Süleyman zamanında hükmedilen toprakların büyük bölümü kaybedildi. Dolayısı ile devletin Dünya üzerindeki gücü ve etkisi de azalmış oldu.

Neticede Reboamoam idaresinde daha küçük boyutlarda güneyde Yahuda Krallığı ve Yeroboam idaresinde kuzeyde İsrail Krallığı kurulmuştur. İki devlet arasında uzun yıllar savaş yaşanmıştır. Reboamoam idaresindeki bölge daha küçük olsa da gelenek ve görenekler üzere kurulmuş ve diğer devletlerin etkisi altına girmemiştir.

Kuzey İsrail Krallığı ise daha özgür davranmış ve bir kısmı Yahve'ye ibadet ederken bir kısmı putperestliğe geçmiştir. Böylece nüfusu artmıştır. Ancak dinen ve siyaseten taklitleri yüzünden Yahuda Krallığından önce yıkılmıştır.²⁷⁹ Sonuçta tüm topraklar kaybedilmiş ve böylece Rabbin Kral Süleyman'a kestiği ceza –toprakların elinden alınması-²⁸⁰ gerçekleşmiştir. Bu dönem bölünmüş krallık dönemi olarak adlandırılır. Yaklaşık iki yüz yıl

²⁷⁴ Besalel, *Yahudî Tarihi*, s. 47.

²⁷⁵ Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, s. 669.

²⁷⁶ I. Krallar 11/32–35.

²⁷⁷ I. Krallar 11/30–31.

²⁷⁸ Besalel, *Yahudî Tarihi*, s. 47.

²⁷⁹ Ahmet Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010, I, s. 116–118.

²⁸⁰ I. Krallar 11/32–35.

kadar sürmüştür.²⁸¹ Daha kalabalık fakat daha zayıf kuzey kesim yani İsrail Krallığı Asurlular tarafından MÖ 721’de ve daha az nüfuslu ancak geleneklerine daha bağlı güney kesim yani Yahuda Krallığı ise Babilliler tarafından MÖ 586’da yıkılmıştır. Böylece meşhur sürgün dönemi başlamıştır.

İsrailoğulları'nın İkiye Bölünmesi²⁸²

²⁸¹ Firestone, *Yahudiliği Anlamak*, s. 36.

²⁸² Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 117.

Tüm bunlara ve döneminde yaşanan olumsuzluklara rağmen oldukça parlak yıllar yaşandığını ve güçlü bir devlet olduğunu günümüzün arkeolojik kazılarının da desteğiyle söylemek mümkündür. Negiddo ve Hazo'daki kazılarda Kral Süleyman döneminden kent kalıntıları bulunmuştur. Tevat'taki Gezer kentinden kalıntılar ve önce batı kapısı sonra da tüm kapıları bulunmuştur (1960).²⁸³ Bugün bile aynı özelliklere sahip bir devlet olsaydı ihtişamını kabul etmek gerekirdi.

10. Vefatı

Kitab-ı Mukaddes'e göre Kral Süleyman Rabbe yüz çevirmenin bedelini sahip olduklarını yavaş yavaş kaybederek ödedi. Önce insanlara ve görünmeyen varlıklara hükmeden Süleyman sonra tüm İsrail'e ve çevre ülkelere hükmetmiş ve nihayetinde ise yaptığı hatanın karşılığı olarak kötü bir hayat yaşamıştı. Tahtını da saltanatını da servetini de kaybetmişti.

Tahta geri dönüp dönmediği ihtilaflıdır. Ancak bazı kaynaklara göre üç yıl boyunca şehirden şehre ülkeden ülkeye dilenci olarak gezmiştir.²⁸⁴ Kitab-ı Mukaddes'in Vaiz bölümündeki bazı ifadeler hayatının son zamanlarında yaşadıklarını ve pişmanlıklarını anlatıyor: *"Ben Vaiz, Yerusşalim'de İsrail üzerine kraldım."*²⁸⁵ (Yaşadıklarının ve yaşattıklarının sağlam temelde olamayacağını her şeyin bir gün biteceğini anlatıyor) *"Güneş altında yapılan bütün işleri gördüm ve işte hepsi boş ve yeli kavramaya çalışmaktır."*²⁸⁶ *"Çok hikmette çok dert var ve bilgi artıran dert artırır."*²⁸⁷

Vaiz bölümünün sonlarına doğru hakikatleri bir bir ortaya döker. Bütün işlerin Allah'ın elinde olduğunu, ona dönüleceğini ve ölüm anı ya da kıyameti anlattıktan sonra *"Gümüş tel kopmadan ve altın tas kırılmadan ve testi çeşmede parçalanmadan ve kuyuda su dolabı kırılmadan ve toprak evvelki haline dönmeden ve ruh onu veren Allah'a dönmeden seni yaratana hatırla. Boşların boşu Vaiz diyor: Her şey boş"*²⁸⁸ diyerek asıl vaziyeti belirtir.

²⁸³ Besalel, *Yahudî Tarihi*, s. 47.

²⁸⁴ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 58.

²⁸⁵ Vaiz 1/12.

²⁸⁶ Vaiz 1/14.

²⁸⁷ Vaiz 1/18.

²⁸⁸ Vaiz 12/6-8.

Yahudilere göre İsrailoğulları Samuel, Saul, Davud ve Süleyman'ın yönetimindeyken etkili bir milli varlık ortaya koymuşlardır.²⁸⁹ Kral Süleyman Yerusşalim'den tüm İsrail'i kırk yıl idare etmiştir. Ölümünün ardından ataları gibi Davud Şehri'nde, Yerusşalim'de toprağa verilmiştir ve ardından oğlu Rehoboam ona biat eden iki boy üzerine kral olmuştur.²⁹⁰ Bu boylar Yehuda ve Bünyamin boylarıdır.²⁹¹ Süleyman'ın vefatının ardından çıkan isyanlar krallığın bölünmesiyle neticelenmiştir.²⁹² Rab tarafından kesilen ceza²⁹³ uygulamaya geçmiştir. Muhteşem başlayan saltanatı ona işin sonunda hatası yüzünden de hayır değil zarar getirmiştir. Hiç kimse, kral dahi olsa, Rabbe karşı durmamalıdır. Her şeye hükmeden Rabdir, hataları bağışlamak istediğinde bağışlar. Bağışlanmayan hatalar ise kişiye, emri altında olanlara ve soyundan gelenlere engel olunamaz ziyanlar verir. Kral Süleyman'ın bu halinden tüm Yahudiler ibret almalıdır. Vaiz (Kral Süleyman) son olarak herkesi şu sözlerle uyarır: *“İşin sonu şudur, her şey işitildi Allah'tan kork ve onun emirlerini tut çünkü insanın bütün vazifesi budur. Çünkü iyi olsun kötü olsun her gizli şeyle beraber her işi Allah hükme götürecektir.”*²⁹⁴

---

²⁸⁹ Yurdaydın ve diğerleri, *Dinler Tarihi*, s. 174.

²⁹⁰ I. Krallar 11/43.

²⁹¹ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 64.

²⁹² Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

²⁹³ I. Krallar 11/11.

²⁹⁴ Vaiz 12/13–14.

II. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'E GÖRE HZ. SÜLEYMAN VE HÜKÜMDARLIĞI

*“Biz Davud’a Süleyman’ı bahsettik. Süleyman ne güzel kul idi!
O hep Allah’a sığınır ona yönelirdi.” (Sad 38/30)*

1. Kur'an-ı Kerim ve İslami Kaynaklara Göre Hz. Süleyman

İslami kaynaklara göre Süleyman ismi İbranice kökenlidir ve **'sağlık'** anlamına gelir. Bu ismin **Selam(et)** kelimesinden geldiği de ifade edilmiştir.²⁹⁵ Bu isim hükümdarlığı zamanında düşmanlarının Süleyman'ın gücünden çekinmeleri sebebiyle saldırımayışları veya devletinin uzun yıllar barış halinde yaşamasından dolayı verilmiş olsa gerektir. Akl-ı Selim ve nazik anlamına gelen Selim'in eş anlamlısı olduğu da belirtilir.²⁹⁶

Ayrıca bu ismin çok kıymetli mücevher karşılığı da vardır. Hatta öyle mücevher taşlarına Süleymanî²⁹⁷ denir.

Süleyman peygamber, Davud (as)'ın oğludur. Davud (as) da onun gibi hükümdardır ve peygamberdir, kendisine dört büyük kitaptan Zebur indirilmiştir.²⁹⁸ Maddelerin en katı ve yoğunu taş ve demir Allah (cc) tarafından onun mucizesi kılınmıştır. Taş ses çıkarmış, demir yumuşamıştır. Allah (cc) ona fiziksel olarak zayıf parmak vermiş ancak ateşe dayanmasına hükmetmiştir.²⁹⁹ Katâde'ye göre ondan önceki zırhlar düz ve yassıdır. O da Allah'ın ona verdiği demiri yumuşatma ve uygun demir dokuma bilgisi nimeti ile görülmemiş zırhlar yapmıştır. Halkalar halinde zırhı ilk o örmüş³⁰⁰ ve böylece peygamberlik alametleri zamanın insanlarına açılmıştır. Davud (as), Yahuda bin Yakûb bin İbrahim (as)'in soyundan Yesse (İşâ) bin Obad'ın oğludur ki neticede Hz. Süleyman'ın da soyu Hz. İbrahim'e dayanmaktadır.

İslam kaynaklarına göre Hz. Süleyman küçük yaşta (on üç) hükümdar olmuştur. O zamanlar bilinen Dünya'da İran ve Suriye arasını o yönetiyordu ve hatta tüm dünyada sözü geçerli olan tek hükümdardı. Dünya devletlerinin yönetimi ise dört hükümdarın iki dudağı arasındaydı. Bu hükümdarların ikisi Allah'a inanırdı, diğer ikisi ise kâfirdi. Kaynaklar göre inanlar Süleyman ve Zülkarneyn, inanmayanlar ise Nemrud ve Buhtunnasr idi.³⁰¹

²⁹⁵ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 59.

²⁹⁶ Osman Cilacı, "Hz. Süleyman" *İslam Ansiklopedisi*, Dergâh Ofset, İstanbul, 2000, VII, s. 247.

²⁹⁷ Ahmet Cemil Akıncı, *Peygamberler Tarihi*, Sinan Yay., İstanbul, 1969, XX, s. 11.

²⁹⁸ Nisa 4/163; İsrâ 17/55.

²⁹⁹ Fahrüddin er-Razi, *Mefatihul Gayb*, ter. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayın, Ankara, 1995, XVI, s. 198.

³⁰⁰ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, ter. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1986, X, s. 5386.

³⁰¹ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 59.

Cahiliyle toplumunun Süleyman (as) kıssası hakkındaki altyapısı ehl-i kitapla olan ilişkilerinden bildikleri kadardır. Bu bilgi dağarcıkları henüz Kur'an-ı Kerim inmeden önce oluşmuştur. Ne var ki bu altyapı hidayete sevk edecek seviyede değildir ve tevhidi çizgiden uzaktır. Daha ziyade masal ya da hikâye gibi efsanevidir. Rivayetlerin kurgusu zenginlik, maddiyat ve aşk teması üzerinedir. Tevrat'tan ve İncil'den diye anlatılanlar aslından oldukça uzaklaştırılmıştır.

Müslüman âlimlere göre Tevrat ve İncil tahrif edilmiştir. Bazılarına göre ise tahrif harflerde değil harflere verilen manalarda olmuştur. Sebep hangisi olursa olsun bunlar kitapların ilerleyen zamanla birlikte ortaya çıkan anlaşılma biçimini bağlamaktadır ve bu yanlış iki kitabın da geliş gayelerinden sapmaları sonucunu doğurmuştur.³⁰²

Hz. Süleyman için söylenen hatalı bilgilerle yoğrulmuş cahiliye toplumuna Allah (cc), Süleyman kıssasını vahiy ederek onların doğru kıssadan öğüt almalarını istemiştir. Bu nüzul Müslüman kesimi mutlu etmiş inancını artırmış ancak kâfir kesimi diğer kıssalar gibi rahatsız etmiştir. Kıssaların Muhammed (as)'e ayrıntılarıyla inmesi kâfir kesimde olumsuz yankı uyandırmıştır.

Süleyman, Kur'an-ı Kerim'de on altı defa ismen zikredilir. Peygamber kral Davud'un evladı ve sonraki kral olduğu, diğer insanlardan zekâsıyla önde olduğu ve sorunları çözmede usta olduğu, hikmet ve anlayış sahibi olduğu ve Rab'bine şükreden salih bir kul ve peygamber olduğu yazılıdır.³⁰³ Kur'an'a göre Allah (cc) ona da diğer peygamberler gibi vahiyde bulunmuş ve onu doğru yola iletmıştır.³⁰⁴

O tarihe adını teşkilatçı, barışçıl, adil, akıllı, hikmet sahibi bir hükümdar-peygamber olarak yazdırdı. Çağının en zengin hükümdarı oldu.³⁰⁵ Hükmettiği topraklar geniş bir coğrafyaya yayılmış haldeydi. Batı sınırları Akdeniz'e doğu sınırları Kızıldeniz'e dayanmış vaziyetteydi. Buralardaki limanlar sayesinde deniz ticaret geliştirmiş ve muhteşem bir ağ kurmuştu.³⁰⁶ Ticaretinin odak noktasında bakır madeni bulunmaktaydı. Fenikeli ustaların

³⁰² Abdülkadir Şeybe, *Çağdaş Dünya Dinleri ve Mezhepleri*, ter. Osman Cilacı, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 33.

³⁰³ Enbiya 21/78-79; Neml 27/15, 16, 19, 20, 27, 34, 40; Sâd 38/30.

³⁰⁴ Nisa 4/163; En'am 6/84.

³⁰⁵ Nezihe Araz, *28 Peygamber*, Güven Yayınevi, İstanbul, 1963, s. 191.

³⁰⁶ Cengiz Duman, *Kur'an Perspektifinden Üç Kral İki Peygamber*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013, s. 162.

Etsiyon-Geber Limanı'nda inşa ettikleri ve (bugün keşfedilmiş olan) bakır döküm haneleri bunu destekler.³⁰⁷ Kur'an-ı Kerim de onun için bakır madeninin sel gibi akıtıldığını belirtir.³⁰⁸

Kendisinden hep salih kul, peygamber ve hükümdar olarak bahsedilir. Hükümdarlığı, peygamberliği, adaleti, bilgeliği, kendisinden başka hiçbir kula ve peygambere bahşedilmemiş güçleri, tevazusu, şükür ehli oluşu ve vefatıyla farklı ve etkileyici bir tablo çizmektedir. Yaşadığı tüm hallerden örnek teşkil eden muhteşem kulun aynası görülür.

2. Hz. Süleyman'a Bahşedilen Nimetler

Davud (as) ölünce, Süleyman (as) peygamberlik ve hükümdarlıkta ona varis olmuştur.³⁰⁹ Süleyman (as) hükümdarlığı üslenince, memleketindeki idarecileri ve ilim sahiplerini çağırarak, Allah'ın kendisine ihsanda bulunduğu büyük nimetleri dile getirerek ve ihsanını itiraf etmiştir.

Allah (cc) ona ihsanda bulunduğunu, kuşların ve hayvanların dilini öğrettiğini, aralarında cereyan eden konuşmaları anlama nimetine mazhar ettiğini, bütün bu ihsanların hükümdarlık ve peygamberliğin yanında ona verilen nimetler olduğunu, şüphesiz bu büyük nimetlerin Allah'ın kerem ve iyiliğinden olduğunu ve bu nimetlerin açık olup kimseye gizli kalmayacağını söylemiştir.³¹⁰

Taberi (ö.1033/1624) onun özellikleri hakkında şöyle der: *“Bize İbn Humeyd söyledi ona ve arkadaşlarına Muhammed bin İshak'tan naklen Seleme söylemiş, o ilim mensuplarından birinin Vehb bin Münebbih'ten şunu naklettiğini rivayet eder: Süleyman evinden iş dairesine çıktığında kuşlar ona saygı göstererek başı üzerinde havada halkalar teşkil eder, tahta oturuncaya kadar cin ve insanlar ayakta dururlardı. Söylendiğine göre Süleyman beyaz tenli, iri gövdeli, nur yüzlü bir zat olup, tüyleri ve kılları çoktu. Beyaz elbise giyer, olgunluk çağına geldiğinde, babası Davud'un zamanında bile onunla devlet işleri hakkında istişarede bulunurdu.”*³¹¹

³⁰⁷ Cahit Eriş, *Kur'an'da İsimleri Geçen Peygamberler*, Gülhane Yayınları, İstanbul, 2014, s. 268.

³⁰⁸ Sebe' 34/12.

³⁰⁹ Neml 27/16.

³¹⁰ Afif Abdulfettah Tabbara, *Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz*, ter. Ali Rıza Temel, Yahya Alkın, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1985, s. 353–354.

³¹¹ Ebu Cafer et- Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, ter. Zakir Kadîrî Ugan, Ahmet Temir, MEB Basım, İstanbul, 1991, s. 701.

Onun tabiatın güçlerini kullanabilmesi, hayvanlara ve diğer insanların göremediği cinlere hükmetmesi elbette büyük bir hükümdarlığın göstergesidir ve bu onu gelmiş geçmiş en büyük hükümdar yapar. Zaten kitabımız Kur'an-ı Kerim'de onun saltanatının benzersiz olduğunu bizlere haber verir.³¹² Bu haberler büyük mucizeler içerir. Bütün mucizeler Hz. Süleyman'a Allah (cc)'in varlığının birer işareti olarak verilmiştir.³¹³

2.1 Rüzgârlar

Kur'an-ı Kerim'in ışığından hareketle rüzgârların Süleyman (as) 'ın emrine verildiğini şu ayet net olarak bildirir:

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ

“Bunun üzerine biz de rüzgârı onun istifadesine sunduk. Rüzgâr, emriyle onun istediği yere kolayca eser giderdi.”³¹⁴

Emri ile yumuşakça akıp giderdi ifadesi sarsılmadan ya da itaatkâr bir memur gibi hiç karşı gelmeden manasındadır. *Haysü esab* ise istediği yere manasındadır.³¹⁵

Emrine verilen rüzgârlar da onun taşımada yardımcıydı. Bu şaşılacak bir kuvvet ve mülktür. Bu kuvvet ona bir önceki ayette Allah'tan dengi olmayan ve ondan sonra hiç kimseye nasip olmayacak mülk istediği³¹⁶ şeklindeki duaya karşılık olduğu birçok kaynaktan yazılıdır.³¹⁷

Rüzgârın yüce Allah'ın iradesine bağlılığı şüphe götürmez. Onun emrine bağlı ve onun belirlediği temel yasalara göre eser. Rüzgârlar Süleyman peygamberin emrindeydi. Ancak bir gücün Allah'ın izniyle kullarından birinin emrine verilmesi onun Allah'ın iradesine bağlı olma özelliğini değiştirmez.

³¹² H. İbrahim Acıpayamlı, *Peygamberlerin Mucizeleri*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 133.

³¹³ M. Fikret Bilge, *Peygamberler Tarihi, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2003, s. 99.*

³¹⁴ Sâd 38/36.

³¹⁵ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2013, IV, s. 448.

³¹⁶ Sâd 38/35.

³¹⁷ Razi, *Mefatihul Gayb*, XIX, s. 84.

³¹⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985, VI, s. 3038.

³¹⁷ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, IV, s. 448.

Rüzgârın onun istediği tarafa kolayca çevirmesi tuhaf bir şey değildir. Her şeyi yoktan var eden kuvveti -ne kadarını idrak edebilirsek- düşünecek olursak yarattıklarından birini dilediğine, dilediği kadar ve dilediği süre için kudretinin göstergesi olarak bağışlaması ancak onun gücünün ufak bir yansıması olabilir. Sadece bu yolla olması da gerekmez elbette. Bu çeşitli şekillerde meydana gelebilir.

Her şey gibi rüzgârlar da esasen onu yaratana yani Allah (cc)’ın emrine tabidir. Hz. Süleyman’a verilen ise onun kısa ömrü boyunca Allah (cc)’ın verdiği bir yetkidir ve “Hz. Süleyman’ın bu rüzgârları yönlendirmesi isteklerinin Allah’ın emri doğrultusunda olması koşuluna bağlanmıştır. Yani rüzgârlar Allah’ın emrinin dışına çıkmamakta, bu emre uygun olan direktiflerin hizmetine girmiş olmaktadır.”³¹⁸

Bu yetkiyi konu edinen bir başka ayette ise şöyle buyurulmaktadır:

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ
الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ

“Biz şiddetle esen rüzgârı da Süleyman’ın istifadesine sunduk. Bu rüzgâr, onun emri ile bereketli kıldığımız topraklara doğru esip giderdi. Biz her şeyi iyi biliriz, her şey bizim ilim ve kudretimizle meydana gelir.”³¹⁹

Burada esen rüzgârı Beydavi (ö.685/1286) ve Hazin (ö.741/1341)’in yorumlarına dayandıran Mehmet Vehbi Efendi (ö.1949) rüzgârın şiddetle estiğini söyler. Ancak bazen Süleyman’ın emrine göre mülayim eserdi ve özünde şiddetli olsa bile insanı sarsmazdı görüşündedir.³²⁰

Beydavi’nin yorumu şöyledir: “Aslında yumuşak ve hoş bir rüzgâr idi. Şöyle de denilmiştir: İradesine göre bazen ılıman bazen de sert eserdi.”³²¹

Rüzgârın esiş şekli konusunda son olarak Süleyman Peygamberin dileğine göreydi denilebilir belki. Ayette geçen *içinde bereketler yarattığımız yere* ifadesindeki bereketli

³¹⁸ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur’an*, ter. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1991, VIII, s. 547-548.

³¹⁹ Enbiya 21/81.

³²⁰ Mehmet Vehbi, *Büyük Kur’an Tefsiri (Hülâsât’ül-Beyân)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968, V, s. 2121-2122.

³²¹ Beydavi, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vil*, III, s. 465.

yerden kastın ise büyük ihtimalle (Yeruşşalim, Davud/Süleyman şehri) Kudüs olduğu düşünülmektedir.³²² Bazı tefsirlerde bu yerin Şam oluşu yazılıdır.³²³ Ancak burada Şam diye kastedilen günümüzde bilinen Suriye'nin başkenti olan tek bir şehir değil eskiden anlaşıldığı gibi geniş bir coğrafya olabilir.

Anlatılanların mantığına göre Hz. Süleyman rüzgâra gemilerinin gitmesini istediği yöne doğru esmesini emrediyor ve o da yerine getiriyordu. Zamanın en güçlü krallığının³²⁴ geniş bir coğrafyada gemi ticareti yapması ise doğaldır.

Hz. Süleyman'ın rüzgârla istediği yere giderken tahtında olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır. “*Müfessirlerin anlattıklarına göre rüzgâr Süleyman'ın bindiği tahtı, onun istediği yere Kudüs'e götürürmüş.*”³²⁵ Hatta rüzgârın götürdüğü Süleyman'ın tahtının ipekten yapılmış hafif bir şey olduğu ve lüzumu kadar askerin bulunduğu fikri de ileri sürülmüştür.³²⁶

Rüzgârla bir yerden bir yere ilerleme elbette normal yollarda yapılan yolculuklara göre daha kısa sürecektir. Buna bir de insan dışı varlıklar eklendiğinde yapılmak istenen ne ise olağan üstü hızla ve güçle gerçekleşir. İşte bu yetki Kur'an-ı Kerim'e göre Allah (cc)'ın sevgili peygamberlerinden Süleyman (as)'a verilmiştir. Bu hal Kelamullah'da şöyle anlatılır:

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوها شَهْرٌ وَرَواحُها شَهْرٌ
وَاسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ
مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ

“*Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik. Sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık yol kadardı. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık. Ayrıca Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışanlar vardı. Onlardan her kim emrimizden dışarı çıkarsa ona ateş azabını tattırırđık.*”³²⁷

³²² Hayreddin Kahraman – Mustafa Çağrııcı – İbrahim Kâfi Dönmez – Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, DİA, Ankara, 2012, III, s. 694.

³²³ Beydavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, III, s. 465.

³²⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, III, s. 694.

³²⁵ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988, V, s. 516

³²⁶ Vehbi, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hülâsât'ül-Beyân)*, V, s. 2121 – 2122.

³²⁷ Sebe' 34/12.

Ayette geçen *gudiv* kelimesi sabahtan öğleye kadarki vakti, *revah* kelimesi ise öğleden akşama kadarki vakti kapsar. Ayetin açıklaması ile ilgili rivayetlere bakıldığında buradaki sürelerin ikisi için de bir ayda gidilebilecek yolu ilerletebilecek bir rüzgârın Süleyman peygamberin emrine verildiği görülür.³²⁸

İbn Aşur (ö.1973) *gudiv* kelimesini gidiş, *revah* kelimesini ise dönüş anlamında kabul eder. Ona göre Allah (cc) Süleyman Peygamber'in ticaret ve savaş gemilerinin güzergahına göre bir rüzgâr akımı oluşturmuştu. Rüzgarlar bir ay boyunca doğuya bir ay boyunca batıya doğru eserdi. Çünkü gemiler Filistin'den doğuya doğru gider gerekli işleri ve ticareti sona erince geri dönerdi. Allah (cc) ona böylece yardım ederdi.³²⁹ Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bu bölgeye dönüş³³⁰ işaret eder.

Razi (ö.606/1210)'ye göre bütün rüzgârların Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi söz konusu değildir. Onun için özel bir rüzgâr tahsis edildiği üzerinde durur. Razi bunun delilinin rüzgâr anlamındaki kelimenin "*rih*" şeklinde ve tekil halde olması olduğunu belirtir.³³¹ Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) da bu görüşü kabul eder.³³² Ancak bu kelimeyi İbn Atiye (ö. 383/993) ve İbn Aşur (ö.1973) çoğul haliyle "*riyah*" şeklinde okumuştur.³³³

"*Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık.*" ifadesinde geçen *ayn* sözcüğünün birçok anlamı vardır. Daha çok göz veya su kaynağı anlamıyla kullanılır. Buradaki anlamı için ise bakırın kaynağı ya da kendisi gibi karşılıklar verilmiştir. İbn Aşur taziyikli, güçlü akan su kaynağı gibi manasında kullanıldığı görüşündedir.³³⁴

Bazı müfessirler bu durum için Allah (cc) Hz. Süleyman'a yeryüzündeki su kaynağından su yerine erimiş bakır madeni akıttığı anlamına geldiğini söylemişlerse de bu ayet Hz. Süleyman (as) zamanında çeşitli yerlerde kullanılmak üzere büyük ölçeklerde bakır

³²⁸ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 419.

³²⁹ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s.419.

³³⁰ Enbiya 21/81.

³³¹ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 420.

³³² Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik AŞ, y.y, t.y, VI, s. 355.

³³³ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 420.

³³⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 420.

eritilip kalıplandığı anlamına gelebilir. Bu da demektir ki burada büyük ölçeklere, onun için bakır madeninin sel gibi akıtılması şeklinde değinilmiştir.³³⁵

Fakat çağdaş dönem müfessirlerinden Süleyman Ateş, burada kullanılan maden cinsinin akıtma fiiliyle birlikte verilmesinden hareketle petrol olduğu görüşündedir. Derveze (ö.1984)'nin de aynı fikirde olduğunu ve bakırın akmasının akla uygun olmadığını kaydeder.³³⁶ Bölgenin yer altı zenginlikleri açısından geçerli bir sebep olabilir. Ancak bu görüş arkeolojik kazılarda bulunan bakır dökümhanesi ile çelişir.

Bu cümlelerin “*Rabbinin izniyle*” ifadesi ise onun emriyle anlamındadır Zemaşşeri (ö.538/1144)'ye göre. “*Elinin altında cinlerden de çalışanlar vardı.*” kısmından anlaşılan itaatsizlik edenlerin dünyada bir şekilde cezalandırıldıklarıdır.³³⁷

İbn Aşur'a (ö.1973) göre ise ayetin “*Ayrıca Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışanlar vardı. Cinlerden de Rabbinin izniyle onun önünde çalışanlar vardı.*” bölümleri ele alındığında çalışanların sadece cinler değil cinlerinde içinde bulunduğu bir topluluk olduğu anlaşılır.

Açıklamaların ve yorumların hangisi dikkate alınırsa alınsın netice Hz. Süleyman'ın, Allah (cc)'in izni ile rüzgaları kontrol ettiği ve de rüzgârların onun menfaatine göre estiği anlamı çıkarılır. Ayrıca cinler de itaat edenlere dâhildir.

2.2 Karıncalar

Kur'an-ı Kerim'deki Neml Suresi adını Süleyman (as)'ın büyük ordusu ile karınca vadisinden geçerken bir karıncanın, diğer karıncaları Hz. Süleyman'ın ordusu tarafından ezilmemeleri için yuvalarına girmeleri konusunda uyardığını duyup anlaması ve Rabbine salih kul olabilmek için ettiği duasını anlatan olaydan almıştır. Bu konu Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

---

³³⁵ Mevdudî, *Tefhim 'ul Kur'an*, ter. Muhammed Han Kayani - Yusuf Karaca - Nazife Şişman - İsmail Bosnalı - Ali Ünal - Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991, III, s. 448.

³³⁶ Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, VII, s. 242.

³³⁷ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 420 – 421.

وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ
فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ
قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا
يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ فَتَبَسَّمَ
ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ
الصَّالِحِينَ

“Bir gün Süleyman’ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplandı ve hep birlikte bir düzen içinde yola koyuldu. Nihayet karınca vadisi denilen bir yere geldiklerinde bir karınca şöyle seslendi: Ey karıncalar! Hemen yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu farkında olmadan sakın sizi ezip geçmesin. Süleyman karıncanın bu sözüne gülümsedi ve şöyle dua etti: ‘Rabbim bana ve ana babama verdiğin nimetlerden dolayı her zaman beni, sana şükretme ve senin hoşnut olacağın işleri yapma duygularıyla yaşat. Şefkat ve merhametinle beni iyi kullarının arasına dahil eyle.’”³³⁸

Allah Teâlâ bu ayeti kerimede, Hz. Süleyman’a verilen iktidarın büyüklüğünü ve gücünü beyan ediyor. Onun ordusunun sadece insanlardan değil, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana geldiğini beyan ediyor.³³⁹

Cinler insanlar gibi Allah tarafından yaratılmış,³⁴⁰ salih olanları ya da olmayanları,³⁴¹ Kur’an’ı işitip iman edenleri ³⁴² bulunan varlıklardır. Ayetten Hz. Süleyman’ın kuvvetlerinin cinler, insanlar ve kuşlardan oluştuğu anlaşılıyor. Bu oluşumun sebebi elbette Allah (cc) tarafından belirlenmiştir. İnsanlar da aklının kestirebildiği kadarını yorumlamaktadır. Örneğin

³³⁸ Neml 27/17–19.

³³⁹ Ebu Cafer et- Taberi, *Taberi Tefsiri*, ter. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Neşriyat, İstanbul, 1996, VI, s. 267.

³⁴⁰ En’am 6/100.

³⁴¹ Cin 72/11.

³⁴² Cin 72/1–2, 13.

İbn Aşur'a (ö.1973) göre Süleyman Peygamber, insanlar zahirde savaşlarda ve devletin iç işlerinin idaresi ve güvenliğinde, kuşları bilgi alışverişinde ve su arama gibi işlerinde, cinleri ise bilinmemesi gereken durumlarda kullanıyordu.³⁴³

Ayetin “*Nihayet karınca vadisi denilen bir yere geldiklerinde*” kısmında sözü edilen vadi için üç ihtimal vardır. Buraya yakın ve karıncaların çok olduğu yerler Şam, Taif veya Yemen civarı olduğundan bahsi geçen yerlerin buralardan biri olduğu tahmin edilmektedir.³⁴⁴ Sadece Şam olduğu da yazılmıştır.³⁴⁵ Bu ayette ayrıca karıncalar toplu yaşadıkları gibi toplu hareket edebilecekleri bir sistemin varlığından söz edilmiş olur.

Ayetin kelimelerinin tahlili için ise Beydavî; “*etev fîlinin alâ ile geçişli kılınması ya gelmelerinin yukarıdan olduğu içindir ya da vadiyi kat etmek/ geçmek manasında olduğu içindir. Bu da eta aleşşey'i deyiminden gelir ki bitirip sonuna varmaktır. Sanki onlar vadinin sonlarında konmak istiyorlardı.*”³⁴⁶ der.

Karınca için Taberi, Hz. Süleyman ve ordusunun gelmekte olduğunu haber verenin dişi ve kanatlı bir karınca olduğunun rivayet edilmekte olduğunu bildirir.³⁴⁷

Ayet Hz. Süleyman'ın karıncanın şikâyetini dahi anlayıp onun çiğnenmesini önlediğini anlatıyor. Tebessüm etmesinin sebebi anlamasından dolayı sevinmesidir. Hz. Süleyman'a verilen nimetlerin büyüklüğü bizleri şaşırtsa da bilinen ve bilinmeyen her şeyi yaratanın sonsuz kudreti için elbette zorlayıcı diye bir şey yoktur. Ayete göre sonra Süleyman (as) karıncanın konuştuklarını duyunca gülümsedi ve Allah'a yalvararak dua etti. Duasından anlaşılana göre Hz. Süleyman, salih kulların içine katılmanın, yapılan amellerle değil, ancak Allah'ın rahmeti ile olacağını söylemiş böylece kulun yaptığı ameller sebebiyle şımarmaması gerektiğini ortaya koymuştur.³⁴⁸ Dahası Dünya'da başka bir insana ya da canlıya nasip olmayan bu ilim ona verildiği halde onda hiçbir kibirlenme olmamıştır. O yüce Allah'ın peygamberlerinden bir peygamberdir ve ona yakıştığı gibi davranmıştır. Bu büyük kudret ona sadece Allah (cc)'ya şükretme yolunu açmıştır.³⁴⁹

³⁴³ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 190.

³⁴⁴ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, s. 134.

³⁴⁵ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, IV, s. 97.

³⁴⁶ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, IV, s. 97.

³⁴⁷ Taberi, *Taberi Tefsiri*, VI, s. 267.

³⁴⁸ Taberi, *Taberi Tefsiri*, VI, s. 267.

³⁴⁹ Faruk Yılmaz, *Peygamberler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2004, III, s. 129.

Burada İslami bilgisi olmayanların ve Müslüman olmayanların ilk dikkatini çekecek unsur 19. ayetin son cümleleridir. Kendisine kimseye verilmeyen nimetler verilen birisi nasıl olur da kendisini üstün görmez ve tevazu içinde Rab'inden onun için salih işler yapıp şükreden kul olmak için yalvarır? Uygun cevap, Allah'ın peygamberi olmak zaten bunu gerektirir olur.

2.3. At Sevgisi

Hz. Süleyman'ın atlara olan sevgisinin nedeni Allah yolunda cihad için olan önemidir. O Allah'a şükürün en etkili yoluna vesile gördüğü için sevmektedir atları. Çünkü her peygamberin olduğu gibi ve her kulun olması gerektiği gibi o, Allah (cc)'a yakınlaştıran her şeyi sevmekte; ondan uzaklaştıranları ise sevmemektedir.

Çok sevdiği atlarıyla ilgili yaşanan bir olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٥٠﴾ فَقَالَ
إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَ
بِالْحِجَابِ ﴿٥١﴾ رُدُّوَهَا عَلَيَّ فَنَطْفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَعْنَ

“Ona bir ikinci vakti, bir ayğını toynağı üzerine dikip üç ayağı üzerinde sıra sıra duran cins atlar gösterilmişti. Güneş batıncaya kadar onları seyretti ve şöyle dedi: ‘Şimdi ben, at sevgisini Rabbimi tespih etmeye tercih etmiş oldum.’ ‘Getirin bana onları!’ Nihayet bacaklarını kesip devirerek hepsini boğazladı”³⁵⁰

Ayette bahsi geçen ona getirilen bir ayğını toynağı üzerine dikip üç ayağı üzerinde sıra sıra duran cins atlar neredeyse sadece asil Arap atlarında bulunan ve övülen bir niteliktedir.³⁵¹ İbn Cerir Ebu Hatim'den nakledilen İbrahim et- Teymî'nin rivayetine göre Hz. Süleyman'ı yirmi bin kısarak meşgul etmişti.³⁵² Diğer rivayete göre Hz. Süleyman bir

³⁵⁰ Sâd 38/31–33.

³⁵¹ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, IV, s. 445.

³⁵² İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XII, s. 6866.

zamanlar Şam'ı ve Nüsaybin'i aldı ve bin at elde etti. Sevdiği asil atlar onlardı. Süleyman(as) bu atlarla imtihan edildi. Bir diğer rivayete göre ise bu atlar babası Hz. Davud tarafından Amelika'dan ele geçirildi ve Süleyman peygambere de ondan miras olarak kaldı.³⁵³

Atların kökeni bir yana bu ayetlerin yorumu yapılırken geçen rivayetler çok şaşkırtıcı niteliklere sahiptir. İlki Hz. Süleyman'ın onlarla ilgilenirken ikindi namazını kaçırdığı rivayettir. Ki o zaman ayetin tercümesi de *“Ben sevgisini Rabbimi anmaya tercih ettim”* şeklinde yapılıyor. Diğeri de güneş perde akasına çekilince yani akşam olunca *“Atları bana getirin”* diyor ve atlar getirildiğinde de nafile ibadetini unutmaya vesile olduklarından onları kesiyor.³⁵⁴ Burada Allah'ı anmaya engel her şeyin yok edilmesi sevilsede de feda edilmesi temsili olarak anlatılıyor.

Bir başka rivayet ise benzer ama atları öldürmediğini söylüyor. Ayrıca rivayetten emin olunamayacağı belirtiliyor: *“Hz. Süleyman akşamleyin bir atını arıyordu. Bu nedenle Güneş batmadan önce kılması gereken namazın zamanı geçti. Onu bana getirin dedi. Getirdiler. Rabbi'ni anmasına engel olduğu için boynunu ve bacaklarını sevdi. Çünkü bu Allah yolunda cihat için beslenen bir attı. Bu rivayetin sağlıklı bir temeli yoktur. Onu için bu konuda sağlıklı bir şey söylemek de zordur.”*³⁵⁵

Zaten ayet bu gözle çevrilirken Güneş'in gözden kaybolmasıyla ikindi namazını kaçırdığı belirtiliyor. Ancak ayette Güneş kelimesi hiç yok. Mecazi bir ifadeyle onun ya da onların gözden kaybolduğu yazılıdır. O halde kaybolanın atlar olması daha makbuldür.³⁵⁶

Her iki rivayette de akla, vicdana ve İslami peygamber anlayışına uymayan öğeler mevcut. Kendisini yaratanla bizzat temasta olan, dünyanın en güçlü kralı bilinen ve salih kul olmak için Allah (cc) ya yalvaran böyle bir peygamber mal sevgisini Rabbini anmaya neden tercih etsin? Diyelim ki namazını kılmayı unuttu suçlu olan atlar mıdır? Bunun bedelini masum ve akli olmayan canlılara ödeten bir peygamberin var olması mümkün müdür? Elbette değildir.

2.4. Kuşlara ve Cinlere Hükmetmesi

³⁵³ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, IV, s. 445.

³⁵⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 580.

³⁵⁵ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur'an*, VIII, s. 547.

³⁵⁶ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 581.

Kur'an-ı Kerim ve İslami inanca göre Hz. Süleyman yaşadığı ve hükmettiği tüm bölgelerde halkına Allah'ın bir olduğunu, ona şükürün herkesin vazifesi olduğunu ve kendisinin de onun elçisi olduğunu bildirmiştir. Eğer isterlerse bunu ispata hazırdır. Mucizeler bu konuda onun en önemli yardımcılarıdır.³⁵⁷ Zaten onun idaresi altında kimse kötülük yapamaz. Çünkü o, anında haber alır ve gereğini yapar.³⁵⁸

Ona kuşlara ve cinlere hükmetme izninin Allah (cc) tarafından verildiği Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilir. Şöyle buyrulmuştur:

وَوَرِثَ سُلَيْمَنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا
مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ
الْفَضْلُ الْمُبِينُ ۝ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ

“Süleyman, Davud'dan sonra onun yerine geçti ve şöyle dedi: ‘Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve her konuda ilgi verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur. Bir gün Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplandı ve hep birlikte bir düzen içersinde yola koyuldu.’”³⁵⁹

Burada bahsi geçen, *yerine geçme* yani bırakılan miras konusunda farklı görüşler olmakla beraber hâkim görüş buradaki kastın mal olmadığıdır. Bu konudaki bir hadis de bu görüşü desteklemektedir: “Peygamberimiz vefat ettiği zaman Hz. Fatıma ve Hz. Abbas Fedek arazisinden miras isteyince Halife Hz. Ebu Bekir onlara: ‘Ben peygamberin şöyle dediğini işittim: ‘Biz peygamberler miras bırakamayız.’”³⁶⁰ Dolayısıyla mirastan kasıt mülk değildir.

Ancak Kurtubî (ö. 671/1272) ve İbni Kesir'e (ö.774/1373) göre ise hem nübüvvette hem de mülkte mirasçısı olmuştur.³⁶¹

³⁵⁷ Kemal Anlar, *Şeriatler ve Peygamberler*, Kültür Yayınları, İstanbul, 1977, s. 204.

³⁵⁸ Bilge, *Peygamberler Tarihi*, s. 99.

³⁵⁹ Neml 27/16–17.

³⁶⁰ Hüseyin K. Ece, *Hz. Süleyman*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012, s. 64.

³⁶¹ Ece, *Hz. Süleyman*, s. 65.

Neticede Hz. Süleyman babasına mirasçı oldu. Yani diğer on dokuz kardeşi³⁶² değil o mirasçısıydı. “*Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi.*” ifadesinden anlaşılana göre yaratanın ona büyük bir güç bahsettiği açıktır. Yani o, kuşların Allah’ı tespih ve tanzim ettiğini anladığı gibi onları kendi idaresine alıp ordusunda istihdam ediyordu.³⁶³

Burada esas göz önüne alınması gereken elbette ki mucizelerin esas sahibidir. Her şeyin yaratıcısı ve varlığın asıl sahibidir. Yunus Emre bu gerçeği sahibine şöyle teslim eder:

“*Süleyman kuşdili bilir dediler*
Süleyman var Süleyman’dan içerü”³⁶⁴

Bu sözleri büyük bir topluluğa seslenirken ve insanların kendine itaati için söylediği sözler olarak da anlaşılmıştır.³⁶⁵ “*Bize her şey verildi.*” ifadesinde geçen her şeyden kasıt Şevkânî’ye (ö. 1250/1834) göre göklerle ye arasında kendisine ihtiyaç duyulan her şeyi kasteder.³⁶⁶ Yani Hz. Süleyman Yunus Emre’nin sözünü ettiklerini şükreden ve itaat eden kulluğuyla ortaya koyar. Kendisi ona bu ilmin verildiğini herkese duyurmuştur. Maksudı üstün görülmek veya takdir toplamak değildir. Bu Allah’ın peygamberine yakışmaz. Maksudı Allah’ın nimetini göstermek duyurmak bu mucize yoluyla Allah’a inanmaya davet etmektir.

Sonraki ayetlerden de anlaşılacağı üzere ona kuşlarla birlikte cinlere de hükmetme lütfedilmiştir. Çünkü Yüce Allah böyle istemiştir. Netice de Süleyman (as) Allah (cc)’ın ona verdiği bu eşsiz güçleri verilmiş sebebine uygun olarak yani hak dine çağrı için kullanmıştır.

2.5 Şükreden Kul ve Hükümdar Hz. Süleyman

Yeryüzündeki en güçlü ve dolayısıyla dünyevî olarak hiçbir şeye ihtiyacı kalmayan bir insanın hala dua ve şükürde bulunabilmesinin tek bir gerekçesi olabilir ki o da mutlak imandır. Kur’an-ı Kerim’de Allah (cc) hükümdar ve peygamber olan Hz. Davud ve Hz. Süleyman’ın nasıl dünyanın her türlü nimeti ellerindeyken onun salih kulları olmayı istediklerini şöyle anlatır:

³⁶² Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, IV, s. 96.

³⁶³ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, VI, s. 135.

³⁶⁴ Ece, *Hz. Süleyman*, s. 211.

³⁶⁵ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 189.

³⁶⁶ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 189.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٦٧﴾
فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ
أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ
أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ
الصَّالِحِينَ

“Biz (sana Kur’an’ı verdiğimiz gibi) Davud ve Süleyman’a da ilim verdik. Onlarda (verdiği bu ilimle) Bizi inanan kulların çoğundan üstün kılan Allah’a hamd olsun” diyerek şüredelerdi. / Süleyman karıncanın bu sözüne gülümsedi ve şöyle dua etti: ‘Rabbim bana ve ana babama verdiğin nimetlerden dolayı her zaman beni, sana şükretme ve senin hoşnut olacağın işleri yapma duygularıyla yaşat. Şefkat ve merhametinle beni iyi kullarının arasına dahil eyle.’ ”³⁶⁷ Bilgi nimetleri en değerlisi konumunda olduğu için Allah’ın her iki peygamberi (Davud-Süleyman) de kendilerine bahşedilen bu büyük nimet sayesinde diğer kullardan üstün tutulduklarını söylemişlerdir.³⁶⁸ Bu şükrediş onlara verilen derin ilmin işaretlerinden biridir.

Onlar başkalarına verilip de kendilerine verilmeyen bir mülke tamah etmediler. Burada âlimi teşvikte vardır. Âlime söylenmek istenen şudur ki o Allah’ın verdiğine şükretmeli, alçak gönüllü olmalı ve kendisinden daha çok bilen hep var olabileceğini unutmamalıdır.³⁶⁹

Hz. Süleyman’ın burada isteği, beni öyle yap ki nimetin yanımda dursun ve benden ayrılmasındır. Şükür ederken ebeveynini de içine katmasının sebebi şükürü çoğaltmak ve genelleştirmektir. Şükürü tamamlamak ve nimetin devamı için iyi amelleri yapmayı istemektedir.³⁷⁰ Buradan nimetlere nankörlük etmemenin iyi amellerle bağdaştığını çıkarmak mümkündür.

Ayrıca duasından anlaşılana göre Hz. Süleyman salih kulların içine katılmanın, yapılan amellerle değil, ancak Allah’ın rahmeti ile olacağını söylemiş böylece kulun yaptığı

³⁶⁷ Neml 27/15, 19.

³⁶⁸ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 189.

³⁶⁹ Beydavî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, IV, s. 96.

³⁷⁰ Beydavî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, IV, s. 98.

ameller sebebiyle şımarmaması gerektiğini ortaya koymuştur.³⁷¹ Burada *salâh* kelimesi kelimesinden maksat herhangi bir günahın lekesini taşımaksızın tam bir iyiliktir.³⁷² O Allah'a böyle kavuşmayı arzulamaktadır.

Hadis-i Şerif'e göre bir gün Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdular: “Sizden birisini sadece amelleri cennete sokamaz.” “Durum sizin içinde aynı mı ya Rasûlallah?” “Evet, yüce Allah'ın beni kaplayan rahmeti olmadıkça, ben dahi, sadece amellerimin desteğiyle cennete giremeyeceğim”³⁷³

Süleyman (as)'a bu yüce davranışı yaptıran onun güçlü iradesidir. İrade dar zamanda zor olanı yapabilmektir. Gazali (ö. 505/1111) irade ve istek arasındaki çekişmeyi şöyle anlatır: “İrade aşırı isteklerin zıddıdır. Mesela hasta birinin acı bir ilacı içmeyi istemesi, arzu etmesi ve nefsinin çekmesi düşünülemez. Ancak burada hastalıktan dolayı çekilen ızdırabı dindirmek için bu acı ilaç, tercihen zevk ve lezzet vermesinden değil acılığına rağmen içilir. İşte Allah akli ve aklın hükmü doğrultusunda azaları, duyguları, şehvetleri, öfkeleri, tahrik, teşvik edici olarak bu kuvveti yani iradeyi yaratmıştır. Yoksa yüzde yüz aklın hükmü zayi olup boşa çıkardı, lüzumsuz olurdu. İşte acılığa rağmen insana karar verdirip baskı yapıp teşvik ederek ilacı içiren şey iradedir.”³⁷⁴

İrade gücü kişiden kişiye değişir. Yaşadığı şartlar imanının kuvveti ve aklının sınırları iradesinin gücüne etki eder. Sadece düz bir mantıkla düşünecek olursak böylesine muhteşem bir hükümdarın kibirlenmesine sebep olacak birçok olağanüstü gücü olduğu aşikârdır. O halde duasının sebebini bu yönden okumak yerinde olur. Şükretmeyi istemesi ise yalnızca tam teslimiyetle açıklanabilir. Belki de bu sebepten doğu ve batının hükümdarları Allah'ın izni ile ona itaat etmişlerdir.³⁷⁵ Kur'an-ı Kerim'de geçen “Biz Dâvûd'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel bir kul idi! O hep Allah'a sığınır O'na yönelirdi.”³⁷⁶ ayeti de onun bu halini onaylar.

Bir rivayete göre Süleyman (as) şu sözleri söylemiştir:

“Biz yaşamının, yumuşak olanını da sert olanını da denedik.

³⁷¹ Taberi, *Taberi Tefsiri*, VI, s. 267.

³⁷² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, s. 135.

³⁷³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, s. 355.

³⁷⁴ Gazali, *Kalbin Keşfi*, ter. Mehmet Erol Kuloğlu, Tutku Yayınevi, Ankara, 2014, s. 31.

³⁷⁵ Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, Türk Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1962, s. 25.

³⁷⁶ Sâd 38/30.

Onlardan aşığı olanı yeterli bulduk.

İnsanlara verilmeyen şeyler, bize verildi.

İnsanlara verilmeyen ilimler bize verildi

Fakat şu üç kelimeden:

Öfke ve sükûnet halinde halîmden,

Yoksulluk ve bolluk halinde tutumluluktan,

Gizlide ve açıklıkta, Allah korkusundan daha üstün bir şey bulamadık!

Ey oğulcuğum! Miskinlikle beraber günah işlemek, ne kadar kötüdür!

Hidayetten sonra delalete düşmek, ne kadar kötüdür!

Kişinin Rabbine ibadet edip dururken ibadeti bırakması ise bundan daha kötüdür!”³⁷⁷

M. Asım Kösal da kitabında yukardaki sözlerine yer verir ve Kendisinin hükümdarlığından vefatına kadar Yüce Allah’a olan saygısından başını semya kaldırmadığını ekler.³⁷⁸

Onu her fırsatta Allah’a yönelmeye sevk eden onun rızasını kaybetme korkusudur. Bir miktar zamanını Rabbi, onu denemeden geçirirde hata yaptığını sanar ve bağışlanmayı diler. Zaten Allah’ın sevgi ve rızasına layık olamama endişesi takvanın bir boyutudur. Hz. Süleyman’ın bu hali düşünüldüğünde Kur’an-ı Kerim’de güzel kul olarak addedilmesinin³⁷⁹ sebebi de anlaşılmaktadır.³⁸⁰

2.6 Adaleti

Bu büyük peygamberin adalet duygusunu daha küçük yaşta iken gösteren Kur’an ayetleri ile sabit olan kısım ise şöyledir:

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفِثَتْ
فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٣٧٩﴾
فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا

³⁷⁷ Ahmed İbn Hanbel, *Kitâbü’z Zühed*, ter. Mehmed Emin İhsanoğlu, İstanbul, 1993, I, s. 71.

³⁷⁸ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, Ankara, 2015, II, s. 209.

³⁷⁹ Sâd 38/30.

³⁸⁰ Ece, *Hz. Süleyman*, s. 91.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَيِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ

“Dâvût ile Süleyman'ı da hatırla. Hani o ikisi, bir topluluğun koyunlarının yayılıp tahrip ettiği ekin tarlası hakkında bir hüküm vermişlerdi. Onların verdiği karara biz de tanık idik. Biz bu konuda Süleyman'a daha derin bir anlayış lutfettik bununla birlikte biz onlardan her ikisine de hikmet (doğru karar verme yeteneği) ve ilim vermiştik. Ayrıca Davud'a, dağları ve kuşları eşlik ettirdik ki birlikte Allah'ı tespih ederlerdi. İşte bütün bunları yapan biziz.”³⁸¹

Ayetlerde olayın ayrıntıları olmadan anlatılması bölgede zaten biliniyor ve gönderme ya da misal amaçlı olduğu yorumlarını getirmiştir. Aktarılan o ki bir gece birçok koyun ekilen bölgeye geçip ekinleri harap etmiştir. (Salkımları sarkan üzüm bağı da denilmiştir.³⁸²) Ekin sahibi zararının tazmini için mahkemeye başvurur. Kral Davud ve oğlu farklı hükümlere varırlar. Süleyman ise bu zamanlar yaklaşık on bir yaşındadır.³⁸³

Burada devreye ayette geçen *Biz bu konuda Süleyman'a daha derin bir anlayış lutfettik bununla birlikte biz onlardan her ikisine de hikmet (doğru karar verme yeteneği) ve ilim vermiştik* ifadesi girer. Süleyman'a öğretilen hüküm ve her ikisine de verilen ilim -ki bu meselede adil karar verme yeteneği- iki peygamber arasında cereyan eden bu olay ile somutlaşır.³⁸⁴

Davud zarar gören tarlanın koyunların değeriyle aynı olduğu gerekçesiyle onların tarla sahibine verilmesine karar verir. Süleyman ise bu cezayı gereğinden ağır görerek başka bir fikir öne sürer. Tarlayı koyun sahipleri zarardan önceki hale gelene kadar işlemeli ve tarlaya bakmalıdır. Bu sırada koyunlar tarla sahibinde kalmalı onların sütünden, yününden ve kuzularından yararlanmalıdır. Zarar karşılandığında ise tarla ve koyun sahiplerinde kalmalıdır. Hz. Davud bu kararı beğenir ve onu uygulamaya alır. Burada Hz. Davud'un daha iyi bir hükmü fark edince inat etmeyip fikrinden vazgeçmesi bizler için örnek davranıştır. Çünkü rivayete göre Hz. Süleyman bu hükmü verdiğiğinde henüz on bir yaşındadır.³⁸⁵ Fikrin kimden geldiğine değil adalete uygunluğuna önem verdiğiğinin göstergesidir.

³⁸¹ Enbiyâ 21/78-79.

³⁸² Taberi, *Taberi Tefsiri*, V, s. 542.

³⁸³ Beydavî, *Envâru 't-Tenzil ve Esrâru 't-Te'vil*, IV, s. 462.

³⁸⁴ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, X, s. 5353.

³⁸⁵ Razi, *Mefatihul Gayb*, XXI, s. 184.

Bu mesele aşağı yukarı birçok kaynakta böyle anlatılır. Razi sahabe ve tabiinin aynı görüşte bulunduğunu söyler. Ancak güvenilir hadis kaynaklarında ayrıntılı bilgi bulunmaz.³⁸⁶

Müfessirler dağların ve kuşların ve dağların tespihi konusunda ise ikiye ayrılır. İbn Kesir'in de içinde bulunduğu bir kısım müfessir ayetlerin hakiki manada anlaşılması gerektiğini ve dağların da kuşların da insanların zemediği bir lisan ile sürekli Rabbi andığını söyler. Hatta onlara göre Hz. Davud yle güzel sesliydi ki o Zebur'u okurken kuşlar havada durur ve onunla birlikte Allah'ı tespihi tekrar ederdi. Dağlar ise onun sesini yansıtırlardı.³⁸⁷ Bu da hakiki manada bir zikirin varlığının delilidir.

şevkanı ve Rāzi'nin de içinde bulunduğu bir diğer grup ise bunun mecazı bir anlatım olduğunu ve bu tespihin Allah'ın varlığına ve kudretine delil olduğu için lisan-ı hal ile olduğunu ileri sürerler. Onların tespihi ancak evrendeki tüm doğal varlıklar gibi tek bir sapmaya bulaşmadan Allah'ın kanununa razı gelmeleridir.³⁸⁸

Bu konuyu ele alan Kur'an-ı Kerim'de bir ayette Allah (cc) şöyle buyurmuştur: *“Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih eder. Ancak siz onların tesbihini anlayamazsınız. O halimdir, (hemen ceza vermez, mühlet verir), çok bağışlayandır.”*³⁸⁹

Bazen ses çıkarmak ya da yazı yazmak dışında bir şeyler ifade edebilmek mümkündür. Buna karşılık verilir ve uyumlu olursa bundan anlaşma da çıkarılabilir. Burada önemli olan karşılıklı mana çıkarabilmektir. Mantığı kurabilmek önemlidir. Kur'an-ı Kerim'deki şu ayette de mananın önemine işaret edilir: *“Bu yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz yaptıklarınızı kaydediyorduk.”* O halde konuşma denildiğinde karşıdakinin anlaması kastedilir. Zaten bugünkü gelişmeler göz önüne alındığında anlaşılmıştır ki hayvanların çıkardıkları sesler ve hareketlerden belli manalar çıkarılabilir.

Böyle bir ilme sahip olma sıradan insanlar için mucize niteliğindedir. Bir peygamber için ise Allah yoluna davette destekleyici ve gayret vericidir. Bir başka yönden bakılığında

³⁸⁶ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, III, s. 692 – 693.

³⁸⁷ Taberi, *Taberi Tefsiri*, V, s. 542.

³⁸⁸ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, III, s. 693.

³⁸⁹ İsrā 44.

peygamberlerin de mucize saydıklarımızın da yaratıcısı birdir ve sahibi bu özellikleri istediğine verebilir.

3. Mülkü ve Saltanatı

Zebur Arapça, kitap İbranice, mektup demektir. Kitab-ı Mukaddes içerisinde Mezmurlar adı altında toplanmıştır.³⁹⁰ Kur'an-ı Kerim insanların tahrifine uğramamış haliyle Tevrat'ı, Zebur'u ve İncil'i onaylar.

Hz. Davud, Beytülahim'de ilan ettiği krallığını Kudüs'e taşımış ve zamanla kendisine itaat eden kabilelerin de etkisiyle zamanının en güçlü devletlerinden birini kurmuştur. Onu esas yönetimde etkili kılan ise Allah (cc)'tan aldığı vahiylerdir. Kendisi dört büyük kitaptan Zebur'un indirildiği peygamberdir³⁹¹ ve büyük peygamberler arasında yer alır. Bazı rivayetlere göre Zebur ona Ramazan ayının on ikinci gecesini topluca indirilmiştir.³⁹² Bazı görüşlere göre ise indirilişi Tevrat'a benzemez. Yani ne levha halinde ne de bir defada indirilmiştir. Bu hal onun Allah katından oluşunu zedelemeyiz. Aksine güçlü ve güzel bir ilzamdır.³⁹³

Bu ayetle ilgili bir rivayete göre (Abdullah b. Abbas) Yahudilerlerden bazıları “Ey Muhammed, Allah'ın Musa'dan sonra herhengi bir insana bir şey indirmediğini bilmiyoruz.” dediler. Bu ve sonraki iki ayet bu sebeple indirildi. Bazılar ise ayetler okununca kaldıramayıp tamamını inkârı seçtiler. “İsa'ya da Musa'ya da ve diğer insanlar da hiçbir şey indirilmedi.” dediler. En'am Suresi'nde geçen “*Onlar Allah hiçbir şey indirmediyerek Allah'ı hakkıyla takdir edemediler.*” ayeti bu mesele ile ilgiliydi.³⁹⁴

Kitap verilen dört peygamberden biri olan Hz. Davud'un krallığına gelince elbette Allah (cc)'ın izni ile bir araya getirmiş ve onun peygamberi olarak Allah'ın dinini yaymak için kullanmıştır. Her peygamber gibi o da kendi zamanı ve sonrası için örnek teşkil eder.

³⁹⁰ Küçük ve diğerleri, *Dinler Tarihi*, s. 132.

³⁹¹ Nisa 4/163; İsra 17/55.

³⁹² Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, s. 141.

³⁹³ Razi, *Mefatihul Gayb*, VIII, s. 417.

³⁹⁴ Taberi, *Taberi Tefsiri*, III, s. 173.

Hükümdar peygamber Hz. Davud'un yönettiği ve vergiye bağladığı devletler³⁹⁵

Vahyin olağan üstü kuvvetini arkasına alan Hz. Davud kırk yıl hükmettiği devletini oğlu Süleyman (as)'a bırakmıştır.

³⁹⁵ Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 140.

Hükümdar peygamber Hz. Süleyman'ın hâkim olduğu topraklar³⁹⁶

İki büyük peygamber arasında adalet ve mutlak iman gibi benzerliklerin yanı sıra hükmedilen toprakların genişliği açısından farklılıklar bulunur. Bunda Hz. Süleyman'ın düşman devletlerle anlaşış akrabalık bağı kurmasının etkisi büyüktür.

³⁹⁶ Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, II, s. 493.

İslamî inanca göre Süleyman (as)'ın saltanatı yaklaşık on üç yaşında babasının ölümüyle başladı. Ayrıca Allah (cc) tarafından peygamberlikle şereflendirildi ve o dönem dünyasının zirvesine yerleşti. Artık o sadece insanlara değil kâfir cinlere, kuşlara, rüzgârlara da hükmediyordu. Allah (cc) tüm bu nimetleri yalvarışı, isteyişi³⁹⁷ neticesinde ona bahşetti o nimeti dilediğine verir ve onun önünü alabildiğine açar. Bu mesele ile ilgili olarak Taberi der ki: “*Bana Ebu Saib söyledi, ona ve arkadaşlarına Muaviye söylemiş, o Ameş'ten, o Minhal bin Amr'dan, o da Said bin Cübeyr yolu ile İbn Abbas'tan şunu rivayet eder: Süleyman bin Davud için altı yüz tane taht kuruldu ilk önce insanların eşrafi gelerek Süleyman'ın yanındaki tahtlara, bundan sonra cinlerin eşrafi insanlara yakın olan tahtla oturur; onun emriyle kuşlar gölge yapar, bundan sonra rüzgârı çağırır, bir günün sabahında biri aylık yol alan rüzgâr onları alıp götürürdü.*”³⁹⁸

Tüm bu büyük nimetler bir tarafa kendisi yüce Allah'ın salih kullarından kabul ettiği bir büyük bir peygamberdir. Süleyman peygamberin Allah'tan istedikleri ve Allah (cc)'nun ona bahsettiklerine işaret eden ayetlerden biri şöyledir:

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ
بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

“O Allah'a şöyle yalvarmıştı: ‘Rabbim beni bağışla. Bana benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümdarlık lütfet. Hiç şüphesiz sen sonsuz lütuf ve ihsan sahibisin.’”³⁹⁹

Burada Süleyman peygamberin Allah (cc)'tan dileğinin hemen öncesinde bağışlanma istemesi dikkat çekicidir. Hatta istemedenden önce yerini bilmenin, kulluğun ve acziyetin itirafı gibidir.

İstekleri farklı yorumlara konu olmuştur. Örneğin Beydâvi'ye göre o sadece mülkünün büyük olmasını istemiştir benzeri kimsede olmasını dememiştir. Çünkü o zaman rekabet olur.⁴⁰⁰ Bu duada isteği siyasi bir iktidar değil bir peygamber olarak kendisine özel güç istediği de söylenmiştir.⁴⁰¹ Zaten ayetlerin devamında rüzgârlara ve cinlere hükmetme gücü

³⁹⁷ Sâd 38/35.

³⁹⁸ Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi* 2, s. 704.

³⁹⁹ Sâd 38/35.

⁴⁰⁰ Beydâvi, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, IV, s. 445.

⁴⁰¹ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 582.

verilmesi⁴⁰² de bu fikri onaylar. Mevdudî ise: *“Bu dua ile o belli bir özelliği olan ve kendisinden sonra gelecek olan tüm iktidarlardan farklı bir hâkimiyet istemiştir. Bu hâkimiyetin belirlenmiş bir karakteri vardır. İnsanların tanımadığı, görmediği, alışmadığı bir hâkimiyettir bu. Yüce Rabbi de onun bu duasını kabul buyurmuştur. Ona bilinen alışılan hâkimiyetlerin de ötesinde başka kimseye verilmeyecek olan özel bir hâkimiyet vermişti”* der.⁴⁰³

Hz. Süleyman’ın bu duasının en güzel yorumu, bencil bir istekte bulunmadığıdır. O bununla mucize şeklinde gerçekleşen özel bir nimet istemiştir. Buradan anlaşılana göre onun istediği nitelikler, nicelik değildir. Yalvarışı sırasında kullandığı kelimelerde önce tövbe edip sonra istekte bulunması önce ahretteki halini dünyadaki halinden önce düşündüğünü gösterir. Peygamberin gösterdiği yola göre kul istemeden önce kulluğunu dolayısıyla acizliğini kabul edecek, tabi Allah (cc)’ın üstünlüğünü de buna ekleyerek dua edip Allah (cc)’tan isteyecektir.

Duanın bu şeklini Kur’an-ı Kerim’de başka peygamberlerde de görebiliriz. Örneğin Nuh (as) kavmi için duasında şöyle der: *“Sonra, onlarla he açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum. Dedim ki: ‘Rabbinizden bağışlanma dileyin çünkü o çok bağışlayıcıdır. (Bağışlanma dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirilsin. Sizi mallarla, oğullarla desteklesin ve sizin için bahçeler var etsin, sizin için ırmaklar var etsin. Size ne oluyor da Allah için bir vakar ummuyorsunuz?’”*⁴⁰⁴

Anlaşılan o ki bir insan; makamı, tek sözü dünyayı sarsacak kuvvette bile olsa, Allah (cc)’nın büyük bir peygamberi⁴⁰⁵ de olsa kendisini yaratan tarafından himaye edilmeye, affedilmeye ve ona yalvarmaya muhtaçtır. Rabbe doğru bir yakarış için ise öncelikli basamak tam teslimiyettir. O halde kimse kendini bağımsız ya da güç sahibi göremez.

Kur’an-ı Kerim’de verilen bunca nimet için Süleyman peygambere şöyle denilmiştir:

هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

⁴⁰² Sâd 38/36–37 – 38.

⁴⁰³ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur’an*, VIII, s. 547.

⁴⁰⁴ Nuh 71/10–13.

⁴⁰⁵ Sâd 38/30- 40; En’am 6/84.

“(ve dedik ki) ‘Ey Süleyman! İşte bu bizim sana bir lutfumuzdur. Sen istersen onları (çalışan ustaları ve zincirlere bağlanmış diğerlerini) serbest bırak, istersen elinde tut. Bu konuda hesaba çekilecek değilsin.’”⁴⁰⁶

Verilen büyük nimet Allah (cc) tarafından Süleyman peygambere bağışlanmıştır. Nimetler konusunda o serbest bırakılmıştır. *Bigayri hesab* yani onu versen de vermesen de senden hesap sorulmayacaktır. Yaratan bu kadar büyük bir gücü sevdiği kulu peygamberi Süleyman (as)’a hesabını bile sormadan bahşetmiştir. Burada insan aklının şaşırıp kaldığı nimetleri veren Allah (cc)’ın peygamberine güveni gözler önündedir.

3.1 Mimarî

Onun döneminde mimari büyüyen ve güçlenen hükümdarlığına paralel olarak hızla ve etkileyici biçimde gelişti. İslami bazı kaynaklara göre Hz. Süleyman tahta geçtikten dört sene sonra babasının vasiyeti üzerine Beyt-ül Mukaddes’in yapımına başladı. Yedi sene sonunda bitirildi. Sonra kendi sarayını yaptırdı. O da on üç sene sürdü.⁴⁰⁷ Ayrıca Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail’in Kâbe’nin inşaatında çalıştıkları gibi Hz. Davud ve Hz. Süleyman’ın da bu mabedin yapımında çalıştıkları bildirilir.⁴⁰⁸

Dönem içindeki mimari elbette sadece mabed ve saraydan ibaret değildi. Hz. Süleyman’ın emri ile cinler ve şeytanlar hızla, insan gücüyle yapılamayacak inşaatlar yaptılar.⁴⁰⁹ Bu durum Kur’an-ı Kerim’de de anlatılır:

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ
كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا
وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ

“Cinler, Süleyman için dilediği biçimde kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar yapıyorlardı. Ey Davud ailesi, şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır.”⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Sâd 38/39.

⁴⁰⁷ Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, s. 25.

⁴⁰⁸ Bilge, *Peygamberler Tarihi*, s. 102.

⁴⁰⁹ Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, s. 716.

⁴¹⁰ Sebe’ 34/13.

Hız. Süleyman'ın zamanında inşa edilen yapıların kalıntıları arkeolojik araştırmaların sonuçlarına göre Filistin, Arabistan ve civarında gösterilir.⁴¹¹ Ayette geçen *meharib* kelimesi Zemahşerî ve İbn Atiyye tarafından güvenliği üst seviyede alanlar, mükemmel binalar, yönetim merkezleri ve ibadethaneler olarak açıklanır.⁴¹²

Mevdudî'ye göre: “Metindeki temasil kelimesi, Arapçada insan, hayvan, ağaç, çiçek, nehir veya herhangi bir cansız varlık olsun tabii bir varlığın benzerinin taklit edilmesi anlamına gelen timsal kelimesinin çoğuludur. Timsal, Allah tarafından yaratılan bir şeye benzemesi için yapılan bütün suni şeylerin ismidir. (Lisan'ül Arab) Timsal, canlı olsun cansız olsun bir varlığa benzemesi için yapılan bütün resimlerdir. (tefsir, el-Keşşaf) Bunlara dayanarak Kur'an'daki bu ifadenin, Hz. Süleyman (as) için yapılan heykellerin insan ve hayvan heykelleri veya resimleri anlamına gelmediğini söyleyebiliriz. Bunlar Hz. Süleyman (as)'ın binalarını ve eserlerini süslediği manzara resimleri, çiçekli düzenlemeler veya başka tür dekorasyonlar da olabilir.”⁴¹³

Zemahşerî ve İbn Atiyye'ye göre de bunlar insan heykeli olmayabilir.⁴¹⁴ Öte yandan Hz. Süleyman zamanında heykel yapmanın yasak olmadığı bunun zaman içinde belli sebeplerden dolayı İslam dininde yasaklandığı da biliniyor.

Bu heykellerin genellikle tefsirlerde bakır, cam, taş gibi maddelerden yapılmış ve Allah'a kulluğa davet için kullanıldığı belirtilmektedir.⁴¹⁵ Bu görüş dâhilinde söz konusu heykellerin ibadet eder halde melek ve peygamber heykelleri olduğu ve ibadete teşvik amaçlı olduğu da söylenir. Bazı rivayetlerde farklı ve üstün özelliklerden de bahsedilir. Örneğin bir rivayete göre Süleyman (as)'ın tahtının alt tarafına iki aslan heykeli, üst tarafına ise iki kartal heykeli yaptılar. Çıkmak istediği zaman aslanlar kollarını açar, oturmak istediğinde ise kartallar kanatlarıyla gölge ederdi.⁴¹⁶ Bir diğer rivayette ise insanüstü güç gerektiren bu yapıların cinler tarafından inşa edildiği söylenir: “Cinler bu avazı (Süleyman Peygamber'in vefatı) işittikten sonra iki büyük taşın yanına gelerek hattı müsned ile şu ibareyi yazdılar: ‘Biz yetmiş yedi yıl çalışarak, Rehazet-i Eydin'deki Selhin, Sarvah, Merşarak ve Beynun Kalesini,

⁴¹¹ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 421.

⁴¹¹ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 47.

⁴¹² Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s.421.

⁴¹³ Mevdudî, *Tefhim'ul Kur'an*, III, s. 449.

⁴¹⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 421.

⁴¹⁵ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 421.

⁴¹⁶ Beydavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*, IV, s. 315.

Hind ve Huneyne kalelerini inşa ettik. Su toplamak üzere Ka'a'da yedi tane çukur kazdık, sonra Rey'de telsum kalesini bina ettik. ' " 417

Ayetin devamında, Davud ailesinden şükür etmesinin istenmesi ve şükredenlerin az olduğunu söylendiği kısımdaki şükür ile ilgili birçok açıklama vardır. Kelime tahlili yapanlar da dâhil olmak üzere açıklamalardan anlaşılana göre şükür için salih amel gereklidir.

Allah'ın verdiğimizlerinden dolayı şükür olarak Allah'a itaata binaen işler yapılması ifadesi şükür içerikli işler veya olması gerektiği gibi şükredin olarak çevrilebilir.⁴¹⁸ Bununla beraber tam manasıyla şükretmek de mümkün görülmez çünkü şükre erişmek de şükür gerektirir ve bu sonsuza dek gider. Bunun için; şükreden şükürden aciz olduğunu bilendir, denilmiştir.⁴¹⁹

4. Hz. Süleyman ve Sebe Melikesi

Hz. Süleyman bazılarına göre devrin güçlü bir hükümdarı, bazılarına göre en güçlü dört hükümdardan biri bazılarına göre ise en güçlüsüydü. Ancak hem kutsal kitaplara hem de kaynak kitaplara bakacak olursak o devirde güçlü bir kadın hükümdar daha vardı. Kur'an-ı Kerim'e göre tüm halkıyla Allah'a değil güneşe tapmaktaydılar. İslami düşünceye göre zamanın bölgeye hâkim peygamberi olarak onları uyarmak Hz. Süleyman'ın vazifesidir. Kur'an-ı Kerim de onun bu vazifeyi layığıyla yerine getirdiğini belirtir. Kolay olmamıştır elbette. Çünkü ikna etmeye çalıştığı hatırı sayılır bir toprağı idare eden bir melike, bir kraliçedir. Ancak sonuçta her zaman olduğu gibi hak karşısında batıl yok olmuş ve Allah'ın izni ile melike halkıyla birlikte hak dine girmeye can-ı gönülden ikna olmuştur. Bu meselenin başlangıcı Kur'an-ı Kerim'e göre şöyledir:

الطَّيْرَ فَقَالَ مَالِي لَا أَرَى الْهُدَىٰ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٤١٧﴾
لَأَعَذِّبَنَّهٗ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَا أَذْبَحْنَهُ أَوْ لِيَأْتِيَنِي
بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤١٨﴾ فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطَّتْ بِمَا
لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَأٍ يَقِينٍ

⁴¹⁷ Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi* 2, s. 716.

⁴¹⁸ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 422.

⁴¹⁹ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vil*, IV, s. 315.

“Yine bir gün Süleyman kuşları yoklayıp gözden geçirmiş ve şöyle demişti: ‘Allah Allah Hüdühüd (çavuş kuşunu) göremiyorum, yoksa kayıp mı oldu? Bana (neden burada olmadığına dair) açık bir delil getirmezse onu şiddetli bir şekil cezalandıracağım, hatta keseceğim.’ Çok geçmeden Hüdühüd (geldi ve) şöyle dedi: ‘Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe halkı hakkında sağlam haberler getirdim.’”⁴²⁰

Hüdühüd, bölgemizde çavuş kuşu denilen güzel sesli bir kuş türüdür. Tefsirlerde bu kuşun özellikle su bulmak için görevlendirildiği belirtilir.⁴²¹ Saba (Sebe) bir kabile veya hanedan adı iken zamanla Yemen civarında güçlü bir krallığın adı olmuştur. Başkenti Me’rib’dir.⁴²²

Rivayete göre “Süleyman (as) Beytül Mukaddes’in yapımını tamamlayınca hac için hazırlandı. Kâbe’ye vardı, orada dilediği kadar kaldı. Sonra Yemen’e yöneldi, Mekke’den sabahleyin çıktı, öğle üzeri Sana’ya vardı. Toprağın temizliği hoşuna gitti ve oraya kondu, su bulamadı. Hüdühüd de su görevlisi idi, çünkü suyu iyi bulurdu. Süleyman onu aradı bulamadı çünkü o, Süleyman konuşunca havalanmıştı. Konmuş bir Hüdühüd kuşu gördü, ona süzüldü birbirlerine krallarını anlattılar. O da anlattığını görmek için onunla beraber uçtu. Sonra ikindiden sonra döndü ve anlattığını anlattı.”⁴²³

Bu ayette dikkat çeken, kuşun: “Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim.” demesidir. Kimseye verilmeyen güçlerle donatılan dünya kralı bile yeri geldiğinde Allah (cc)’ın yarattığı bir kuşun gerisinde kalabilir. Demek ki Allah (cc) istediğine, istediğini ne kadar takdir ederse o kadar bildirir.

Yine bu çerçevede düşünen Zemahşeri’ye göre bu ayet bilgili kimseleri kendini beğenme duygusuna karşı uyarır.⁴²⁴ Yeri geldiğinde olağanüstü güçler hükmedebilen hükümdar ve peygamber zatın bilemediğini basit bir kuş bilebilir. Yani kimse kendiğinden bir şeyler biliyor olamaz. Bir bilgi varsa her şeyin sahibinin izni ile vardır ve kişi biliyorsa yine her şeyin sahibinin izni olduğundandır.

⁴²⁰ Neml 27/20–22.

⁴²¹ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 190.

⁴²² Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, s. 70.

⁴²³ Beydavî, *Envâru’-t-Tenzîl ve Esrâru’-t-Te’vîl*, IV, s. 99.

⁴²⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 191.

Sebe Ülkesi (Bugünkü Yemen civarı)⁴²⁵

⁴²⁵ Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 223.

Ayetin devamında hükümdarına geri dönen Hüdühüd kuşu gördüklerini bir bir anlatır. Ancak Hz. Süleyman duyduklarını araştırmadan kabullenme yanlısı değildir:

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ
وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٤٦﴾ وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ
لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ
الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبَاءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا
تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٤٨﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ
الْكَاذِبِينَ

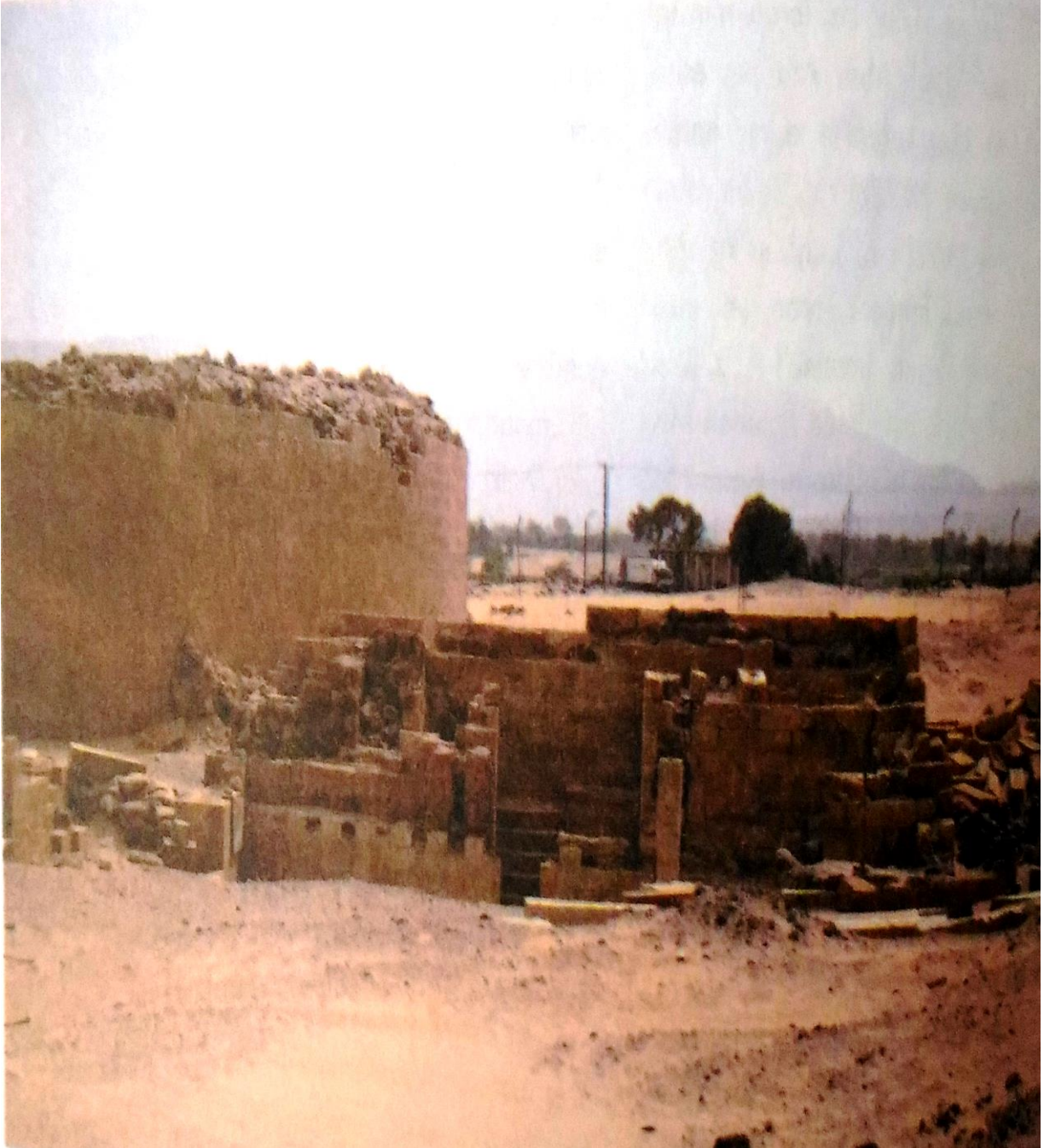
“ ‘Onları yöneten bir kadın hükümdar gördüm. Ona her şey verilmiş. Bir de görkemli tahtı var. Ben onun ve kavminin Allah’ı bırakıp Güneş’e taptıklarını gördüm. (Öyle anlaşılıyor ki) Şeytan onlara yaptıkları kötü işleri güzel göstermiş ve onları doğru yoldan uzaklaştırmış. Bu sebeple doğru yolu bulamayacak bir hale gelmişler. Bundan dolayı da Allah’a secde etmiyorlar. Oysa Allah göklerde ve yerde gizli olan şeyleri ortaya çıkarır, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilir. O Allah ki kendisinden başka hiçbir Tanrı yoktur, mutlak hükümlerlik sahibi odur.’ Süleyman Hüdühüd’e şöyle dedi: ‘Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalan mı söylüyorsun göreceğiz.’ ”⁴²⁶

Hüdühüd (çavuş) kuşunun yokluğunu fark edip çok sinirlenen Hz. Süleyman arasındaki meseleyi Taberi şöyle anlatır: “Süleyman’ın seferi ve Belkıs hadisesi hakkındaki haberi bize Abbas bin Velid Amili söyledi, ona ve arkadaşlarına Ali bin Asım, onlara da Ata bin Saib söylemiş. O, Mücahid yoluyla İbn-i Abbas’tan şunu rivayet eder: Kuş Süleyman’ın katına girince ondan, ‘benim katıma dönüşün ne sebepten gecikmiştir?’ diye soruldu. Kuş ona: ‘Ben senin bilmediğin bir şeyi öğrenerek geldim. Orada bir kadın hükümdarlık etmekte olup, başkanlık için ne gerekirse ona hepsi de verilmiştir, büyük bir tahtı da vardır. Gerek hükümdar kendisi ve gerek kavmi, Yaratan yerine Güneş’e tapmaktadır.’”⁴²⁷ Anlaşılan o ki Sebe Melikesinin güçlü bir hükümdar olabilmek için elinde her şeyi vardı. Mal, asker, eşya,

⁴²⁶ Neml 27/23–27.

⁴²⁷ Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2, s. 70.

altın...⁴²⁸ Ancak manevi dünyası karanlıktır. Taptığı Güneş onu aydınlatmaya yetmemektedir.

Güneş Tapınağı (Awam Temple, Mahremu Belkıs), Me'rib, Yemen⁴²⁹

Burada Hz. Süleyman demek ki Hüdhüd kuşunun çok önemli diyerek verdiği haberi kesin affedilme sebebi olarak görmemiş ve söylediklerini doğrulama gereği hissetmiştir.

⁴²⁸ Anlar, *Şariatler ve Peygamberler*, s. 207.

⁴²⁹ Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 222.

Sebeup ise araştırmadan bir topluluğa sataşmak istememesidir. Zaten yuce Allah Kur'an-ı Kerim'de⁴³⁰ insanlara doğru olanın bu olduğunu söyler.

Artık melike ile temasa geçme vakti gelmiştir. Süleyman (as) gereğini yapar:

اِذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَاَلْقِهٖ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ
فَاَنْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٤٠﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُو
اِئْبَى اَلْقَى اِلَى كِتَابٍ كَرِيمٍ

“ ‘şimdi benim şu mektubumu al götür ve onlara bırak, bir kenara ekil ve bekle, bakalım ne cevap verecekler?’ Kadın hükümdar (mektubu okudu ve) dedi ki: ‘Ey kavmimin ileri gelenleri! Bana önemli bir mektup gedi.’ ”⁴³¹

Burada farklı ve dikkat çekici olan Hüdhüd kuşunun sadece bir posta görevinde kullanılmamış olmasındır. Ondan ayrıca mektubu ilettikten sonra bekleyip ne tepki vereceklerini de bildirmesi isteniyor.

Mevduğı bu ayetin yorumu yapılırken bir kuşun asla böyle yetenekleri olamayacağını söyleyenlere karşı çıkıyor. Ne sözünden ne hareketlerinden anlam ıkaramazken onun bunları yapamayacak halde olduğu kanaatine nereden vardıklarını soruyor. Ona göre burada sorgulanması gereken kuşun yeteneği değil, insanın eksik anlama kabiliyetidir. Aksini iddia etmek kuşu da yeteneği de insan aklını da yaratana karşı hadsizliktir.⁴³² Cenab-ı Hak, akla sığmayacak nimetler verdiği hükümdar kulundan tıpkı Hz. Yakup'tan Hz. Yusuf'un yerini gizlediği gibi Belkıs'ın vaziyetini de gizlemiştir. Bunda hikmetler vardır.⁴³³

Neticede Hz. Süleyman Yemen'de Sana yöresinde bulunan Me'rib şehrine; toplumun başındaki şurahil kızı kraliçe Belkıs'a mektubunu yollamıştır.⁴³⁴

Gönderilen mektup şu beş sebepten dolayı önemlidir:

1. Onu bir kuş yukarıdan bırakmıştır ve bu olağanüstü bir durumdur.
2. Mektup Suriye ve Filistin'in büyük hükümdarından gönderiliyor.

⁴³⁰ Hucurat 49/6.

⁴³¹ Neml 27/28–29.

⁴³² Mevduğı, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 93.

⁴³³ Anlar, *şeriatler ve Peygamberler*, s. 208.

⁴³⁴ Ateş, *Yuce Kur'an'ın ağdaş Tefsiri*, VII, s. 371.

3. Mektup, Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle başlıyor ve bu hiçbir hükümdarın yapmadığı bir şey.
4. Tüm tanrı ve tanrıçalar bir kenara bırakılmış.
5. Açık bir ifade ile iman çağrısı yapılıyor.⁴³⁵

Kur'an-ı Kerim'e göre melike gelen mektubu okur ve danıştığı kimselerden gizlemez. Yazılanlar karşısında şaşkındır ve ne yapacağını bilmemektedir. Yardımcıları ise ona güvenmektedir ve bu sebepten kararı ona bırakırlar:

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾
أَلَّا تَعْلَمُوا عَلَيَّ وَأُتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ قَالَتْ يَا أَيُّهَا
الْمَلَأُوا أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتَ قَاطِعَةً أَمْرًا
حَتَّى تَشْهَدُونَ ﴿٣﴾ قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةٍ وَأَوْلُوا
بِأَسْ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ
قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا
وَجَعَلُوا أَعْرََّةَ أَهْلِهَا أَذًى وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ

“ ‘Bu mektup Süleyman’dandır. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Sakın bana karşı üstünlük taslamayın ve gelin bana teslim olun. Kadın hükümdar (mektubu okuduktan sonra) dedi ki: Ey kavmin ileri gelenleri! Şimdi ne yapmam gerektiği hususunda bana görüşünüzü bildirin. Ben sizin görüşlerinizi almadan kesin bir karar vermem. Onlar şöyle cevap verdiler: ‘Biz güç kuvvet sahibiyiz ve savaşı bir milletiz, yine de buyruk senindir, bak düşün, neyi uygun görürsen onu emret (biz yapmaya hazırız). Kadın hükümdar şöyle dedi: şu bir gerçektir ki hükümdarlar bir ülkeye girdiklerinde oranın altını üstüne getirirler. O ülkenin ileri gelenlerini hor hakir bir duruma düşürürler. Süleyman ve ordusunun yapacağı da budur.’ ”⁴³⁶

Belkıs'ın tam olarak kim olduğu ile ilgili tam bir bilgi olmamakla beraber tarihçiler onun MÖ 9. yy'da yaşamış, Hz. Süleyman ile çağdaş Arap bir kraliçe olduğunu kaydeder. Bir Habeş efsanesinde Mekâde adıyla anıldığı da bildirilmiştir.⁴³⁷

⁴³⁵ Mevdudî, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 93.

⁴³⁶ Neml 27/30-34.

⁴³⁷ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 191.

Mektubun içeriği göz önüne alındığında görülür ki sade bir anlatıma sahiptir. Ancak keskin ifadelerle güçlendirilmiştir. Açık bir şekilde Allah'a teslimiyet isteniyor. Burada dikkat çekici bir başka durum ise dünyanın en güçlü kralının sadece Allah'a teslimiyetten bahsetmesidir. İstese ve savaş açıp alabileceği ülkeden sadece hakka teslimiyet isteniyor.

Ayette bulunan *“Sakin bana karşı üstünlük taslamayın ve gelin bana teslim olun.”* olarak çevrilen ifade aslında yazılış itibariyle *“Müslümanlar olarak bana geliniz”* şeklindedir. Birinci çevirideki anlam Süleyman (as)’ın bir sultan olarak konumuna uygun halidir. İkinciye düşünecek olursak bu da onun peygamberlik vasfına uygun düşer. Muhtemelen her iki anlamı da içerir.

Tarihte görülen odur ki bağımsız devletlere İslam daveti bu yolla yapılır. Ya İslam’ı kabullenip o hayat tazını benimserler ya da siyasi bağımsızlıkları biter, vergi (cizye) ödeyerek İslam’ı kabullenirler.⁴³⁸

“Ey kavminin ileri gelenleri! Şimdi ne yapmam gerektiği hususunda bana görüşünüzü bildirin. Ben sizin görüşlerinizi almadan kesin bir karar vermem.” ifadesi düşünüldüğünde kraliçe mantığı itibari ile bir diktatör olmasına rağmen hükümdarın işlerini devletin üst memurlarıyla tartışıp ona göre karar verdiği anlaşılıyor. İleri gelenlerin verdiği cevap⁴³⁹ ise kraliçeye olan güveni ve bağlılığı gösterir.

“Kadın hükümdar şöyle dedi: şu bir gerçektir ki hükümdarlar bir ülkeye girdiklerinde oranın altını üstüne getirirler. O ülkenin ileri gelenlerini hor hakir bir duruma düşürürler. Süleyman ve ordusunun yapacağı da budur.” Bu sözler Mevdudî’ye göre tam bir emperyalizm eleştirisidir. Onlar devletleri Allah’ın lütfettiği kaynaklar için önce sömürüp zora sokarak sonra ele geçirirler. Bu sırada bölge halkının ne kadar değeri varsa hepsini yerden yere vurarak kıymetsizleştirirler. Yani menfaat karşılığı her şeyi yapmaya hazırdırlar.⁴⁴⁰ Ezilecek kimselerin başında ise o ülkenin ileri gelenleri yer alır. Çünkü savunmanın temelini oluşturan bu kimseler bir şekilde devre dışı bırakılınca artık yok etme kolaylaşacaktır. Onların temel karakterleri de adetleri de bundan ibarettir.⁴⁴¹

⁴³⁸ Mevdudî, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 109.

⁴³⁹ Neml 27/33.

⁴⁴⁰ Mevdudî, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 111.

⁴⁴¹ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur'an*, VIII, s. 481.

Son cümle için ise (*İşte onlar böyle yaparlar*) iki ayrı çeşit yorum vardır. Birincisi söz konusu cümle melike tarafından pekiştirme amaçlı kullanılmış olabilir. İkincisi melikenin konuşmasını teyit için arada Allah tarafından eklenmiş olabilir.⁴⁴²

Kur'an-ı Kerim'de anlatılanlardan anlaşılan Sebe melikesi zeki bir hanımdır. Ne hemen ülkesini bırakmaya razı gelir ne de peygamberliğinden henüz emin olmadığı kimseye itaati kabullenir. Onu denemeye karar verir. Eğer mektubunda belirttiği gibi derdi hak dine davet ise dünya malına tamahı olmamalıdır. Vereceği tepki gerçeği ortaya çıkaracaktır. Bu hamle şöyle anlatılır:

وَإِنِّي مُرْسَلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٤٤٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَنَ قَالَ اتُّمِدُّونَنِي
بِمَالٍ فَمَا أَتَيْنِي اللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا أَتَيْتُكُمْ بَلْ أَنْتُمْ
بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٤٤١﴾ إِرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ
بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا أَذِلَّةً
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٤٤٢﴾ قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوا أَيُّكُمْ
يَأْتِيَنِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

“ ‘En iyisi ben onlara hediyeler göndereyim ve bakayım elçiler nasıl bir haberle dönecekler.’ Elçi Süleyman’a hediyelerle varınca Süleyman dedi ki: Siz (benim yardıma muhtaç olduğumu sanıyor da) bana mali yardımda mı bulunmak istiyorsunuz? Allah’ın bana lütfettiği nimetler sizin getirdiklerinizden kat kat üstündür. Üstelik bir de siz hediyelerinizle böbürleniyorsunuz. Şimdi sen kanmine geri dön. Hiç şüpheniz olmasın ki biz karşı koymayacakları bir ordu ile onların üstüne yürüyeceğiz ve onları yurtların aşığılanmış olarak hor hakir bir şekilde sürüp çıkaracağız.’ Süleyman (Sebe Melikesi’nin tesli olmak üzere geleceğini öğrenince) yanında bulunan ileri gelenlere şöyle dedi: ‘Hanginiz onlar bize teslim olmadan önce o kadın hükümdarın tahtını alıp bana getirebilir?’ ”⁴⁴³

Esas sebebin yanında kraliçenin hediye göndermesinin bir sebebi de ona güvenen savaşçılara ve yardımcılara güven duymasına rağmen hediyeler yoluyla barış içinde

⁴⁴² Mevdudî, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 111.

⁴⁴³ Neml 27/35–38.

meseleyi halledebilme ihtimalidir. Neticede karşısındaki hükümdar çok güçlüdür. Bu yolun barış getireceği kesin değildir elbette. Ancak hiç değilse denenmiştir.

Sebe melikesinin itaat için görmek istediği şudur ki: Peygamberlerin görevi ne kanla savaşmak ne de ganimet toplamaktır. Onların tek derdi Allah'ın dinini tebliğ etmek ve onları sapık inançların pençesinden kurtarmaktır.⁴⁴⁴ Neticede Süleyman (as)'ın gerçekten peygamber olduğunu gösteren ve ona yakışan neyse o olmuştur. O melikenin gönderdikleriyle ilgilenmemiş ve Allah'ın ona verdiğinin hayrını üstün tutmuştur.⁴⁴⁵

*“Şimdi sen kanmine geri dön. Hiç şüphemiz olmasın ki biz karşı ko-yamayacakları bir ordu ile onların üstüne yürüyeceğiz ve onları yurtların aşağılanmış olarak hor hakir bir şekilde sürüp çıkaracağız.”*⁴⁴⁶ Sözleriyle bilge peygamber göndereceği hediyelerle fikrini değiştirebileceğini zanneden Sebe kraliçeye sert bir cevap verip elçileri göndermiştir.

Süleyman (as)'ın bu sözlerinden kibir ve gurur çıkarmak imkânsızdır. Çünkü bu malları reddetmesinin sebebi kendi zenginliği değil Allah'ın ona verdiklerini tercih etmesindedir.

Ayetler elçilerin kraliçeye nasıl döndüğü ya da ona ne dedikleri konusunda bir bilgi içermiyor. Ancak daha sonra sözü edilenlerden onun Hz. Süleyman'a gelip konuşmak istediğini ve yola koyulduğunu anlaşıyor.⁴⁴⁷ Hz. Süleyman ise bu durumdan haberdardır ve plan kurar. Niyeti Koruma altında geride bıraktığı tahtı yoluyla onu şaşırtmaktır.⁴⁴⁸

---

⁴⁴⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 194.

⁴⁴⁵ Neml 27/36.

⁴⁴⁶ Neml 27/37.

⁴⁴⁷ Seyyid Kutub, *Fi Zilâl-il Kur'an*, VIII, s. 482.

⁴⁴⁸ Neml 27/38.

Belkis'in Tahtı, Me'rib, Yemen.⁴⁴⁹

Bu aşamada Süleyman (as)'ın neden kraliçenin tahtını getirtme yolunu seçtiği sorusuna gelince, bu konuda farklı görüşler vardır:

1. Gerçek bir peygamber olduğunu göstermek ve Sebe melikesinin tahtını Allah'ın kudretine delil olarak farklı halde görmesidir.
2. O tahtı getirttikten sonra değiştirip tekrar gösterdiğinde tanıyıp tanımaması ki böylece onun zekâsını ölçmeyi istemesidir.
3. (Katâde şöyle der:)Hz. Süleyman Belkis Müslüman olduğunda onun malının helal olmayacağını bildiğinden o Müslüman olmadan önce onun malını almak istemiştir.
4. Arş kelimesi bir milletin kudretini simgeler ve o tahttır. Böylece Hz. Süleyman o gelmeden mülkünün miktarını bilmek istemiştir.⁴⁵⁰

Sonraki ayetlerde tahtı kimin getireceği sorusuna cevap İfrit'ten gelir. Taht gelir ve Süleyman peygamber bilge fikirlerini paylaşır:

⁴⁴⁹ Bedir, *Tevhid'in Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 222.

⁴⁵⁰ Razi, *Mefatihul Gayb*, XVII, s. 426 – 427.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ
مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٥١﴾ قَالَ الَّذِي
عِنْدَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ
يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ
هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ
شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ
كَرِيمٌ

“Cin taifesinden son derece becerikli güçlü birisi (İfrit) ‘Ben onun tahtını daha sen yerinden kalkmadan huzuruna getiririm. Çünkü ben onu getirecek güce sahip güvenilir biriyim.’ dedi. Buna karşılık kitaptan (Allah tarafından verilen özel bir) bilgi sahibi olan birisi ‘Ben onu sana daha gözünü açıp kapamadan getiririm.’ Dedi. Süleyman tahtın o anda önüne gelmiş olduğunu görünce şöyle dedi: ‘Bu bana Rabbimin bir lütfu ve ihsanıdır. Böylece Rabbim beni sınıyor. Şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim? Şu bir gerçektir ki şükreden kimse kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse bilin ki benim Rabbim Gani’dir, kimsenin şükürüne ihtiyacı yoktur; Kerim’dir, şükretmeyenlere bile bolca nimetler verecek derecede cömerttir.’”⁴⁵¹

Ayette geçen *ifrit* kelimesi kuvvetli ve çok hareketli anlamına gelir. Sadece bu görünmeyen varlıklar için değil beşer içinde kullanımı söz konusudur.⁴⁵² İlk olarak konuşan cin hakkında detaylı bilgi bulunmazken bir sonraki ayette geçen *kitaptan bilgisi olan biri* şeklindeki ifade bahsi geçen kim ya da ne olduğu konusunda çok çeşitli yorumlar vardır. Meleklerdendi, diyenler kendi arasında ikiye bölünür. Onun Cebrail olduğunu iddia edenler de vardır, Hz. Süleyman’ın desteklediği meleklerden biri olduğunu iddia edenler de. İnsanlardan olduğunu söyleyenler ise daha çok ayrılır. İbn Mesud’a göre Hızır’dır. İbn Abbas’ın en meşhur görüşüne göre Asaf b. Berhiya’dır. Bu kimse Hz. Süleyman’ın veziridir ve Allah’ın İsm-i azam duasını bilir. Katade’ye göre İsm-i Azam duasını bilen bir kimsedir. İbn Zeyd’e göre o adada yaşayan salih bir kimseydi ve Hz. Süleyman (as)’a bakmak için çıkmıştı.⁴⁵³

⁴⁵¹ Neml 27/39-40.

⁴⁵² Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 194.

⁴⁵³ Razi, *Mefatihul Gayb*, XVII, s. 427-428.

Razi'ye göre ise bu kimse Hz. Süleyman'ın kendisidir. O bir mucize ortaya koymak istemiş ve ifrite meydan okumuştur. Seyyid Kutub ise söylenenlerin hiçbir kesinliği yoktur ve tefsir değildir görüşündedir. Ona göre hem evren hem insan henüz açıklayamadığımız sırlarla doludur. Allah (cc) bu güçlerden birini eğer isterse kullanmayı öğretir. Böylece alışlagelenden farklı bir durum ortaya çıkar. Bu iş Allah (cc) için zaten zor olamaz ancak bu kişi için de zor değildi. Çünkü o kalbini Rabbine öyle bir bağlamıştı ki Allah'ın kendisine vereceği gücü kullanmaya uygundu. Bu kimsenin Süleyman'ın kendisi olduğu görüşünü ise reddeder ve "Böyle göz alıcı bir durumda onun ismini gizlemeye gerek yoktur" der.⁴⁵⁴

Melikenin tahtı Süleyman (as)'ın sarayına geldikten sonra yaşananlar ise Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır:

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ
الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ
كَانَهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿١١﴾
وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمِ
كَافِرِينَ ﴿١٢﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ
لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِيهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ
قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

"Süleyman (yanındakilere), 'Onun tahtında bazı değişiklikler yapın. Bakalım tahtını tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamayacak mı?' dedi. Melike (huzuruna) gelince Süleyman ona, 'Senin tahtın böyle miydi?' diye sordu. O 'Sanki o' dedi. 'Daha önce bize bilgi ulaşmıştı ve biz sana teslim olmaya karar vermiştik.' Onu Allah'ı bırakıp tapındığı şeyler (Güneş'e tapınması) saptırmıştı. Çünkü o küfür ve şirk içinde yaşayan bir kavme mensup idi. Ona, 'Buyrun köşkün salonuna girin' denildi. Billur zemini görünce derin bir su zannetti ve eteklerini yukarıya çekti. Bunun üzerine Süleyman, 'Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır.' dedi. Melike, 'Rabbim' dedi, ben gerçekten (Güneş'e tapınmak suretiyle) kendime

⁴⁵⁴ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur'an*, VIII, s. 484.

zulmetmişim. Şimdi Süleyman'la birlikte alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim (Müslüman) oldum. ' ' 455

Hız. Süleyman'ın mektubundan sonra Sebe melikesi yanındakilerin de teşvikiyle teslim olmak yerine ona pahalı hediyeler göndererek gözünü boyamaya çalışmıştır. Elbette niyeti yerini bulmamış ve geri çevrilmiştir. Ardından Sebe Melikesi muhteşem ordusu ile savaş için Hız. Süleyman'ın yakınına gelmiştir.

Bir rivayete göre melikenin yanındaki askerler oldukça kalabalıktır. “*Abbas, Ali'den, o Hüseyin bin Abdurrahman'dan, o da Abdullah bin Şedad bin el-Had'dan şunu rivayet eder: Belkıs yanında üç yüz on iki kayl ve her kaylın emrinde on bin asker bulunduğu halde, Süleyman'ın katına geldi.*”⁴⁵⁶ Buradan gerekirse savaşacak şekilde geldiğini çıkarabiliriz.

Hız. Süleyman'ın melikenin tahtını getirtme sebebinin onun tahtına sahip olmayı istemesidir görüşünde olanlar vardır ve Mevdudî bunu eleştirir. Bu cümlelerin manalarını şöyle açıklar:

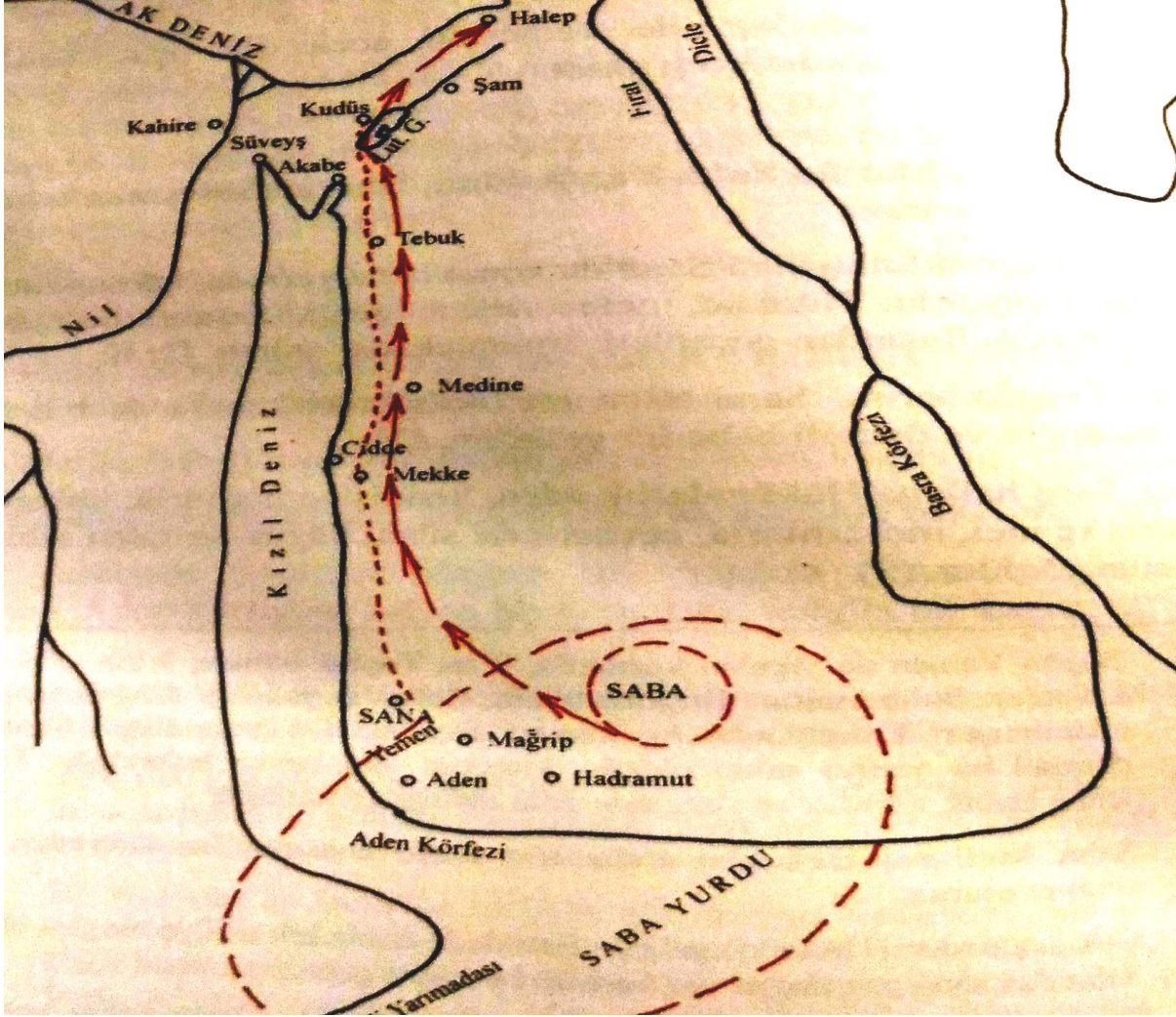
1. “Acaba o melike, kendi başkentinden Kudüs gibi uzak bir yere, hemen hemen hiç zaman geçmeden getirilen tahtın kendi tahtı olup olmadığını anlayacak mı?”
2. Bakalım bu mucizeyi gördükten sonra, hakkı kabul edecek mi yoksa hatasında direnecek mi?”⁴⁵⁷

---

⁴⁵⁵ Neml 27/41–44.

⁴⁵⁶ Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi* 2, s. 709.

⁴⁵⁷ Mevdudî, *Tefhim 'ul Kur'an*, IV, s. 116.

Sebe Melikesi'nin gidiş yolu⁴⁵⁸

----- Sebe Ülkesi

..... Gidiş- geliş güzergâhı

→→→ Dönemin ticaret güzergâhı

Mağrip: Sebe başkenti

Kudüs: Süleyman Devleti başkenti

Belkis “Sanki o” diyerek tahtını tanımış ve anlaşılan o ki Süleyman (as)’ın kavmi akıllı zeki bir kadın İslam ile müşerref olmuştur. *Ondan bize ilim verildi* şeklindeki sözleriyle Allah’a, İslam’a girme şerefini verdiği için şükretmedir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Bilge, *Peygamberler Tarihi*, s. 124.

⁴⁵⁹ Razi, *Mefatihul Gayb*, XVII, s. 431–432.

Aktarılanlara göre Süleyman, Rab tarafından bahşedilen kerameti, melikenin gözlerinin önüne sermek niyetindedir. Bu sebeple daha evvel görülmemiş bir saray inşa ettirmiştir. Bu saray camdan, tabanı ise su topluluğu görünümündedir. Süleyman peygamber kadın hükümdarın ihtişamlı tahtını saraya getirtmiştir.⁴⁶⁰ Hatta bazı müfessirlere göre şaşırtma amaçlı taht yere ters konulmuştur.⁴⁶¹

Sarayın tabanını su şekline sokmaktaki maksat onun kendine olan güvenini ve ihtişamını sarsıp büyük manevi değişikliğe hazırlamaktır. Neticede Allah'ın varlığına inanır vaziyete gelmiştir.

Taberi'ye göre Hz. Süleyman'a ve onun tebliğine boyun eğdi ve Müslüman oldu.⁴⁶² Bazı tefsircilere göre ise onunla birlikte halkı da Müslüman oldu. Bu netice karşısında Hz. Süleyman'ın onunla evlendiği veya onu Hemdan Kralı Tübba ile evlendirdiğine dair rivayetler de mevcuttur.⁴⁶³

5. İmtihânı

Yaradan her kulu gibi Süleyman kulunu da imtihanlardan geçirmiştir. Bunlardan biri de ağır hastalık halidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا
ثُمَّ أَنَابَ

“Andolsun, Süleyman'ı bir imtihandan geçirdik ve tahtının üstüne bir ceset bıraktık, sonra tövbe ile (Allah'a) döndü.”⁴⁶⁴

Tefsirlerde bu konuyla ilgili İsrailîyat da denilen türden gerçeklik ispatı bulunmayan veya çoğu İslamî peygamberlik sıfatlarına uymayan rivayetler bulunur. Bazıları şunlardır:

⁴⁶⁰ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 195.

⁴⁶¹ Bilge, *Peygamberler Tarihi*, s. 137.

⁴⁶² Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, s. 709.

⁴⁶³ Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, IV, s. 109.

⁴⁶⁴ Sâd 38/34.

1. Süleyman Peygamber: “Bu gece yetmiş kadınımlı dolaşacağım ve her biri Allah yolunda savaşacak bir atlı dünyaya getirecektir.” Ancak “İnşallah” demeyi unuttu. Ceza olarak kadınlarından sadece birisi hamile kaldı o da sakat bir çocuk doğurdu.
2. Onun bir oğlu doğdu. Şeytanlar ise onu öldürmek için toplandılar, peygamber bunu bildiğinden onu bulutta beslemeye başladı. Fark edilir edilmez öldürüp tahtının üzerine bırakıldı. Hatası Allah’a tevekkül etmemesiydi ve hatasını anladı.
3. Hz. Süleyman Saydun denilen bir yeri işgal etti ve kralını da öldürdü. Kralın kızı Cerade’yi sevdi ve evlendi. Onun babasının hasretine dayanamamasından dolayı Süleyman Peygamber bir suretini yaptırdı. Kadın ise her gün o heykelin başında secde etmeye başladı. Bu hal vezir Asaf tarafından fark edilince, peygamber heykeli kırdı. Ağlar ve yalvarır vaziyette çöle gitti.
4. Süleyman Peygamber’in çocuk doğuran Emine adında bir cariyesi vardı. Mülkünü kontrol gücü olan mührünü (ve/veya yüzüğünü) tuvalete gittiğinde ona verirdi. Sahr adında bir şeytan tam da böyle bir zamanda Süleyman (as)’ın kılığına girdi ve mührü kadından alıp parmağına geçirdi. Tüm mülkü kontrol altına aldı. Kendisinin her şeye hükmü geçerken kadınlarına geçmezdi. Mührünü almak için gittiğinde karısı onu kovdu. Hatasını anladı ama artık kapı kapı bir şeyler ister halde idi. Aradan kırk gün geçti. Tam olarak kadının heykele taptığı gün sayısydı bu. Sonra şeytan uçup mührü denize attı. Onu bir balık yuttu. Süleyman balığın karnını yarıp mührünü parmağına tekrar taktı ve kontrolü yeniden ele geçirdi.

Bu rivayete göre cesetten kasıt Sahr’dır. Ceset denilmesinin sebebi onun şekline bürünmesidir. Yine buraya göre hatası ise ailesini kontrol altına alamamasıdır.⁴⁶⁵ Bu rivayeti Taberi’de aktarır. Hastalıktan ceset gibi görüdüğü rivayetini de ekler.⁴⁶⁶

Fahreddin er-Razi bu rivayetlerin tümünü asılsız sayar. Kendisi gibi “ehl-i tahkik”in bu rivayetlere eleştirisinin ardından uygun olabilecek dört ihtimal sıralar:

⁴⁶⁵ Beydavî, *Envâru’-t-Tenzîl ve Esrâru’-t-Te’vîl*, IV, s. 446 – 447.

⁴⁶⁶ Taberi, *Taberi Tefsiri*, VII, s. 132.

1. “Hz. Süleyman yeni doğan evladını kötü güçlerden korumak için planlar düşünürken korktuğu başına gelir. Allah’a tevekkül etmeyi unuttuğu için başına geldiğini anlar ve af diler.
2. Bir hadis, Süleyman Peygamber Rab için mücadeleden geri durmayacak kudretli evlatlar istemiş ancak inşallah demeyi unutmuş, şeklindedir. Bu yüzden beklentisi gerçekleşmemiş ve kötürüm bir oğlu olmuş. (Buharî, Muslim) Bırakılan ceset temsilidir ve sakat doğan çocuktur.
3. Hastalık ile sınanıp çok kilo vererek eridiği için ceset şekliyle kalmasının anlatılması bir diğer ihtimaldir.
4. Süleyman’ın büyük bir felaket beklentisine girip tasasından zayıfladığı ve bir ceset gibi görüldüğü anlatılıyor olabilir.”⁴⁶⁷

Seyyid Kutub bu hikâyelerin neredeyse tamamına asılsız ve İsrailî efsaneler olarak niteler. Sadece inşallah demediği için çocuklarının olmayışı ve yarım bir çocuğunun olduğu hikâye için Buharî’nin Sahih’inde var olduğu için ihtimaller arasında kabul eder.

Mevdudi ise anlatılan tüm hikâyeleri baştan sona sadece hurafe olarak nitelendirir. Bu hikâyeyi bazı büyüklerin de nakletmesini şaşkınlıkla karşılar. Ayrıca Süleyman peygamberin gücünün yüzüğe dayanmadığını ve Allah’ın da şeytanlara peygamberlerin suretine girip insanları saptırma özelliğini vermediği belirtir ve ardından şöyle der: “*Yine önemlisi bizzat Kur’an bu yalanları reddetmektedir. Kur’an’da Hz. Süleyman’ın bu imtihandan sonra af dilemesi üzerine onun hatasının affedildiğinden ve sonra da şeytanlarla rüzgârın emrine verildiğinden bahsedilir. Tefsirlerde ise tam aksine şeytanın bu yüzük dolayısı ile Hz. Süleyman’a tabî olduğu söylenir.*”⁴⁶⁸

İmtihanın hangisi ya da hangileri olduğu hakkındaki görüşler arasında tercih için elde tek ve somut bilgi bulunmuyor. Zaten burada önemli olan, olayın gerçekleştiği sırada Süleyman peygamberin ne yaşadığı değil onun gibi büyük ve şanlı bir peygamberin bile hata yapabilmesi ve hatasından dönüp Allah (cc)’dan af dilemesidir. O ki Allah (cc)’nun

⁴⁶⁷ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 581 – 582.

⁴⁶⁸ Mevdudî, *Tefhimu’l Ku’an*, V, s. 71.

“Süleyman ne güzel bir kul idi! O hep Allah’a sığınır, ona yönelirdi.” sözlerinin işaret ettiği peygamber ve hükümdardı.⁴⁶⁹ Yani manevî veya dünyevî insan hangi rütbeye sahip olursa olsun Allah’ın korumasına ve affına muhtaçtır. Bunu görebilmek öyle büyük bir hükümdar için kolay değildir. Ancak söz konusu Allah’ın peygamberi ise sıradan insanlarla bir olması düşünülemez elbette.

6. Vefatı

İslami kaynaklara göre Hz. Süleyman kırk yıl devletini ve sözünün geçtiği geniş toprakları yönetti ve vefat etti.⁴⁷⁰ Kur’an-ı Kerim başka bir peygamberin ölüm anından bahsetmez. Hz. Süleyman istisnadır. Tüm hayatı gibi vefatı da insanlık için ibrettir ki o da şudur: Gaybı Allah (cc)’tan başkası bilemez.

Ölüm anı ve emrindeki cinlerin vaziyeti Kur’an-ı Kerim’de şöyle anlatılır:

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا
دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي
الْعَذَابِ الْمُهِينِ

“Sonra onun – Süleyman’ın- ölümüne hükmettiğimiz zaman, onlara onun ölümünü, dayandığı değneği kemiren güve böceği sezdirirdi. Bu sebeple yere yıkıldığı zaman açığa çıktı ki, cinler eğer gaybı bilselerdi o aşağılayıcı azap içinde bekleyip durmazlardı.”⁴⁷¹

Anlaşılan o ki Hz. Süleyman dik dururken ve aniden vefat etmiştir. Belli bir zaman esasına yaslanarak ayakta, o vaziyette kalmıştır. Emrinde çalışmakta olan cinler ise onun öldüğünü anlayamamışlardır. Bir ağaç kurdunun Süleyman Peygamber’in bastonunu kemirmesi sonucu yere düşmüş ve cinler öldüğünü ancak o zaman fark edebilmişlerdir.⁴⁷²

⁴⁶⁹ Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 582.

⁴⁷⁰ Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, s. 25.

⁴⁷¹ Sebe’ 34/14.

⁴⁷² Kahraman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 422.

Bu ölüm şekli hakkında farklı izahlar vardır. İbn Atiyye bu konuda bazı rivayetlere yer verir ancak ona göre tefsirlerde Kur'an'ın lafzından çıkarılamayacak hatta mana olarak da uzak olan ayrıntılara yer verilmiştir. Elmalılı da “*Biz onlardan sarf-ı nazar ediyoruz*” diyerek üstü kapalı da olsa zayıf olmalarına işaret eder. Çünkü o şükreden az sayıdaki kullardandır. Kalbi ve dili ile hem çalışmakta hem de şükür ile meşgul olanlardandır.⁴⁷³ Muhammed Esed (ö.1992) bu kıssanın insan hayatının önemsizliğine ve dünyevi ihtişamın geçiciliğine bir mecaz olarak anlatıldığını ifade eder.⁴⁷⁴

Bir başka yoruma göre olay şöyle gelişmiştir: Davud, Musa'nın çadırının olduğu yere Bey'tül Mukaddes'i inşaaya başladı ancak bitirmeden vefat etti. Oğlu Süleyman'a bu işi vasiyette bulundu. O da bu iş için emrindeki cinleri çalıştırdı. Henüz bitmemişti ki ecelinin geldiği kendisine bildirildi. Bina tamamlansın diye bunu çevresinden sakladı. Onları çağırdı ve üzerine kapısız kristal bir köşk yaptılar. Kalkıp esasına yaslanır halde namaz kılmaya başladı. O asaya yaslanır halde iken ruhu alındı. O da o şekilde kaldı. Ta ki bir güve esasını kemirip onun yere düşmesine sebep olana kadar. Sonra ölüm vaktini tespit amaçlı onu açtılar. İçine bir güve koyup bir gün bir gece yemesinin ardında süreyi tespit ettiler. Bir yıl önce ölmüştü.⁴⁷⁵

Ayette, Süleyman Peygamberin dik vaziyette bir süre ölmüş olarak kaldığı ve cinlerin bunu farketmediği anlatılır. Bazı rivayetlere göre bu hal tam bir yıl sürmüştür.⁴⁷⁶ Bazı rivayetlere göre ise esasına dayandığında cinler onu Allah'a ibadet halinde sanmışlardır. Çünkü Süleyman (as) bazen uzun uzun ibadet eder ve ibadet sırasında esasına yaslanırdı. Bu nedenle cinler, o düşene kadar ibadet hali sürüyor sanmıştır.⁴⁷⁷

Daha sonra gaybı biliyor olsalardı, o zorlu halde çalışmaya devam etmeyecekleri ifade edilir. Bu durumla ilgili: “*Cinlerin gerçek hal ve durumları açığa çıktı*” ve “*Cinler, gayb hakkında bilgi sahibi oldukları iddialarının asılsız olduğunu anladılar*” ve de “*Cinlerin gayb bilgisine sahip olduğunu sanan insanlar, bunun asılsız oluşunu idrak ettiler*”⁴⁷⁸ yorumları yapılmıştır.

⁴⁷³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, s. 357.

⁴⁷⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 423.

⁴⁷⁵ Beydavî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, IV, s. 316.

⁴⁷⁶ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, XII, s. 6638.

⁴⁷⁷ Razi, *Mefatihul Gayb*, XVIII, s. 331.

⁴⁷⁸ Mevdudî, *Tefhimu'l Kur'an*, IV, s. 456.

Kur'an'ın birçok yerinde Allah (cc), Arabistan müşriklerinin cinleri Allah'a ortak koştuklarını, onları Allah'ın oğulları olarak kabul ettiklerini ve onlara sığındıklarını söyler. Bazı ayetler şöyledir: *“Onları yaratan olduğu halde cinleri Allah'a ortak yaptılar.”*⁴⁷⁹ *“Onlar Allah ile cinler arasında bir soy bağı kurdular.”*⁴⁸⁰ *“İnsanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı adamlara sığınırlandı.”*⁴⁸¹ Ayetlerde anlatılan bu hal Süleyman peygamberin ölümüyle ilişkilidir.⁴⁸²

Rivayetlere göre müşrikler cinlerin gaybı bildiklerine inanıyorlardı. Bilgi elde etmek içinde onlara yöneliyorlardı. Onlardan uzak gaybdan bilgi bekliyorlardı onlar ise yakın gaybdan bile habersizlerdi.⁴⁸³ Bu inancın asılsızlığını ortaya çıkarmak ve bölge insanını bu batıl inançtan tamamen kurtarmak gerekti. Burada zikredilmesinin sebebi bu olmalıdır.

Bir başka ayette bu durum şöyle anlatılır: *“Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunani tasdik edici bir elçi gelince ehli kitaptan bir grup sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terk ettiler. Süleyman'ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tabi oldular. Hâlbuki Süleyman büyü yapı kâfir olmadı. Lakin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Harut ve Marut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek herkese: ‘Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız’ demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar o iki melekten, karı koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların ahrette nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı.”*⁴⁸⁴

Buradan Süleyman peygamber döneminde büyücülüğün halkı oldukça fazla meşgul ettiği anlaşılmaktadır. Karı koca arasını açmak için yapılan büyü ana temalardandır. Düzeltilmesi için ise Anadolu'da ve Mezapotamya'da adetlere göre yine büyüye başvurulması gerekir. Hatta Hz. Süleyman döneminden dört yüz yıl önce yazılmış bir Hitit metninde aile içinde yaşanan tatsızlığı gidermek için çok tuhaf yollarla yapılan büyü örneği bulunur.⁴⁸⁵ Yani

⁴⁷⁹ En'am 6/100.

⁴⁸⁰ Saffat 37/ 158.

⁴⁸¹ Cin 72/6.

⁴⁸² Mevdudî: *Tefhimu'l Ku'an*, IV, s. 457.

⁴⁸³ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur'an*, VIII, s. 380.

⁴⁸⁴ Bakara 2/102–103.

⁴⁸⁵ Güngör Karauğuz, *Âdem'in Çocukları*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2015, s. 246.

bu yanlış yüzlerce yıl önce vardı. Burada ise kendilerine daha önce kitap verilenlerin büyük hatası yani kitabı bilmiyormuş gibi davranmaları hatırlatılmış ve ardından Süleyman mülkü hakkında uydurulanlara inananlar hakkında açıklama yapılmıştır. Ona büyücü diyen, doğal güçleri, hayvanları, insanlar ve rüzgârları sihir gücüyle emri altına aldığını iddia edenlere karşılık verilmiştir.⁴⁸⁶

İslami görüşe göre suçları büyüktür. Yahudiler Allah (cc)'nin hilafetle şereflenmiş mümin ve muvahhid peygamberine sihir,⁴⁸⁷ küfür, şirk ve tevhitte bozgunculuğu isnat ettiler. Kur'an-ı Kerim'e göre gerçekte o tüm bulardan uzaktır ve de ahrette bu halinin karşılığını⁴⁸⁸ alacaktır.⁴⁸⁹

Neticede anlaşıldı ki muhteşem bir saltanatın sahibi de olursa ölümden kaçış kimseye nasip değildir ve gaybı yalnız Allah bilir. Onun ölümünde yaşananlar cinlerin gaybı bilmediğinin Allah (cc) tarafından bildirilmesidir.⁴⁹⁰ Gaybı bilme iddiası ile sömürü yapanlar ise sadece sahtekârlardır.

---

⁴⁸⁶ Ece, *Hız. Süleyman*, s. 185.

⁴⁸⁷ Neml 27/44.

⁴⁸⁸ Sâd 38/40.

⁴⁸⁹ Yılmaz, *Peygamberler Tarihi*, III, s. 116.

⁴⁹⁰ Taberi, *Taberi Tefsiri*, VI, s. 539.

III. BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES VE KUR'AN-I KERİM'İN HZ. SÜLEYMAN HAKKINDA VERDİĞİ BİLGİLERİN KAŞILAŞTIRILMASI

“Biz eğer Süleyman'ın makamını tamam olarak anlatsaydık öyle bir hakikatle karşılaşırđın ki onu kavramak seni korkuya düşürürdü. Çünkü bu yolun birçok âlimleri Süleyman Aleyhisselam'ın hal ve mertebesinin değerini bilemediler. Hâlbuki iş onların zannettikleri gibi değildir.” (Muhyiddin-i Arabî, Fusûs-ül Hikem, s. 185.)

1. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim

Kitab-ı Mukaddes birinci bölümde de açıklandığı üzere tek bir kitapdan ibaret değildir. Tevrat, Zebur ve İncil'i içerir. Tevrat Musa (as)'a, Zebur Davud (as)'a, İncil İsa (as)'ya indirilmiştir. Kur'an-ı Kerim böyle açıklar ve tabii müslümanlar da böyle inanır. Tevrat'ın indirildiği peygamber konusunda İslam ve Yahudi ve Hristiyan kaynaklar arasında bir fark yoktur. Tamamında Musa peygamber, Tevrat'ın indiği peygamberdir. Ancak Zebur'a gelince değişiklikler başlar. Kur'an'ın kral ve peygamber kabul ettiği Davud (as)'u Kitab-ı Mukaddes Rab ile görüştüğünü belirtmesine rağmen yalnızca kral sayar. Dolayısıyla ona inmiş bir kitap olamaz. Ancak Kitab-ı Mukaddes içinde bir bölüm olan Mezmurlar'ı onun yazdığını kabullenirler. Hristiyanlar Kitab-ı Mukaddes'in Yahudilerce iman edilen Eski Ahit kısmına iman ederler. Kitab-ı Mukaddes içindeki İncil kısmı ise Hristiyanlarca kabullenilir ancak Yahudiler reddeder. Hatta İsa peygamberin annesi Meryem için çirkin iddialarda bulunurlar. Zinakar sayarlar. Kur'an-ı Kerim ise Tevrat'ın, Zebur'un ve İncil'in varlığını kabul eder. Ancak elimizde bulunan halini değil tahrif edilmemiş halini kabul eder. Kur'an-ı Kerim'e göre üçü de insanlar tarafından değiştirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim müslümanlara göre son peygamber Hz. Muhammed'e inmiş ve Allah (cc)'ın izni ile hiçbir değişime uğramamıştır. Onu koruyan bizzat Allah'tır. Yahudiler ve Hristiyanlar ise ne Muhammed (as)'i ne de Kur'an-ı Kerim'i kabul ederler.

Üç semavî dinin kitapları arasında çok farklılık vardır. Fakat aynı olan hiçbir şey yoktur da denilemez. Örneğin kitaplarda adı geçen bazı peygamberler veya kişiler ortaktır. Yalnızca sesletimde değişiklik bulunur. Çalışmamızda adı geçenlerin bazıları şunlardır:

Kitab-ı Mukaddes'te:

Kur'an-ı Kerim'de:

Avram

İbrahim

Yaakov

Yakup

Aaron

Harun

Moşe

Musa

Paro

Firavun

Yeşu	Yûşâ
Saül	Talût
Golyat	Câlut
David	Davud
Şelomo	Süleyman

2. Süleyman Adı Hakkındaki Bilgiler

Hem Kitab-ı Mukaddes'te geçen Şlomo,⁴⁹¹ Yedidya,⁴⁹² Kohelet,⁴⁹³ Lemuel, Agur, Ben ve Ithiel⁴⁹⁴ isimleri hem de Kur'an-ı Kerim'de geçen tek ismi Süleyman göz önüne alındığında isimlerinin olumlu ve üstün manalar taşıdığı rahatlıkla görülebilir. Buna ters olarak Kitab-ı Mukaddes'te hayatının sonlarına doğru inançsız kadınlarının ardınca gidip putlara taptığı⁴⁹⁵ ve Rab tarafından cezalandırıldığından⁴⁹⁶ bahsedilse de isimlerde bunun yankısı görülmez.

3. Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Süleyman'a Bahşedilen Nimetler

Kral Süleyman Davud'un Şehri(Kudüs)'nde doğmuştur.⁴⁹⁷ Bat- Şeba'dan doğma kaçınıcı çocuk olduğu konusunda ise ihtilaf vardır.⁴⁹⁸

Kitab-ı Mukaddes'e göre oğul Süleyman'ın tüm İsrailoğullarına hükmedeceği babası Kral Davud'a daha önceden açıklanmıştır. Kitab-ı Mukaddes ayrıca Rab tarafından ona, soyundan gelenlerin hükümdar olacağını, kendisinden sonra devletini yönetecek olanın mabedi inşa edeceğini⁴⁹⁹ ve bu oğlunun adının ise Süleyman olacağını, bildirildiğini söyler. Süleyman hayatının son yılları hariç ailesi, askerleri ve diğer devletlerin hükümdarları tarafından sevilen bir liderdir. Küçük yaşta gelen krallık vazifesine⁵⁰⁰ rağmen zamanla şanı tüm dünyaca duyulmuştur ve bilgeliği de takdir toplamıştır.⁵⁰¹ Kendisine verilen ilim deniz

⁴⁹¹ I. Tarihler 22/9.

⁴⁹² II. Samuel 12/25.

⁴⁹³ Vâiz 1/1.

⁴⁹⁴ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 56.

⁴⁹⁵ I. Krallar 11/3.

⁴⁹⁶ I. Krallar 11/9–11.

⁴⁹⁷ II. Samuel 11/27; 12/18 – 24.

⁴⁹⁸ II. Samuel 5/14; I Tarihler 3/5, 14/4.

⁴⁹⁹ II. Samuel 7/12–13.

⁵⁰⁰ I. Krallar 3/7.

⁵⁰¹ I. Krallar 4/34.

kıyısında kum tanesi gibidir.⁵⁰² Onun hikmeti tüm şarkoğullarınınkinden de Mısır'ın hikmetinden de üstündür.⁵⁰³ Yahudilere göre ona “Bilgelerin Bilgesi” unvanı verilmiştir.⁵⁰⁴ Eşsiz bir devleti vardır. Elbette Rab tarafından sevilip gözetilmesi⁵⁰⁵ bunda en büyük etkidir. Ona öyle büyük ve muhteşem bir kudret bahşetmiştir ki⁵⁰⁶ ne bir kimse ne de bir devlet önünde duramamaktadır. O da Babası Davud gibi toplamda kırk yıl hükümdar olmuştur.⁵⁰⁷

Kur'an-ı Kerim'e göre ise o, sadece bir kral değil aynı zamanda Allah'ın yeryüzündeki insanları ıslah için gönderdiği peygamberlerdendir. Babası Hz. Davud da öyledir. Allah (cc) ona diğer peygamberler gibi vahiyde bulunmuş ve onu doğru yola iletmiştir.⁵⁰⁸

Kur'an'da annesi ile ilgili net bir bilgi yoktur. Ancak babası Kitab-ı Mukaddes'te de belirtildiği gibi Davud'dur.⁵⁰⁹ Süleyman adı, Kur'an-ı Kerim'de on altı defa zikredilir. Davud Peygamberin oğlu ve kendisinden sonraki hükümdar olduğu, diğer insanlardan daha önde yaratıldığı, zekâsının yüksek seviyede olduğu ve sorunları çözümede usta olduğu, hikmet ve anlayış sahibi olduğu ve Rab'bine şükreden salih bir kul ve peygamber olduğu yazılıdır.⁵¹⁰

Bilge hali için örneklerden biri olan rivayet şöyledir ki: “*Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: Rasûlullah (sav) buyurdular ki: “İki kadın vardı. Bunların beraberlerinde iki de çocukları vardı. Bir kurt gelerek bu çocuklardan birini kapıp kaçırdı. Kadın arkadaşına: “Kurt senin çocuğunu kaçırdı!” dedi. Diğeri ise: “Hayır, Senin çocuğunu alıp gitti!” dedi. Bunlar ihtilafa düşüp Hz. Dâvûd (as)'a dava açtılar. Hz. Dâvûd büyük kadın lehine hükmetti. Küçük kadın hükme razı olmayınca davayı Hz. Süleyman'a götürdüler. Hz. Süleyman (as): “Bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim, size birer parça vereyim!” diye hükmetti. Bunun üzerine küçük kadın: “Aman böyle yapma! Allah'ın rahmetine mazhar ol! Çocuk onundur.” dedi. Hz. Süleyman bu cevap üzerine çocuğun küçük kadına ait olduğuna hükmetti.*”⁵¹¹ Tabi bu yetenek ona ve babasına Allah (cc) tarafından verilmişti.⁵¹²

⁵⁰² I. Krallar 4/29.

⁵⁰³ I. Krallar 4/30.

⁵⁰⁴ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 108.

⁵⁰⁵ II. Tarihler 1/1.

⁵⁰⁶ I. Krallar 3/13.

⁵⁰⁷ I. Krallar 11/42.

⁵⁰⁸ Nisa 4/163; En'am 6/84.

⁵⁰⁹ Sâd 38/30.

⁵¹⁰ Enbiya 21/78–79; Neml 27/15–16, 19–20, 27, 34, 40; Sâd 38/30.

⁵¹¹ Tabbara, *Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz*, s. 241 – 242.

⁵¹² Neml 27/15.

Yukarıda anlatılan hikâye küçük farklılıklarla beraber Kitab-ı Mukaddes'te⁵¹³ ve çoğu Yahudi kaynakta yer alır. Bu öğretinin ardından denir ki: Bugün İsrail'de her kim Kral Süleyman'ın bilgeliğini ve adaletini işitse bilir ki Rab onu bu dünyada adaleti inşa etsin diye gönderdi.⁵¹⁴

Bu olay düşünüldüğünde Hz. Süleyman'ın sorunu çözerken sadece adalet duygusuna değil aynı zamanda doğru hüküm verebilmek için aklını kullanması da dikkat çeker. Kendisinin ilim sahibi bir kul ve peygamber olduğunu Kur'an-ı Kerim belirtirken bilgeliği konusunda iki kitapta da aynı görüş hâkimdir.⁵¹⁵

Kitab-ı Mukaddes'te yer alan Süleyman'ın hayatının son dönemlerinde ecebi eşlerinin etkisinde kalarak putlara ve başka tanrılara taptı⁵¹⁶ ve bunun sonucu olarak Allah'ın gözünde değerini yitirip Allah tarafından cezalandırıldı.⁵¹⁷ Devleti güç kaybetti ve sonunda devlet onun hatası ve suçu yüzünden Allah'ın gazabıyla parçalandı.⁵¹⁸ Kadınlara düşküdü, hatta yaptığı hatalar sonucunda hükümdarlığının son yıllarında üç yıl şehirden şehre ülkeden ülkeye dilencilik bile yaptı...⁵¹⁹ gibi rivayetler Kur'an-ı Kerim'de asla bulunmaz. Zaten bu gibi durumlar İslamî peygamberlik anlayışıyla zıttır.

Kur'an-ı Kerim'deki kıssalarda anlatılmış olan olaylar yalnız geçmişte yaşananların bir tekrarı olarak anlatılmamıştır. Aksine sebep, içerik ve sonuçları itibariyle alınacak dersler, zamanı geldikçe anlaşılacak üzere belirli bir düzene göre yerleştirilmiştir.⁵²⁰ Kur'an-ı Kerim hikmetli ve yalnızca insanlara faydalı kıssaları anlatır. Süleyman (as)'ın kıssasında yüce Allah'ın dünya ve ahiret mutluluğunu, milkü ve kudreti, cesareti ve tevazuyu bir insanda nasıl topladığını görüyoruz. Kendisi toprak ve halk idaresindeki uyanıklığı, titizliği, ahlakı ve adaleti ile kendinden sonraki tüm idarecilere örnek teşkil eder.⁵²¹

---

⁵¹³ I. Krallar 3/23–28.

⁵¹⁴ Lewis Browne, *The Wisdom of Israel*, C. Nichols&Company Ltd, Londra, 1962, s. 87.

⁵¹⁵ I. Krallar 10/23, I. Krallar 4/31.

⁵¹⁶ I. Krallar 4/29.

⁵¹⁷ I. Krallar 11/3–8.

⁵¹⁸ I. Krallar 11/9–11.

⁵¹⁹ I. Krallar 11/12.

⁵²⁰ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 61.

⁵²¹ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 58.

⁵²² Mehmet Emin Akyüz, *Peygamberler Sesleniyor*, Doğu Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1967, s. 452.

⁵²³ Yılmaz, *Peygamberler Tarihi*, III, s. 109.

4. Devlet Yönetimi

Kitab-ı Mukaddes'e göre Hz. Süleyman tahta çıktıktan hemen sonra karşı gelenleri etkisiz hale getirmiş ve ardından güvendiği kimselerle askeri, idari ve dini teşkilat kurmuştur. Devletin güç kaynağı ise ticarettir. Onun zamanında milletler arası ticaret ağı çok gelişmiştir. Hatta bugün denir ki İsrailoğulları'nın dini ve fikri açıdan evrensellik anlayışının temeli buradadır.⁵²²

Devletin yönetimi konusunda ise Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim genel bağlamda büyük farklılıklar göstermez. Her iki kitap da Yaradan'ın Hz. Davud ve oğlu Hz. Süleyman'a büyük ve şanlı bir devlet bahsettiğinden bahseder. Uzun ömürlü, barış hâkim olan ve tüm Dünya devletlerince takdir gören hükümdarları olan bir devlettir bu.

Bu gücün kaynağı Rab'dir. O döneme kadar eşine rastlanılmayan büyük zenginliği ve mülkü Kitab-ı Mukaddes'e göre Süleyman bizzat istememiştir. O kendisine rüyada görünen Rab'den sadece doğruyu ve yanlış ayırt edebilmek için sağlam anlayış istemiştir.⁵²³ Rab ona dilemediğini de vermiş; bütün zamanlarda onun gibisi çıkmayacak şekilde izzet ve zenginlik bahsetmiştir.⁵²⁴ Eğer babasının yolunda yürürse ömrünün de uzayacağını bildirmiştir.⁵²⁵

Kur'an-ı Kerim'de ise tersi bir durum söz konusudur. Hz. Süleyman Allah (cc)'dan önce bağışlanma dileyip acziyetini kabul etmiştir ve ardından bir daha kimsede olmayacak bir mülk, hükümdarlık istemiştir, onun çok bahşedici olduğunu söylemiştir.⁵²⁶ Neticede istediği tüm mülk Allah tarafından ona bahşedilmiştir.⁵²⁷

Kur'an-ı Kerim'deki bu konudaki bilgiler bununla sınırlı iken Kitab-ı Mukaddes I. Krallar, II. Krallar ve II. Tarihler bölümlerinde devletin yönetim şeklini, sınırlarını, güvenlik önlemlerini, ticarî durumunu, ordularının durumunu ve diğer ülkelerin tavırlarını uzun uzadıya anlatır.

---

⁵²² Cilacı, "Hz. Süleyman", VII, s. 247–248.

⁵²³ I. Krallar 3/9.

⁵²⁴ I. Krallar 3/14.

⁵²⁵ I. Krallar 3/15.

⁵²⁶ Sâd 38/35.

⁵²⁷ Sâd 38/39.

4.1 Kudüs

Davud peygamber ve Süleyman peygamber devleti Kudüs'ten yönetmişlerdir. Bu şehir Hz. Davud tarafından seçilmiştir. Sebebi ise buranın kuzey ile güney arasındaki çekişmeyi temsil eden Davud ve Saül (Talût)'ün savaşlarından sonra orta bölgede kalan, savaşa sahne olamamış ve bu yüzden istikrar için uygun bölge olmasıdır.⁵²⁸ Ayrıca Kitab-ı Mukaddes'e göre Kudüs İbrahim'den önce de kutsal bir yer olarak bilinmektedir. Orada El Elyon (En Yüksek Tanrı) adlı bir ilaha adanmış bir tapınak ve su kaynağı bulunmaktadır. Yeri merkezidir ve savunma için bariz biçimde el verişlidir.⁵²⁹ Onun yaptığı bu akıllıca tercih ilerleyen süreçte kendisi ve halkı için paha biçilmez değerinde bir başkent sağlamıştır.

Yahudi fikir yapısına göre İsrail dünyanın merkezi, Kudüs İsrail'in merkezi, Mabet Kudüs'ün merkezi, kutsal sandık ise Mabet'in merkezidir. Sandığın önündeki taş Dünya'nın kapısıdır. Bu kapı cennete açılır ve açık bırakılmıştır. Rab Dünya'yı rahim içine bırakılmış bir çocuk gibi yaratmıştır. Yaşamını kendi merkezinden başlatmıştır ki Dünya'da tüm yönleriyle hayat başlasın. Kudüs de işte böylece Dünya'nın merkezidir, göbeğidir. Çekirdeği ise Kutsal Mabet'dir. Çünkü o Dünya'nın yaratıldığı taşlardan meydana gelmiştir.⁵³⁰

Yahudi din adamı Lionel Trilling (ö.1975) der ki: *“Yahudi olmak rüzgârda yürümek veya yüzmek gibidir, her açıdan etkilenir ve her bir hücrenin bilincine varırsınız.”*⁵³¹ Bu bilinçle yoğurulmuş çoğu Yahudi, İsrail'i hayatında en az bir kez ziyaret etmek ister. Bu ziyaret orada yaşayan Yahudilerle dayanışmayı simgeler. Batı Duvarı ise İsrail'in en kutsal mekânıdır. İsrail'in ruhu olan buradaki yapılar, dünya dinleri ve tarihi hakkında başka yerde bulunamayacak bilgileri kazandırır.

Tarihi açıdan bu değerinin yanı sıra Yahudi inancı için bölgenin önemi büyüktür. Hatta Kudüs'ün önemi ahrette bile devam edecektir. Çünkü inanışlarına göre Peygamber Hezekiel Kudüs'ü milletlerin ortasına yerleştirilmiş bir şehir, İsrailoğullarını ise bu ortanın merkezinde yaşayan millet olarak tanımlamıştır. Sınırları tam olarak belirtilmese de vaat edilen topraklar dünyanın diğer tüm bölgelerinden daha kutsaldır. Surlarla çevrili Kudüs Filistin'in diğer topraklarına göre daha kutsal, Mabet tepesi ise Kudüs'ün diğer yerlerinden

⁵²⁸ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 57.

⁵²⁹ Firestone, *Yahudiliği Anlamak*, s. 35.

⁵³⁰ Howard Schwartz, *Tree of Souls*, Oxford University Press, ABD, 2014, s. 419.

⁵³¹ Levin, *Yahudi Ruhaniyeti ve Mistizmi*, s. 252.

daha kutsaldır. Mabedin en kutsal yeri ise Kutsalların Kutsalı olarak isimlendirilen Ahit Sandığı Odası'dır. Mabet onlara göre dünyanın en yüksek yeridir ve göğe açılan kapıdır. Dünya yaratılırken onun bulunduğu yerden başlanmıştır. Öldükten sonra tekrar dirilme de yine buradan başlayacaktır. Dahası Dünya'nın değişik yerlerinde gömülü Yahudiler yer altından buraya gelecek ve dirilecektir.⁵³²

Bu önemli şehir Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler için büyük değere sahiptir. Hristiyanlar, Hz. İsa'nın defnedildiğine inandıkları Kıyam Kilisesi'ni kutsal sayar ve hac ederler. Burada Kutsal Kilise adını verirler. Yahudiler, Süleyman Mabedi'nin batı duvarı kalıntıları olan mekânı kutsal sayar, burada ağlayarak ve heyecanla Tevrat okurlar. Bu duvara Avrupalılar ağlama duvarı adını verirler. Yahudiler ise bunu sevmez ve batı duvarı demeyi tercih ederler. Ayrıca Yahudi inancına göre rüşünü ikmal etmiş her Yahudi erkeğin, yılda iki defa Beyt'ül Makdis'i ziyaret etmesi zorunludur. Her defasında iki hafta kalması gerekir. Hafta ise Cuma günüyle başlar. Bu bir hafta sırasında törenler yapılır. Bu törenleri kâhinler ve Levililer yönetir, katılımcılar hazır bulunur. Ziyaretin maksadı tanışıp birleşme için fırsat bulmaktır.⁵³³ Müslümanlar ise ilk kibleleri Mescid-i Aksa'nın orda oluşu, Hz. Muhammed'in miraca çıktığı yer Hz. Ömer Cami ve Kur'an-ı Kerim'in kutsal saydığı topraklar için değer verirler.

Başkent Kudüs'ün isimleri zamana ve mekâna göre değişir. Bu şehre müslümanlar Kudüs, İliya, Beyt'ül Makdis, Beyt'ül Mukaddes, Kudüs-ü Şerif; Yahudiler Yebus, Siyon, Medinet-ü Davud, Ariel, Adalet Yurdu, İnananlar Şehri, Orduların Rabbinin Şehri, Barış Şehri, Doğruluk Şehri, Tanrının Şehri, Mukaddes Şehir, Jarusselam; Bizanslılar Aelia Capitolina demişlerdir.⁵³⁴

Şehrin isimleri göz önüne alındığında barış, selamet dolu bir şehir olması beklenirken ne tarihte ne de bugün barışın varlığından bahsedilebilir. Her din ve mezhep diğerini dışlar vaziyettedir.

Şehrin bugünkü nüfus dağılımı tarihte hükmeden toplulukları özetler niteliktedir. Babil kralı Buhtunnassır zabtı sırasında şehir büyük zarar görmüştür. Mabet ise yıkılmıştır. Fars

⁵³² Eroğlu, *Dinler Tarihi*, s. 195–196.

⁵³³ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 323.

⁵³⁴ Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 277.

krallarından Behmen'in isteği üzerine Hirodosoğulları tarafından aslına uygun biçimde tekrar yapılsa da Rum kralı Titoş tarafından yıkılmış hatta yerine ekin ekilmiştir. İbn Haldun'a (ö.1406) göre Rumların hristiyanlığı kabullenmesinin ardından Konstantin zamanında Kamame Kilisesi yapılmış ayrıca Yahudi Kiblesi Sahra da intikam amaçlı çöplük olarak kullanılmıştır.

Çünkü Kur'an-ı Kerim'e göre onlar verilen lütuflara karşılık nankörlük etmeleri sebebiyle cezalandırılmışlardır. Çünkü tek yaratıcıyı bırakıp putlara tapmaya başlamışlardır.⁵³⁵ Hatta onlara uyarı için gönderilen peygamberleri öldürmüşlerdir.⁵³⁶ Ayrıca yasaklanmış olmasına rağmen faiz almaları, haksız yere diğer insanların mallarına el koymaları ve zulmetmeleri üzerine Allah'ın rızasından uzaklaştırılıp azap içinde bırakılmışlardır.⁵³⁷

Kudüs'ün bu hali Hz. Ömer'in fethine kadar sürmüştür. Fethin ardından Sahra temizlenmiş ve bir mescid yapılmıştır. Hicrî beşinci yüzyılda Haçlılar Şam ve Kudüs'ü ele geçirmiştir. Sahra Mescidi yıkılmış ve yerine büyük bir kilise yapılmış ve başına da ünlü büyük altın haç takılmış ve doksan iki yıl boyunca bu durum böylece sürmüştür.

Selahattin Eyyubî, orayı fethettikten sonra kiliseyi yıktırıp yerine bugün de mevcut olan Sahra Mescidi'ni yaptırdı.⁵³⁸ Eyyubîler'in ardından Memlükler ve ardından uzun yıllar Osmanlılar tarafından yönetildi. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından bir süre karışıklık ve ardından İsrail Devleti'nin kurulmasıyla yaklaşık bugünkü görünümünü aldı. Mahalleler arası nüfus değişimleri, İsrail'in yayılcı politikası ve Mescid-i Aksa etrafındaki kazılar hala güncel, tartışmalı ve gergin durumdadır.

Her dinin mensupları kendilerini haklı görmektedir. Çünkü Yahudi inancına göre Hristiyanlık ve Müslümanlık Abraham'ın mesajına insanlığı hazırlayan süreçlerdir. Hristiyanlığa göre Yahudilik ve Müslümanlık Jesus'un mesajı için ara ve geçiş süreçleridir. Müslümanlığa göre ise Yahudilik ve Hristiyanlık değiştirildiğinden geçerliliği kalmamıştır.⁵³⁹

⁵³⁵ Kaynak, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan Gözlemler*, s. 169.

⁵³⁶ Bakara 2/61.

⁵³⁷ Nisa 4/160–161.

⁵³⁸ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, II, s. 212.

⁵³⁹ Kürşat Demirci, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000, s. 16.

Görüldüğü gibi Hz. Davud, Hz. Süleyman ve oğullarının hüküm sürdüğü bu büyük devletin başkenti ve üç semavî dinin kutsal saydığı Kudüs ve çevresi tarihte ne kadar kıymet görmüşse bugün de o kadar kıymetlidir. Her bir din kendine has bir bölgeyi yer edinmiş ve diğer bölgeleri de istemektedir. Kudüs adeta dinler tarihinin beşiği gibidir.

4.2. Sarayı ve Mabedi

Kitab-ı Mukaddes'e göre Kral Süleyman'ın saltanat yılları için hâkim görüntü her zaman barış, bolluk ve refahtır. Yıllar süren bu hal üzere Rabbin verdiği nimetlere şükür için eşsiz bir mabed yapma fikri doğar. Mabedin yapımına kendisinden önce babası niyetlenir.⁵⁴⁰ Ancak Rab kendisinin çok kan akıttığı gerekçesiyle⁵⁴¹ bu işi yapmasını istemez ve mabedin doğacak oğlu Süleyman tarafından yapılacağını bildirir.⁵⁴² Bunun üzerine Kral Davud, topluluk içindeyken mabedin inşası için Rabbin, oğlu Süleyman'ı seçtiğini ve yapılacak evin yalnız Allah adına ve yalnız Allah için olduğunu söyler.⁵⁴³ Sonra Süleyman kral ilan edilir.⁵⁴⁴ Ardından tüm İsrail ona itaat eder.⁵⁴⁵

Süleyman içinde İsrailoğullarının bağışlanıp feraha erecekleri bir mabed için dua eder⁵⁴⁶ ve kabul edilir.⁵⁴⁷ Kabul edilen duanın bir de şartı vardır ki o da Rabbin yolundan ayrılmamalarıdır. Aksi halde alay edilecek duruma düşürüleceklerdir.⁵⁴⁸

Mabed'in yapılma niyeti Yaratan'ın insanı değil insanın yaradanı hatırlama zorunluluğudur. Onun elbette böyle bir eve ihtiyacı yoktur. Hatta mimarisi bile insana bu hali hatırlatma maksatlı planlanmıştır.⁵⁴⁹

Mabedin fiziksel özellikleri Kitab-ı Mukaddes'te sayfalarca anlatılır. Kullanılan malzemelerin nereden nasıl getirildiği, nasıl işlenip nerelere yerleştirildiği, sebepleri, kullanım amaçları ve şekilleri I. Krallar, II. Krallar ve II. Tarihler bölümünde geniş yer bulur.

---

⁵⁴⁰ I. Tarihler, 22/8.

⁵⁴¹ I. Tarihler 22/9.

⁵⁴² I. Tarihler 22/10–11.

⁵⁴³ I. Tarihler 28/5, 29/1.

⁵⁴⁴ I. Tarihler 29/22.

⁵⁴⁵ I. Tarihler 29/24.

⁵⁴⁶ II. Tarihler 6/32–42.

⁵⁴⁷ II. Tarihler 7/12–15.

⁵⁴⁸ II. Tarihler 7/19–22.

⁵⁴⁹ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 109–110.

Kutsalların Kutsalı (Kodeş Akodeşim) diye adlandırılan⁵⁵⁰ içinde ahit sandığının bulunduğu en iç odanın tasarımındaki ihtişam, altın ve mücevherleri anlatan kısımlar ise oldukça dikkat çekicidir.⁵⁵¹ Mabedin inşasının tamamlanmasıyla birlikte Yahudi tarihinde I. Mabed Dönemi başlamış sayılır. Müslümanlar ise bu mabede Mescid-i Aksa adını verirler.⁵⁵²

Kitab-ı Mukaddes'in de Kur'an-ı Kerim'in de onayladığı o devasa devlet düşünüldüğünde yapıların bu ihtişamın içinde geri kalması zaten mantığa sığacak bir durum değildir. Aradaki fark şu ki Kitab-ı Mukaddes'e göre bu binaların yapım işlerinde İsrailoğlu olamayan⁵⁵³ yani (Rabbin seçtiği) seçilmiş ırktan⁵⁵⁴ gelmeyenler çalışmıştır. İslami kaynaklarda ise böyle bir durumdan hiç bahsedilmez. Hızlı yapımın sebebi ise insandan başka emrindeki cinlerin, şeytanların⁵⁵⁵ çalışmalarına bağlanır.⁵⁵⁶ Kitab-ı Mukaddes'te denilir ki saltanatının dördüncü yılında Mabed'i yaptırmaya başlayan Kral Süleyman,⁵⁵⁷ mabed yapılırken sadece taş ocağında pişirilmiş taşlar kullanılmasına müsaade etti. Ne çekiç ne balta ne de herhangi bir demir işin içinde değildi.⁵⁵⁸

Yapı devasa, taşlar devasa ancak hiçbir kesici ya da kırıcı alet yok. O halde nasıl yapıldı? Yahudilere göre bu kendi kendine oldu. Taşlar yerinden oynadı, kalktı ve olması gereken yere yerleşti.⁵⁵⁹ İlk bakışta bir masal gibi görünebilir. Ancak bu anlamada Kur'an-ı Kerim ile bir bağlantı düşünecek olursak cinlerin ve rüzgârın onun emrine verildiğini bildiren ayetler⁵⁶⁰ karşımıza çıkar. Hatta belki de onları onaylar. Bu da iki kitabın bu konuda benzeştiği yöndür.

Taberi'ye göre mabedi yapan Süleyman (as)'dır.⁵⁶¹ Ancak bir hadise dayanarak bunu kabul etmeyenler de vardır. Rivayete göre Süleyman (as) orayı sadece yenilemiş ve onarmıştır. Orayı mescit olarak ilk defa yapan Yakup (as)'dır. İbn Kesir bunu şöyle anlatır: *"Ebu Zer (ra) dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü! Yeryüzünde inşa edilen ilk mescit hangisidir?'"*

⁵⁵⁰ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 112.

⁵⁵¹ I. Krallar 6/17–22.

⁵⁵² Baki Adam, "Yahudilik" *DİB Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, İstanbul, 2007, s. 227.

⁵⁵³ I. Krallar 9/20.

⁵⁵⁴ II. Tarihler 29/11.

⁵⁵⁵ Sâd 38/35–38.

⁵⁵⁶ Sebe' 34/13.

⁵⁵⁷ I. Krallar 6/1.

⁵⁵⁸ I. Krallar 6/7.

⁵⁵⁹ Schwartz, *Tree of Souls*, s. 421.

⁵⁶⁰ Enbiya 21/81; Sebe' 34/12–14; Neml 27/17–19; Sâd 38/35–38.

⁵⁶¹ Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, s. 716.

diye Resüllullah (sav)'e sordum. O da şöyle dedi: 'Mescid-i Haram'dır.' 'Sonra hangisidir?' diye sordum. 'Beyt-i Makdis'teki mescittir.' Diye cevap verdi. 'İkisinin yapılışı arasında kaç yıl vardır?' diye sordum. O da 'Kırk yıl' dedi.' " İbn Kesir senedin sahih oluşunu da ekler.⁵⁶² Buradan anlaşılıyor ki Mescid-i Aksa, Mescid-i Haram'ı inşa eden İbrahim (as) ile arasında kırk yıl bulunan peygamber Yakup (as)'dır.

Kitab-ı Mukaddes'te mabedin özellikleri kadar sarayın özelliklerinden de bahsedilir. Yine uzun anlatımlar mevcuttur. Anlatılanlardan anlaşıldığına göre en az mabed kadar ihtişamlı olduğu kesindir. I. Krallar kitabının yedinci babı neredeyse sadece bu konuya ayrılmıştır. Yazılana göre görünüş olarak oldukça etkileyicidir. Ayrıca Kitab-ı Mukaddes'e göre Süleyman, dövme altından çok sayıda kalkanlar yaptırmıştır⁵⁶³ ve fildişinden büyük bir taht yaptırıp altınla kaplatmıştır.⁵⁶⁴ Bu görkemli sarayın içindeki büyük kralın tahtı da hayranlık uyandırmaktadır. I. Krallar bölümünde taht şöyle anlatılır: "Tahtın altı basamağı vardı ve arka taraftan tahtın başı yuvarlaktı. Ve oturulacak yerde iki taraftan kolları vardı ve kolların yanında iki aslan duruyordu. Ve altı basamak üzerinde iki tarafta on iki aslan duruyorlardı; hiçbir ülkede böyle şey yapılmamıştı"⁵⁶⁵

Kur'an-ı Kerim'de ise Sebe Melikesinin saraya gelişi hariç, Süleyman peygamberin sarayı hiç konu edilmez. Saraydan bahsedilen ayetlerde farklı yönüyle de olsa etkileyicilik göze çarpar. Neticede Sebe melikesi teslim olur. Ayet-i Kerime şöyledir: "Ona buyrun köşkün salonuna girin' denildi. Billur zemini görünce derin bir su zannetti ve eteklerini yukarıya çekti. Bunun üzerine Süleyman, 'Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır.' dedi. Melike 'Rabbim' dedi, 'Ben gerçekten (Güneş'e tapmak suretiyle) kendime zulmetmişim. Şimdi Süleyman'la birlikte alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim (Müslüman) oldum."⁵⁶⁶

Çoğu kimsenin Kitab-ı Mukaddes'tekine benzer ihtişamlı mabed, saray ve devlet anlatımlarına karşın tam tersi anlatımlarda mevcuttur. Bazı görüşlere göre I. ve II. Krallar bölümünde Kral Süleyman'ın şanı ve saltanatı olduğundan daha fazla gösterilmiş ve abartılmıştır. Gerçekte Süleyman'ın atölyeleri ile dönemin diğer büyük hükümdarları III. Tutmosis (Mısır Firavunu), II. Ramses (Mısır Firavunu), Buhtunnassar (Nebukadnezar/ Babil

⁵⁶² İbn Kesir, *Peygamberler Tarihi*, Karınca Polen Yayınları, İstanbul, 2011, s. 651.

⁵⁶³ I. Krallar 10/17.

⁵⁶⁴ I. Krallar 10/18.

⁵⁶⁵ I. Krallar 10/19–20.

⁵⁶⁶ Neml 27/44.

Kralı) atölyeleri karşılaştırıldığında Süleyman'ın atölyelerinin daha küçük ve basit olduğu ortaya çıkar. Hatta Mısır ve Fenike'nin yanında çekip alınacak rehine gibidir.⁵⁶⁷

Bu konuda Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim arasında net bir farklılık göze çarpar. Mabel ve saray anlatılırken Kur'an-ı Kerim gerekli olduğu iki yer hariç ihtişamdan hiç bahsetmez. Kitab-ı Mukaddes ise sayfalar boyunca her özelliği tek tek aktarır ve okuyanın gözünde muhteşem yapılar çizer. Kur'an-ı Kerim ileti neyse onu verir ve ayrıntıya gerek duymaz. Sadece dünya hevesi olanları ilgilendirecek olan çok yüksek miktarda altınlarla, göz kamaştırıcı yapılarla ve paha biçilemeyen devasa mücevherlerle hiç ilgilenmez.

5. Rab Tarafından Verilen Nimetler

Yaşanan çağa adını veren demir madeni bu bölgede geniş alanlarda kullanılmaktaydı. MÖ 9. yy'ın sonlarına doğru savaş aletlerinin yapımında başroldeydi. Bu dönem peygamberler tarihinde Hz. Davut zamanına denk gelir. Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetler de bunu destekler: *“Andolsun ki Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik, 'Ey dağlar! onunla beraber tespih edin ve ey kuşlar siz de' dedik ve ona demiri yumuşattık. 'Bol bol zırh yap ve iyi bir şekil ver' diye. 'Siz de doğru dürüst çalışın, daha iyi işler yapın. Çünkü ben bütün yaptıklarınızı görüyorum.”*⁵⁶⁸ *“Yine biz ona savaşlarda kılıç darbelerinden korunmak için kullandığınız zırhları yapmayı öğrettik. Ey müşrikler! (Bu şekilde size bir medeniyet lütfeden Allah'a) hala şükretmeyecek misiniz?”*⁵⁶⁹

Mevdudî, Kur'an-ı Kerim'de de ifade edilen erimiş bakır madenin ona sel gibi akıtıldığı -ki arkeolojik kazılar demir ve bakırı limanda kullandığını gösterir⁵⁷⁰- belirtilen ayetin⁵⁷¹ de bu gemiler de kullanıldığını kaydeder.⁵⁷²

Önceki çağın egemen madeni tunçtur. Kitab-ı Mukaddes'te madenler ve ticaret uzun uzun anlatılır. (Yehova'nın Sur Kralı'na sözleri) *“Her türlü malın çokluğundan ötürü Tarşış senin tacirindi. Senin pazarlarına gümüş, demir, kalay ve kurşun verirlerdi. Yavan, Tabal (Anadolu'da bir Geç Hitit Beyliği), Meşek (Firig) senin tacirlerindiler, senin mallarını insan*

⁵⁶⁷ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 62.

⁵⁶⁸ Sebe' 34/10-11.

⁵⁶⁹ Enbiya 21/80.

⁵⁷⁰ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 47.

⁵⁷¹ Sebe' 34/12.

⁵⁷² Mevdudî, *Tefhimu'l Ku'an*, III, s. 323.

canları ile ve tunç kaplarla değiş ederlerdi."⁵⁷³ Ayrıca o dönemde tunç kazanlar Önasya dünyasındaki krallarca sevilen, saygın bir eşya olarak görülmekteydi. Tapınaklara hediye edilirdi ve soyluların vazgeçilmezlerindendi.

Bu çağın tarihsel gelişimini Kitab-ı Mukaddes'te daha çok görebilir ve inceleyebiliriz. Tarihsel açıdan sıralama bazen araya giren konularla bozalsa da birçok ayrıntılı bilgiyi bulabiliriz. Bu durum bir yargıya varmaya çalışan kişinin işini zorlaştırır. Çünkü aranan ana konu, öneri ya da emir; başta, sonda, ortada veya yorumlayarak birkaç cümleden ibaret iken ayrıntılar sayfalar kaplayabiliyor. Kur'an-ı Kerim'in anlatımında ise diğer konularda olduğu gibi zaman, mekân ya da kişiler değil ileti ön plandadır. Zaman, mekân veya kişi sadece iletiye katkıda bulunuyorsa bildirilir.⁵⁷⁴

Her iki kitapta da anlatılanlardan yola çıkarak Hz. Süleyman'ın diğer hükümdarlardan da diğer peygamberlerden de oldukça farklı özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kur'an-ı Kerim'de güçlü ve o zamana kadar görülmemiş bir özellik olan birçok canlıya ve rüzgârlara hükmedebilen kralı olarak gösterilir. Kitab-ı Mukaddes ve Yahudi kaynaklar onun devletinin büyük bir gemi ticareti içinde olduğunu söyler.⁵⁷⁵ Bu da mantıken paralellik göstergesidir.

Ayrıca o Kitab-ı Mukaddes'e göre peygamber değildir. Ancak diğer insanlarla bir de değildir. Bu büyük bilge yöneticinin insanüstü özellikleri de mevcuttur. Kitab-ı Mukaddes tek tek, şu büyük yetenekler ona bahşedilmişti, demez. Ona atfedilen güçler çıkarımdan ibarettir. Örneğin "*Ve Libnanda olan erz ağacından duvarda biten zufa otuna kadar ağaçlar hakkında söyledi, hayvanlar ve kuşlar ve sürünen şeyler ve balıklar hakkında da söyledi*"⁵⁷⁶ ifadesinden yola çıkılarak onun evrenin karanlık güçleri üzerinde gücü olduğu ve görünmeyen varlıklarla irtibatla olduğu söylenmiştir. Görülmeyen varlıklara emredebildiği ve büyü bildiği Kitab-ı Mukaddes'te açıkça yazmaz. Bu inanç İsa zamanının başlarında yayılmış ve Orta Çağ'da geniş kitlelere ulaşmıştır.⁵⁷⁷

---

⁵⁷³ Hezekiel 27/12-13.

⁵⁷⁴ Karauğuz, *Âdem'in Çocukları*, s. 241.

⁵⁷⁵ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 46.

⁵⁷⁶ I. Krallar 4/33.

⁵⁷⁷ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 58.

Hakkında söylenen çok sayıda uydurma olma ihtimali yüksek efsane vardır. Kendisinin Arap ve Süryani yazılarının mucidi olduğunu ve Arapça birçok sihir kitabının müellifi olduğunu söylerler. İran etkisinde kalanlar ise Çemşid⁵⁷⁸ ile karşılaştırırlar.⁵⁷⁹ Ayrıca Yahudi kaynaklara göre Süleyman'ın birçok efsaneye de konu olan uçan halısı vardır. Bu sayede istediği yere hızla gidebilir. Bir insan, bir cin, bir hayvan ve bir kuş buyruklarını yerine getirmek için hep yanındadır. O kötü ruhları ve cinleri dizginler ve hatta onları insanları iyileştirmede istihdam eder. Ayrıca iyiyi ve kötüyü yönlendirebilen yüzüğü çok ilgi çeker.⁵⁸⁰ Anlatılanlara göre mühr-ü Süleyman onun sağ el işaret parmağındaydı. Bu onun saltanat işaretiydi. İnsanlara ve cinlere emir vermesi bu yüzüğün taşı olan mührün oynatılmasına bağlıydı.⁵⁸¹ Bu yüzük ona atfedilen güçleri somutlaştırma çabası olarak açıklanabilir. Ayrıca İslami kültürdeki tefsirle eş değer olan midraşlar Kral Şelomo'nun kuşlar dâhil birçok hayvanın dilini bildiğini nakleder.⁵⁸²

Kur'an-ı Kerim ise Süleyman peygamberin farklı özelliklerinden biri olarak emrine rüzgârlar verildiğinden ve onun isteğine göre estiklerinden bahseder.⁵⁸³ Rüzgârın bereketli yerlere yine onun emriyle gittiği yazılıdır. Cinler de Allah'ın izni ile onun emrindedir.⁵⁸⁴ Ayet şöyledir: *“Süleyman'ın emrine de, rüzgarı verdik. Sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü bir aylık yol kadardı. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık ayrıca Rabbinin izniyle elini altında cinlerden de çalışanlar vardı. Onlardan her kim emrimizin dışına çıkarsa, ona ateş azabını tattırırdık.”*⁵⁸⁵

Kur'an-ı Kerim'e göre kendisinin yetenekleri bununla da sınırlı değildir. O bazı hayvanları anlayabilmekte hatta onlarla konuşabilmektedir. Karıncaları duyup anlamakta⁵⁸⁶ ve kuşların da dilini bilmektedir.⁵⁸⁷ Ayrıca Neml Suresi'nde açıklandığı üzere bu hayvanlar Süleyman peygamberin ordusuna dâhildirler.⁵⁸⁸

---

⁵⁷⁸ MÖ yaşadığı tahmin edilen çok geniş topraklara hükmetmiş Fars imparatoru.

⁵⁷⁹ Cilacı, “Hz. Süleyman”, VII, s. 248.

⁵⁸⁰ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

⁵⁸¹ Araz, 28 *Peygamber*, s. 191.

⁵⁸² Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, s. 670.

⁵⁸³ Sâd 38/36.

⁵⁸⁴ Enbiya 21/81.

⁵⁸⁵ Sebe' 34/12.

⁵⁸⁶ Neml 27/18–19.

⁵⁸⁷ Neml 27/16.

⁵⁸⁸ Neml 27/17.

Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'deki ifadeleri düşünecek olursak onun ne diğer hükümdarlara ne de diğer peygamberlere benzediği söylenebilir. Aslında Allah (cc) her peygamberlerine devrinin durumuna göre farklı, şaşılacak ve etkileyici birçok özellik vermiştir ama onun yeteneklerinin bir benzeri olmamıştır. Yahudi inancı, içeriği tam olarak örtüşmese de bu üstünlükleri onaylar. Aradaki fark ise İslam inancındakilerin Kur'an-ı Kerim ayetleriyle net, Yahudi inancındakilerin ise din adamlarının yorumlarıyla değişken olmasıdır.

6. Sebe Melikesi ve Halkı

Sebe halkının Güney Arabistan ile ticaret yaptığı ve MÖ 1100-MS 115 yılları arasında Yemen ve civarında hüküm sürdüğü bilinmektedir.⁵⁸⁹ Me'rib başkentidir ve Melike Belkis ülkeyi buradan yönetmektedir.

Her iki kitaptaki anlatımların yanı sıra, Hz. Süleyman ve Sebe melikesinin hikâyesi küçük farklılıklarla beraber birçok efsanede yer alır. Örneğin Kebra Nagest eseri Kralların Zaferi'ndeki efsaneye göre melikenin adı Makeda'dır. O, Hz. Süleyman ile evlenmiştir. Hatta Habeş Hanedanlığı onların çocukları olan Menelik ile başlamıştır.⁵⁹⁰

Kral Süleyman'ın mülkü ve saltanatıyla ilgili bilgilere Kitab-ı Mukaddes'in uzun uzadıya yer verdiğini zaten anlatmıştık burada ise tam tersi bir durum söz konusudur. Sebe Melikesi'nin Yerusşalim'e gelişi onuncu babta anlatılır ve on üç cümleden ibarettir. “*Ve Şeba Kraliçesi Rabbin isminden ötürü Süleyman'ın şöhretini işitince, onu bilmecelemlerle denemeye geldi*”⁵⁹¹ ifadesiyle başlar. Görüldüğü gibi kendisi duyduklarına hemen inanmamış ve test etmeye gelmiştir.

Kitab-ı Mukaddes'e göre gelirken çok kalabalık bir alayla ve yüklü miktarda altın, baharat ve değerli taşı da beraberinde hediye olarak getirmiştir.⁵⁹² Ona cevabını merak ettiği ne varsa sormuş⁵⁹³ kral da gizli hiçbir şey kalmayacak biçimde cevaplamıştır.⁵⁹⁴ Zaten gördüğü ihtişam onu cezp etmeye yetmişken⁵⁹⁵ aldığı cevaplar karşısında şüphede olduğu ne

⁵⁸⁹ Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 221.

⁵⁹⁰ Bedir, *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*, I, s. 223–224.

⁵⁹¹ I. Krallar 10/1.

⁵⁹² I. Krallar 10/3.

⁵⁹³ I. Krallar 10/3.

⁵⁹⁴ I. Krallar 10/4.

⁵⁹⁵ I. Krallar 10/5.

varsa kabul etmiştir.⁵⁹⁶ Sonunda İsrail'i çok sevdiği için Rab'bin onu kral ettiğini söylemiştir.⁵⁹⁷ Giderken Kral Süleyman da ona hediyeler ve dilediği ne varsa vermiş ve sonra kraliçe yanındakilerle birlikte ülkesine dönmüştür.⁵⁹⁸

Kur'an-ı Kerim'e göre ise bu Melike ile irtibat Hüdhd adlı kuşun ortadan kayboluşuyla⁵⁹⁹ başlamıştır. Çünkü diğer kuşlar gibi emrinde olan bu kuşun izinsiz yok olması Süleyman peygamberi sinirlendirmiştir.⁶⁰⁰ Döndüğünde anlattıkları ise dikkat çekicidir. Gördüğü bir ülkeden bahsetmiştir Süleyman (as)'a. Oradaki insanlara bol nimetler verilmiştir ve hanım bir hükümdarları vardır.⁶⁰¹ Kötü olan ise Güneş'e tapıyor olmalarıdır.⁶⁰²

Duyduklarının üzerine Süleyman Peygamber hem kuşun söylediklerinin doğruluğundan emin olmak⁶⁰³ hem de Allah'a iman çağrısı yapmak amacıyla bir mektup göndermiştir.⁶⁰⁴ Mektubu alan Sebe Melikesi ise yazılanlardan emin olmak amacıyla değerli hediyelerle elçiler gönderir.⁶⁰⁵ Amacı kralın yazdığı gibi Allah (cc) için mi yoksa kendisi için mi teslimiyet beklediğini bilmektir. Netice Allah'ın peygamberine yakışır şekildedir. Kur'an-ı Kerim Süleyman (as)'ın ihtişamlı hediyelere karşılığını şöyle anlatır: *“Elçi Süleyman'a hediyelerle varınca Süleyman dedi ki: Siz (benim yardıma muhtaç olduğumu sanıyor da) bana mali yardımda mı bulunmak istiyorsunuz? Allah'ın bana lütfettiği nimetler sizin getirdiklerinizden kat kat üstündür. Üstelik bir de siz hediyelerinizle böbürleniyorsunuz.”*⁶⁰⁶

Süleyman peygamber bununla da yetinmeyerek etrafındaki yardımcılarından onlar teslim olmadan melikenin tahtını getirmelerini ister.⁶⁰⁷ Cinlerden bir ifrit kabul eder.⁶⁰⁸ Taht getirildiğinde ise peygamberin isteğiyle tanınmaz hale getirilir⁶⁰⁹ ve melike geldiğinde tanıyıp tanımadığı sorulur. O da tanır gibi olduğunu söyler.⁶¹⁰ Yaşadıklarından etkilenen Sebe'nin hükümdarı anlar ki daha önce inkâr edenlerin kavminden olduğundan taptığı boş şeyler ona

---

⁵⁹⁶ I. Krallar 10/7.

⁵⁹⁷ I. Krallar 10/10.

⁵⁹⁸ I. Krallar 10/13.

⁵⁹⁹ Neml 27/20.

⁶⁰⁰ Neml 27/21.

⁶⁰¹ Neml 27/23.

⁶⁰² Neml 27/24.

⁶⁰³ Neml 27/27.

⁶⁰⁴ Neml 27/29.

⁶⁰⁵ Neml 27/35.

⁶⁰⁶ Neml 27/36.

⁶⁰⁷ Neml 27/38.

⁶⁰⁸ Neml 27/39.

⁶⁰⁹ Neml 27/41.

⁶¹⁰ Neml 27/42.

engel olmuştur.⁶¹¹ Ama artık durum farklıdır gerçekler gün yüzüne çıkmıştır. Sarayına girdiğinde ise inkâr için hiçbir sebep kalmamış ve boyun eğmiştir. Girdiği sarayın zemininden korkması ve boyun eğmesi ise şöyle anlatılır: “‘*Ona buyrun köşkün salonuna girin’ denildi. Billur zemini görünce derin bir su zannetti ve eteklerini yukarıya çekti. Bunun üzerine Süleyman, ‘Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır.’ dedi. Melike ‘Rabbim’ dedi, ‘Ben gerçekten (Güneş’e tapmak suretiyle) kendime zulmetmişim. Şimdi Süleyman’la birlikte alemlerin Rabbi olan Allah’a teslim (Müslüman) oldum.*”⁶¹²

Anlatıma dikkat edecek olursak melikenin Süleyman (as)’ı denemek istemesi ve hediyelerle gözünü boyamaya çalışması ayrıca onun mülkünden etkilenmesi her iki kitapta da vardır. Fark ise sonuçtadır. Kitab-ı Mukaddes Kral Süleyman’ın büyüklüğünü kabul edip İsrail’in Rabbi için dua ettikten sonra gittiğini ifade ederken Kur’an-ı Kerim hak dine yönelik Allah’a teslim olduğunu anlatır.

7. Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’e Göre Hz. Süleyman ve Rab

Kitab-ı Mukaddes’te yer alan bazı bilgiler Kur’an-ı Kerim ile tamamen zıttır. Bunlardan biri de Süleyman (as)’ın ölümüne yakın bir zamanda Allah inancından, yabancı eşlerinden etkilenecek yüz çevirdiği hatta putlara tapmaya başladığı yönündeki haberlerdir.⁶¹³ Bu sapmanın gerekçesi kadınlarına bağlanırken Süleyman’ın gerçek hatasının Musa Şeraitine⁶¹⁴ uymayıp yabancı kadınlarla evlenmeye başlaması olarak belirtilir. Kitab-ı Mukaddes’e göre kadınlarının sayısı öylesine artmıştır ki yedi yüzü kral kızı üç yüzü cariye olmak üzere toplamda bin karısı vardı.⁶¹⁵ Kitab-ı Mukaddes’in Birinci Krallar bölümünde bahsi geçen hatası⁶¹⁶ yani sevgi ile yabancı kadınlara yapışması ile ilgili ruhani açıklama yapanların kitaplarında bu nedenle Rabbin evi Mabel’e leoparların girip tahrip ettiği belirtilir.⁶¹⁷ Ünlü Yahudi ve Alman yazar Franz Kafka (ö.1924) bu hikâyeyi bir eserinde⁶¹⁸ konu eder.

---

⁶¹¹ Neml 27/43.

⁶¹² Neml 27/44.

⁶¹³ I. Krallar 11/4.

⁶¹⁴ Tesniye 17/17.

⁶¹⁵ I. Krallar 11/3.

⁶¹⁶ I. Krallar 11/1–2.

⁶¹⁷ Schwartz, *Tree of Souls*, s. 423.

⁶¹⁸ Parables and Paradoxes.

Kendisine tüm Dünya’da ve tüm zamanlarda hiç kimseye nasip edilmemiş nimetler bahşedilen Kral, yapabileceği en büyük hatayı yapmış ve nankörlük göstermiştir. Hâlbuki Rab ona iki kez görünüp emirlerini bizzat bildirmiştir.⁶¹⁹ Yaptığı hata affedilemez ve geri dönüş artık imkânsızdır. Sonunda Rab yapılan hataya cezasını kesmiştir: “*Ve Rab Süleyman’a dedi: Mademki bu şey senin tarafından oldu ve sana emrettiğim ahdimi ve kurallarımı tutmadın, mutlaka krallığı senin elinden çekip alacağım ve onu senin kullarına vereceğim.*”⁶²⁰

Ancak Rab tüm olan bitene rağmen babası Davud’a olan sevgisi nedeniyle krallığı onun elinden almayacağını fakat onun döneminden sonra gelecek varisinin elinden alacağını bildirmiştir.⁶²¹

Hep rahat ve ferah içindeki Kral Süleyman için artık sıkıntılı günler başlamıştır. Rab sözünün karşılıkları bir bir meydana çıkacaktır. Rab önce barışı bitirir ve ardından üzerine düşmanlar musallat etmeye başlar. Vaktiyle babası Kral Davud’un savaşıp yendiği Edomî soyundan Hadad,⁶²² Tsoba Kralı Hadadezer’den kaçmış olan Elyeda’nın oğlu Rezon,⁶²³ kendi kullarından Tseryalı bir Efraimî Nebatın oğlu (Süleyman’dan sonra kral olacak oğlu Rehoboam ile de karşı karşıya gelecek olan) Yeroboam⁶²⁴ krala karşı saldırıya geçerler ve isyan çıkarırlar.

İsyanlar güç bela bastırılır fakat hemen ardından Aramlılar baş kaldırır. Bu isyan bastırılmaz ve Aram-Şam devleti yeniden kurulur.⁶²⁵ Krallığın toprakları hızla küçülür. Öyle ki son zamanlarına doğru sadece Batı Ürdün elinde kalır.⁶²⁶

Kitab-ı Mukaddes’e göre Kral Süleyman’ın hatasının karşılığı ağır olmuştur. Rab tarafından cezalandırılmıştır. Sonuçta büyük servetini ve tahtını kaybetmiştir. Hatta bazı kaynaklara göre üç yıl boyunca şehirden şehre, ülkeden ülkeye dilenci olarak gezmiştir.⁶²⁷

---

⁶¹⁹ I. Krallar 11/9.

⁶²⁰ I. Krallar 11/11.

⁶²¹ I. Krallar 11/12.

⁶²² I. Krallar 11/14.

⁶²³ I. Krallar 11/23.

⁶²⁴ I. Krallar 11/26.

⁶²⁵ Besalel, *Yahudi Tarihi*, s. 47.

⁶²⁶ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 61.

⁶²⁷ Harman, “Süleyman”, XXXVIII, s. 58.

Kur'an-ı Kerim'de ise bu tür haberlerden eser yoktur. O yeryüzündeki en güçlü ve dolayısıyla dünyevî olarak hiçbir şeye ihtiyacı olmayan bir hükümdar ve peygamberdir. Onun Allah'a karşılığı sadece şükür ve duadan ibarettir. Hâlâ dua ve şükürde bulunabilmesinin tek bir gerekçesi olabilir o da mutlak imandır. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle anlatılır: “*“Biz (sana Kur'an'ı verdiğimiz gibi) Davud ve Süleyman'a da ilim verdik. Onlarda (verdiği bu ilimle) Bizi inanan kulların çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun' diyerek şüredelerdi.*”⁶²⁸

İnsanı kibre değil de şükre götüren ilim hangisidir? Bu sorunun cevabı için Gazali'nin sözleri yeterlidir: “*Hakikat mevcuttur, kalpte mevcuttur fakat ilim hâsıl olmamıştır. Çünkü ilim hakikatin kalbe vurmasından ibarettir.*”⁶²⁹ Hz. Süleyman'ın sahip olduğu ilim kalbindedir. Bu sebepten sahip olduklarının hakikatte Allah (cc)'ın olduğunu bilmiştir ve o geçici mülkün ihtişamına kapılmamıştır. Yine bu sebepten ona kısa hayatı boyunca idaresi verilenlerin kibriyle ile değil karşılığında vereceği hesabıyla meşgul olmuştur. Kendisinin şöyle dediği rivayet edilir: “*Allah'tan daima haşyet duy!*”⁶³⁰

Kur'an-ı Kerim'de hiçbir peygamber için dinden dönme yer almaz. Hatalar olsa bilse Allah'a yalvarılarak gelen af sonucu peygamber doğru yola iletilir. Zaten kendisinin de ne putlara tapması ne de Allah (cc) tarafından cezalandırılması söz konusudur. Kur'an-ı Kerim'e göre o, bir peygambere yaraşır nitelikte yaşamış ve yine aynı biçimde vefat etmiştir. Onun sahip oldukları düşünülürse böyle muhteşem bir saltanat aşağı yukarı her insanı kibre düşürebileceği açıktır. O ise hâlâ Rabbine şükreden, Rabbinden salih ameller işleyip salih kulları arasında olmayı dileyen⁶³¹ bir kimsedir. Bu hali ancak güçlü bir iman ve tamamen teslimiyetin göstergesi olabilir ancak.

Bunun yanı sıra kendisinden sonra oğlunun zamanında ülkesinin parçalanmış olması onun hatalarına ceza olamaz. Çünkü kimse başkasının suçu yüzünden dünyada ve ahirette gazaba uğratılmaz.⁶³² Bu yüzden Kitab-ı Mukaddes'te belirtilen bu durum İslamî düşünceye de uygun düşmez.

---

⁶²⁸ Neml 27/15.

⁶²⁹ Gazali, *Kalbin Keşfi*, s. 36.

⁶³⁰ Ahmed İbn Hanbel, *Kitâbü'z Zühed*, I, s. 71.

⁶³¹ Neml 27/19.

⁶³² Fâtır 35/18; Bakara 2/48.

İslami düşünceye göre o zengin ve güçlü olduğu halde hakkıyla şükreden kul halinin yaşayan örneği olarak gönderilmiştir ve ona yöneltilen suçlamalara Kur'an-ı Kerim şöyle karşılık verir: *“Biz Davud’a Süleyman’ı bahsettik. Süleyman ne güzel kul idi! O hep Allah’a sığınır ona yönelirdi.”*⁶³³

Sonuç olarak denilebilir ki Kur'an-ı Kerim'e göre insanlara gönderilen tüm nebîler, salih önderlerdi. Ancak İsrail oğullarının kalpleri kapalıydı. Onların yol göstericiliğinden faydalanamadılar ve yüce Yaratıcıya tabi olamadılar. Aksine peygamberler önlerinde iken bile en olmaz yollara saptılar. Şükür edenler azdı. Dünyayı inkâr ve şerle doldurdular.⁶³⁴

Esasen İsrail peygamberlerinin davet ettiği inanç ile bugün biz müslümanların kabul ettiği inanç arasında bir sapma zaten yoktu. Tüm varlıkların Allah'ının bir oluşu, onun mukaddes sıfatları ahiret günü ve hesap ve diğer din temellerinin içerikleri hep aynıydı. Ancak İsrail oğulları peşinden gitmek yerine inkârı, itaat yerine isyanı tercih ettiler. Allah'tan başka tanrılar edindiler, elleriyle yaptıklarını gözler önündeki mucizelere yeğlediler. Peygamberlerine kin duyup onları yakışmayacak eylemlerle isnat ettiler.⁶³⁵

Kitab-ı Mukaddes'teki ve Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetler onların bu hallerini şu şekilde açıklar: *“Ve diyecekler: Çünkü kendilerini Mısır diyarından çıkarmış olan atalarının Allah'ını Rabbi bıraktılar ve başka ilahları tuttular ve onlara tapındılar ve onlara kulluk ettiler bundan dolayı bütün bu kötülüğü onların üzerine getirdi.”*⁶³⁶

*“Ve Rab Süleyman'a karşı öfkeleni, çünkü ona iki kere görünen ve başka ilahlar ardınca gitme diye bunun için ona emretmiş olan İsrail'in Allah'ı Rabden yüreği saptı ve Rabbin emrettiği şeyi tutmadı”*⁶³⁷

“Bütün bunlardan sonra yine de siz birbirinizi öldürüyorsunuz, kötülük ve düşmanlık ederek onların aleyhinde dayanışma içine giriyorsunuz. Onlar esir olarak sizin elinize düşünce -esasen onların yurtlarından çıkarmanız haram olduğu halde- bir de onlardan fidye alıyorsunuz. (Söyleyin) siz kitabın bir kısmına inanıyor bir kısmını inkar mı ediyorsunuz?

---

⁶³³ Sâd 38/30.

⁶³⁴ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 132.

⁶³⁵ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 138.

⁶³⁶ II. Tarihler 7/22.

⁶³⁷ I. Krallar 11/9-10.

Sizden bunu yapanların cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar çok şiddetli bir azaba uğratılacaklardır. Bilin ki Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.”⁶³⁸

“And olsun, Musa’ya Tevrat’ı verdik. Ondan sonra birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa’ya açık saçık deliller verdik ve onu kutsal ruh ile destekledik. Fakat (siz ey Yahudiler!) bir peygamber size hoşunuza gitmeyecek hükümler getirince her defasında büyüklük taslayarak karşı gelmediniz mi, bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi? Onlar, ‘Bizim kalplerimiz boş laflara kapalıdır (yeterli bilgiye sahibi, bizim başka söze ihtiyacımız yok) derler. Oysa Allah, onları inkarları yüzünden lanetlemiştir. Onlar asla inanmazlar.”⁶³⁹

“(Nitekim maddi sıkıntı çeken bazı) Yahudiler, ‘Allah çok cimrileşti.’ diye (çirkin sözler) söylüyorlar. Elleri darlıktan kurtulmasın onların, bu sözleri yüzünden lanet olsun onlara! Aksine Allah’ın cömertliği sınırsızdır. Fakat o nasıl dilerse öyle verir, (dilediğine az dilediğine çok verir). Sana Rabbinden indirilen ayetler, onların çoğunun küfür ve azgınlıklarını artıracaktır. Biz onların aralarına kıyamete kadar sürecek olan kin ve düşmanlık soktuk. Onlar savaş ateşini her yaktıklarında Allah onu söndürmüştür. Buna rağmen onlar yeryüzünde fesat çıkarmak için uğraşır dururlar. Allah ise fesat çıkaranları hiç sevmez.”⁶⁴⁰

“Şu da bir gerçektir ki biz İsrailoğullarından emirlerimize uymaları konusunda söz almıştık ve onlara peygamberler göndermiştik. Fakat onlara ne zaman bir peygamber gelmiş, arzu ve heveslerine uymayan bir hüküm getirmişse, onlar bu peygamberlerin bir kısmını yalanlamışlar, hatta bir kısmını da öldürmüşlerdir. Onlar bu yaptıklarından dolayı başlarına bir felaket gelmeyeceği zannıyla gerçeklere gözlerini kapadılar, kulaklarını tıkadılar. Allah onların yaptıklarını (bugün de Peygambere kurdukları tuzağı, boş arzu ve heveslere uymaya devam ettillerini) görüp bilmektedir.”⁶⁴¹

---

⁶³⁸ Bakara 2/85.

⁶³⁹ Bakara 2/87–88.

⁶⁴⁰ Mâide 5/64.

⁶⁴¹ Mâide 5/70–71.

8. Vefatının Anlatımında İki Kitap Arasındaki Farklılıklar

Kitab-1 Mukaddes hayatının son dönemlerinde kadınlarının dinine uyararak putlara tapmaya başlayan⁶⁴² Kral Süleyman'ın ölümünü de iyi bir son olarak bahsetmez.

Kendisinin tahta geri dönüp dönmediği ihtilaflıdır. Bazı kaynaklara göre üç yıl boyunca şehirden şehre ülkeden ülkeye dilenci olarak gezmiştir.⁶⁴³ Kitab-1 Mukaddes'in Vaiz bölümünde buna uygun düşen pişmanlık belirtileri bulunur. "*Ben Vaiz, Yerusşalim'de İsrail üzerine kraldım.*"⁶⁴⁴ Sözleriyle başlar ve bölüm boyunca yaşadıklarının ve yaşattıklarının sağlam temelde olamayacağını her şeyin bir gün biteceğini anlatır: "*Güneş altında yapılan bütün işleri gördüm ve işte hepsi boş ve yeli kavramaya çalışmaktır.*"⁶⁴⁵ "*Çok hikmette çok dert var ve bilgi artıran dert artırır.*"⁶⁴⁶ "*Kötü günler gelmeden ve: Onlardan zevk almıyorum diyeceğin yıllar yaklaşmadan, güneş ve ışık ay ve yıldızlar kararmadan ve yağmurdan sonra bulutla geri dönmeden gençliğinin günlerinde seni Yaratanı hatırla.*"⁶⁴⁷

Yerusşalim'den tüm İsrail'i toplamda kırk yıl idare eden Kral Süleyman ataları gibi Davud Şehri'nde Yerusşalim'de toprağa verilmiştir. Ardından oğlu Rehoboam kral olmuştur.⁶⁴⁸ Yehuda'nın ve Bünyamin'in boyları ona biat etmiş,⁶⁴⁹ Süleyman'ın vefatının ardından çıkan isyanlar krallığın bölünmesiyle neticelenmiştir.⁶⁵⁰

Yahudi inancı kendisinden sonra yaşananlardan onu sorumlu tutar. Rabbilere göre Şelomo'nun suçu aklıyla kendisini bile alt etmesidir. Tora (Tevrat) bir kralın çok eş almaması konusunda onları uyarılmış ve bu emrin gerekçesini "*-ki kalbini kaybetmeyeceksin*" diye açıklamıştır. Şelomo ise, benim karım çok olacak çünkü ben kalbimi kaybetmeyecek kadar zekiyim, diye düşünerek hataya düşmüştür. Yanılgısı gayet açıktır. Onlara göre tarihte en çok eşe sahip bu Yahudi, evlilikleri neticesinde gelen yabancı öğelerin krallığa olumsuz etkilerinden bizzat sorumludur.⁶⁵¹ Tevrat'ta anlatıldığına göre ise vefatın ardından meydana

---

⁶⁴² I. Krallar 11/1-2.

⁶⁴³ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 58.

⁶⁴⁴ Vaiz 1/12.

⁶⁴⁵ Vaiz 1/14.

⁶⁴⁶ Vaiz 1/18.

⁶⁴⁷ Vaiz 12/1-2.

⁶⁴⁸ I. Krallar 11/43.

⁶⁴⁹ Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, s. 64.

⁶⁵⁰ Harman, "Süleyman", XXXVIII, s. 58.

⁶⁵¹ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s.109.

gelen bu karışıklık ve yenilgi Kral Süleyman'ın günahı⁶⁵² nedeniyle meydana geldi. İslami düşünceye göre ise hiç kimse dünyada ve ahirette bir başkasını suçunu üslenemez⁶⁵³.

Diğer konularda az çok bağ bulunurken vefatı konusunda iki kitap arasında bağ yoktur. İslami inanç Süleyman Peygamberin ayakta ve aniden öldüğünü kabul eder. Belirli bir zaman esasına yaslanarak ayakta o halde durmuş, emrinde çalışmakta olan cinler vefatını anlayamamışlardır. Bir tahta kurdunun Süleyman Peygamber'in bastonunu kemirmesi sonucu yere düşmüş ve öldüğünü ancak o zaman fark edebilmişlerdir:⁶⁵⁴ *“Sonra onun – Süleyman'ın- ölümüne hükmettiğimiz zaman, onlara onun ölümünü, dayandığı değneği kemiren güve böceği sezdirirdi. Bu sebeple yere yıkıldığı zaman açığa çıktı ki, cinler eğer gaybı bilselerdi o aşağılayıcı azap içinde bekleyip durmazlardı.”*⁶⁵⁵

Anlaşılan o ki onun vefatı da tüm hayatı gibi insanlık için ibrettir. Mevdudi bu durumu şöyle anlatılır: *“(Allah insanlara bu kadar nimet ve akıl verdiği halde) Yine de onlar tutmuş cinleri Allah' ortak koşmuşlardır. Oysa cinleri yaratan da Allah'tır. Buna rağmen bu kimseler 'Allah'ın oğulları ve kızları vardır.' diye, bir bilgiye dayanmaksızın aslı esası olmayan şeyler uydurmuşlardır. Allah ise yücelerden yücedir, onların böyle nitelermelerinden uzaktır.”*⁶⁵⁶ *“Bir de onunla cinler arasında bir nesep bağı uydurdular. Andolsun ki cinler de kendilerinin mutlaka huzura çıkarılacaklarını bilirler.”*⁶⁵⁷ *“Bir kısım insanlar bazı cinlere sığıyor ve bu onların kibrini daha da artırıyor.”*⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹

Çünkü o dönemde müşrikler cinlerin gaybı bildiklerine inanıyorlardı. Bilgi elde etmek içinde onlara yöneliyorlardı. Ayetlere göre bu insanlar cinlerden uzak gaybdan bilgi bekliyorlardı onlar ise yakın gaybdan bile habersizlerdi.⁶⁶⁰ Bu inancın asılsızlığını ortaya çıkarmak ve bölge insanını bu batıl inançtan tamamen kurtarmak gerekti. Burada zikredilmesinin sebebi bu olmalıdır.

---

⁶⁵² II. Samuel 11/2–27.

⁶⁵³ Fâtır 35/18; Bakara 2/48.

⁶⁵⁴ Kahraman ve diğerleri, *Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, IV, s. 422.

⁶⁵⁵ Sebe' 34/14.

⁶⁵⁶ En'am 6/100.

⁶⁵⁷ Saffat 37/ 158.

⁶⁵⁸ Cin 72/6.

⁶⁵⁹ Mevdudî, *Tefhimu'l Ku'an*, IV, s. 457.

⁶⁶⁰ Seyyid Kutub, *Fi Zilal-il Kur'an*, VIII, s. 380.

Neticede anlaşıldı ki muhteşem bir saltanatın sahibi de olursa ölümden kaçış kimseye nasip değildir ve gaybı yalnız Allah bilir. Gaybı bilme iddiası ile sömürü yapanlar ise sadece sahtekârlardır.

Süleyman bir tarafta babasının gayri meşru yollarla elde ettiği kadından⁶⁶¹ doğan⁶⁶² hayatının sonlarına doğru kadınlar sebebiyle kendini kaybedip büyük nankörlükle Allah'tan yüz çevirdikten⁶⁶³ sonra gazap⁶⁶⁴ sonucu perişan halde yok olan kral; diğer tarafta Allah'ın yolundan hiç dönmeyen,⁶⁶⁵ kibre sebep olabilecek kadar ihtişama rağmen yalnızca şükür ve duada⁶⁶⁶ bulunan ve ölümünde bile bir gerçeği ortaya koyan⁶⁶⁷ bir hükümdâr-peygamber olarak anlatılıyor.

Yahudi inancının peygamber kabul etmediği krala yakıştırılanlar, Kur'an-ı Kerim ve Müslümanlar tarafından reddedilmektedir. İslami kaynaklara göre Süleyman Peygamber Allah'ın peygamberine yakışır biçimde doğmuş, yönetmiş, yaşamış ve ölmüştür.

9. İslamî Görüşün Kitab-ı Mukaddes İçin Tahrif İddiaları

Hz. Davut ve Hz. Süleyman daha önce belirtildiği gibi Yahudi inanca göre peygamber sayılmazlar. Onlar güçlü krallardır ve Rab tarafından sevilmişlerdir fakat hayatlarının sonlarına doğru kendi hataları sebebiyle cezalandırılmışlardır. Kral Davud istediği halde mabedi inşa edememiş, Kral Süleyman ise tüm gücünü kaybetmiştir. Bunun yanında peygamber kabul edilenlere karşı tutum da fazla değişiklik arz etmez. İslami inanç ile taban tabana zıt düşen durumlar mevcuttur. Örneğin Yakup (as)'ın Allah ile gecedен sabaha kadar güreş tutup onu yendiğini belirten cümleler.⁶⁶⁸ Bazı Yahudi bilginler bunu insan kılığına girmiş Rab olarak yorumlar ancak yine de bu, İslami Allah inancına yaklaşan bir tutum olamaz. Bir diğer örnek ise Eyüp peygamber olabilir. Daha Kitab-ı Mukaddes'in ilk sayfalarında iki kızı yanındayken kaçtığı dağda şarap içer ve onlarla zina eder. Babaları, kızlarıyla birlikte olduğunu şarabın etkisiyle fark etmez. Hatta kızlar babalarından hamile kalır. Büyük kızın doğurduğu oğlu Moablıların, küçük kızın doğurduğu oğlu ise

⁶⁶¹ II. Samuel 11/3–27.

⁶⁶² II. Samuel 12/24.

⁶⁶³ I. Krallar 11/1–2.

⁶⁶⁴ I. Krallar 11/11.

⁶⁶⁵ Sâd 38/30.

⁶⁶⁶ Neml 27/15, 19.

⁶⁶⁷ Sebe' 34/14.

⁶⁶⁸ Tekvin 32/24–30.

Ammonluların atasıdır.⁶⁶⁹ Nuh ise şarap içip sarhoş olur ve çadırında çıplaktır çocukları tarafından örtülür ve ayıldığında Kenan diyarına lanet eder.⁶⁷⁰

Yahudilikte Tevrat'a olan bakış ise tarih boyunca farklılık göstermiştir. Rabbanî Yahudiliğin ve onun günümüzdeki uzantısı Ortodoksluğun temelini oluşturan Rabbanî kaynaklarda bir taraftan bugünkü Tevrat'ın Musa'ya verilen Tevrat olduğu ve hiç değişikliğe uğramadığı vurgulanırken diğer taraftan onun değiştirildiği, tahrif edildiği, içinde bilgi yanlışlıklarının ve çelişkilerin bulunduğu belirtilmiştir.

Yahudiler hiçbir değişikliği kabul etmeyip Tora'yı yani Tevrat'ı birçok aşamadan geçirerek ehil kimselere yazdırır ve her halini önemserler. Törenlerle onu sinagoglara getirir ve süslemeler eşliğinde saklarlar. Ancak Yahudilerin elinde zamanla birbirinden farklı Tevrat'lar ortaya çıkmaya başlamıştır. Hatta Birunî (ö. 1048), Samirîlerin de Tevrat'ı olduğundan ve ayrıca Hristiyanlar arasında kullanılan Yetmişler Çevirisi adında Yunanca bir Tevrat'ın varlığından söz eder. Yahudiler ise gerçek olmadığı görüşündedirler.⁶⁷¹ Bu yüzden sözlü Tevrat (Torah Şebealpeh), onların gözünde daha değerlidir.⁶⁷² Yahudilere göre o bir çeşit yorumlar bütünüdür. Yahudilerin sosyal ve dini hayatlarını düzenler. Adı Talmut'tur. Talmut kelime olarak nizam, düzen anlamındadır. Yahudi bilginler tarafından farklı zamanlarda yazılmış olanları vardır ve tamamlayıcı olarak nitelendirilmişlerdir. Zamanla değerleri artmış hatta Tevrat'ın önüne geçmiştir. Biri Kudüs, diğeri Babil olmak üzere iki tanedir. Kudüs Talmut'u MS 4. asırda anlaşılamadığı için bizzat hahamlar tarafından terk edilmiştir. Babil Talmut'u ise MS 5. asırda ortaya konmuş MS 2. asırda Mişna tarafından yazılan ve adıyla anılan nüshaya dayanır.⁶⁷³ Bu kitaplarda yazılanlar on emrin, üstün Yahudi ırkı düşüncesine göre değiştirilmiş halleriyle doludur. Yahudi edebiyatı ise kitabın geçirmiş olduğu evreleri çok parlak sayar. Hatta bu hali dünya edebiyatı ve hafızasına mal eden bir güç olarak tanımlar.⁶⁷⁴

Eski Ahit'in yazıya geçirilme süreci oldukça sonra başlamıştır. Tarihte ilk olarak eski bir Kahire Sinagog'unda çalışılmaya başlandı. Araştırmalar ilk bulguların Ölü Deniz civarında bulunan el yazmaları olduğuna işaret eder. Bu buluş 1947 yılının yaz sonunda

---

⁶⁶⁹ Tekvin 19/30–36.

⁶⁷⁰ Tekvin 9/20–25.

⁶⁷¹ Günay Tümer, *Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, DİB Yayınları, 1975, Ankara, s. 132.

⁶⁷² Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010, s. 248.

⁶⁷³ Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, s. 165.

⁶⁷⁴ Doğrul, *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, s. 209–210.

kazara yapıldı. Sonra sistematik arkeoloji kazılarıyla araştırmaya devam edildi. Bulunan yazılar MÖ 1. yüzyıla ait olup bölgede ikamet eden Yahudi Kurman Cemaati'ne de aitti. Bölge Ölü Deniz'in kuzeybatısında dik bir dağın eteklerinde bir vadiydi ve düzenli bir manastır hayatının yaşanıyordu. Kumran Cemaati'nin yazısı o toplumda kullanılan özel bir malzemedен oluşuyordu.⁶⁷⁵ Kilden yapılmış kaplarda muhafaza edilmiş bine yakın yazma rulo parçaları bulundu. Bugün bu parçaların Roma'ya karşı yapılan iki ayrı Yahudi isyanı sırasında iki ayrı mağaraya (Kurman ve Vadimurabbat Mağaraları) saklandıkları tahmin ediliyor. Ölü Deniz Yazmaları adıyla ünlenen bu metinler bugün Kudüs'te İsrail Müzesi'ndedir.⁶⁷⁶

Müslümanların iddia ettiği bu tahrifte vaktiyle Nebiler ile Rahiplerin karşı karşıya gelmiş olmaları etkili olabilir. Çünkü Yahudi devletinde her iki grupta Allah'ın elçiliğinin kendilerinde olduğunu iddia ederlerdi. Nebiler mabed ve kâhinlik işleriyle uğraşmazlar daha çok yoldan çıkmış insanları iman yoluna davet ederlerdi. Halka nasihatta bulunurlardı. Onları tayin eden kimse de yoktu. Genel olarak kâhinleri ve kralları eleştirir, lüks ve israf dolu yaşamları yüzünden onları uyarırlardı. Rahipler ise genellikle Hz. Yakup'un oğlu Levi'nin sülalesinden gelirlerdi. İlk başrahipler ise Hz. Harun ve oğlu kabul edilirdi. Onların işlerine karıştıkları gerekçesi ile nebilere kin tutarlardı. Çünkü karışılması yaşadıkları rahatı bozabilirdi. Kendileri vergi ödemez, öşür yani elde ettikleri tarımsal ürünün bir kısmını da devlete vermezlerdi. Tevrat'ı yalnız onlar tefsir edebilirlerdi. Allah adına verilen kurbanlar yalnızca onlar tarafından kesilmişlerse makbuldü. Rahiplerden meydana gelen bir meclis şer'i kanunlar çıkarırdı ve halkı ilgilendiren tüm konularda onlar yetkiliydi. Hatta başrahip Fars ve Yunan hâkimiyeti sırasında yarı bağımsız devletin hükümdarı sayılıyordu.⁶⁷⁷ Kavmin şefleri onlara göre Yehova tarafından gönderilmişti ve güçlerini ondan alıyorlardı. Onların buyruk ve önerileri Yehova'nın bildirmekte olduklarıydı ve dolayısıyla herhangi bir başkaldırı yaratıcıya karşı yapılmış sayılırdı. Bu yüzden boyun eğmek gerekirdi. Rab ile olan bu ilişkileri onların peygamber olduklarının da kanıtıydı.⁶⁷⁸ Burada gücünü yüce Yaratıcıdan aldığını iddia eden iki grubun karşı karşıya gelmesi kaçınılmazdır. Tabi ki her zaman olduğu gibi dünyevi menfaatler bazıları için önde gelmektedir.

---

⁶⁷⁵ Günter Lanczkowski, *Geschichte der Religionen*, Fischer Taschenbuch Verlag, Hamburg, 1972, s. 150.

⁶⁷⁶ Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, s. 51.

⁶⁷⁷ Sarıkçıoğlu, *Dinler Tarihi*, s. 203.

⁶⁷⁸ Cemil Sena, *Tanrı Anlayışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978, s. 169.

Onlara karşı halk isyan etmez çünkü başrahiplik İbraniler için çok önemli bir mertebedir. Öyle ki Rab ile halk arasındaki anlaşmanın teminatıdır. Kendisi sembolik olarak da olsa yüksek âlemler arası iletişimi kurar. Semavi bir gök kuşağı ya da bir köprü onun somutlaşmış halidir.⁶⁷⁹ Mabed ile başrahabin bağlantısı ise sarsılmazdır. Bu yüzden “*Sadece Yom Kipur’da (af dileme günü) sadece Kohlen Gadol (Yüksek/Baş Rahip) bu odaya girebilir. Orada Tanrı’nın en yüksek güce sahip yetmiş iki harfli adını okur, Yahudilerin bir sonraki yıl boyunca iyiliği için dua eder. Bugün Yahudiler için en kutsal gündür. Yahudiler güneş batımından bir sonraki akşam, yıldızlar görünene kadar oruç tutar. O yıl içindeki günahlarını itiraf edip pişmanlıkla af edilmek için dua eder.*”⁶⁸⁰

En az yedi yüz yıllık bir dönem boyunca yazılmış son derece farklı kaynaklardan geldiği belli olan bu eserler harmanı nasıl olurda asırlar boyu –cemaatlere göre değişen nüshalarıyla- Yahudi ve Hristiyan vahiy kitabını ve Kanon’u⁶⁸¹ oluşturur? Aslında bu karışıklık Hristiyanlarca değil daha önce bizzat Yahudilerce başlatıldı. Hatta MÖ 7. yüzyılda birinci aşamayı bitirmişlerdi bile. Sonraki kitaplar ise öncekilere eklendi. Eklerken rahattılar. Çünkü peygamberlerin verdikleri haberlerin çoktan gerçekleştiğine inandılar. (Günahlar yüzünden maruz kalınacak azap vaatleri) Ümit vaatleri içinde aynı durum geçerliydi. Artık olan olmuştu ve çekinmelerine gerek yoktu.

Bu noktada tahriflerin yaşanma ihtimali yüksek olan tercümeleri de unutmamak gerekir. Tanah’ın en eski tercümesi Yetmişler LXX olarak (Septuagint/Septent) isimlendirilen eski Yunanca halidir. MÖ III. Yüzyılın ortalarında yetmiş veya yetmiş iki Yahudi tarafından Helenistik dönemde çevrilmiştir. Tarihi bilgilere göre bu dönemde Makedonyalılar da kendi kültürlerini Ortadoğu’ya yaymaktaydılar ve İskenderiye şehri kısa sürede bir Yahudi merkezi haline gelmişti. Böylece tercüme edilmiş Tanah buradan geniş bir coğrafyaya yayılmış oldu.⁶⁸² Tanah daha sonra Targum olarak adlandırılan haliyle MS II. ve IV. yüzyıllarda gittikçe artan sayfalar halinde Süryanice’ye, Latince’ye, Arapça’ya, Kıptice’ye, Habeşçe’ye, Gotça’ya, Slavca’ya ve Ermenice’ye çevildi.⁶⁸³

⁶⁷⁹ Guénon, *Âlemin Hükümdarı Dinlerde Merkez Sembolizmi*, s. 15.

⁶⁸⁰ Blech, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, s. 111.

⁶⁸¹ (Yunanca) Bozulmazlık, korunmuşluk.

⁶⁸² Seyyid Kutub, *Yahudiyle Olan Savaşımız*, s. 21.

⁶⁸³ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, s. 100–101.

Kitab-ı Mukaddes'e yönelik ilk eleştiri çalışmaları ise 16. yüzyılda etkin ve geçmiş fikirleri yıkıcı dönemini yaşadı. Her şey reformcuların baskı kurmadığı kiliselerle başladı. Elllerinde uzun zamandır bulunan ve farklı içeriklere sahip olan Kitab-ı Mukaddes'leri ortaya çıkardılar. Birbirlerini ellerindeki kitapları incelediler. Ruolf Badestein (ö. 1541), Andreas Masius (ö. 1573), Hugo Gratius (ö. 1645), Thommes Hobes (ö. 1679) gibi birçok araştırmacı yazar Kitab-ı Mukaddes'in çoğunun Tanrı eseri olmadığını iddia ettiler. Bu konudaki en büyük araştırmacı ise Yahudi Alman Brauch Spinoza (ö. 1677)'dir. Hatta kendisi yaşadığı yılların yani orta çağın değil modern İsrail'in tarihinin bir parçası olmuştur.⁶⁸⁴ O, yazılanların çoğunun yaşandığı dönemden uzun yıllar sonra ve muhatapları dışındaki kişilerce eklendiğini ileri sürer.⁶⁸⁵ Onun macerasının kıvılcımı diğer yazarlardır. Kitaplarda anlatılana göre yaşadığı yıllardaki araştırmacılar onun merakını artırdı ve Kitab-ı Mukaddes'i araştırmaya başladı. En fazla Ezra'nın ruloları ilgisini çekiyordu. Vardığı sonuca göre Ezra bölümünde yazılı olanlar Ezra'nın kendisine aitti ve Ezra, Dünya'nın başlangıcından Kudüs'ün yıkılışına kadar İbrani tarihinin bir özetini yapmayı amaçlıyordu. Bunu yaparken de Musa'nın beşinci kitabı Tesniye'yi esas aldı.⁶⁸⁶ Ona göre Ezra tahrif konusunun belki de en önemli aktörüydü. Çünkü her unsur dönüp dolaşıp sürgün sonrası dönemdeki düzenlemelere varıyordu.

Ezra ise Koenler ailesine mensuptu ve I. Bet-Amikdaş'ın son Koen Gadol'u Saraya'nın torunuydu. (Yani Kitab-ı Mukaddes konusunda söz söylese itiraz edilmezdi.) Halkının Erets- Yisrael'de başsız kaldığını haber alınca doğduğu yer olan Bavel'i (Babil) terk edip atalarının topraklarına yerleşmeye karar verdi. MÖ 348 yılında Pers kralı Atahşata onun topraklarına gitmesine ve yönetici atamasına izin verdi. Ezra Asofer tüm halkı Kudüs meydanında toplayıp Bet- Amikdaş'ın (Mabed) önünde ateşli bir konuşma yaptı ve onları atalarının dinine davet etti. Ezra'nın amacı Yahudi ulusunu gerektiği gibi seçkin ırk haline dönüştürmektir. Bu amaçla onun öncülüğünde yüz yirmi din adamından oluşan Keneset Agedola adlı bir kurul oluşturuldu. Tüm kutsal yazılar Ezra tarafından toplandı ve bu kurulda incelenip halka öğretilti.⁶⁸⁷ Yüzyıllarca pek çok dile yapılan tercümelere bu yazılar, doğrudan örnek teşkil etti.

---

⁶⁸⁴ Browne, *The Wisdom of Israel*, s. 414.

⁶⁸⁵ Kürşat Demirci, *Dinler Tarihinin Meseleleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 43-44.

⁶⁸⁶ Zitelmann, *Dünya Dinleri*, s. 104.

⁶⁸⁷ Rabi Nisim Behar, *Dini Uygulama Rehberi*, ter. Morheday Yanar, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2004, s. 27.

Mezmurlar da yine sürgün sonrası dönemde yazıldığı düşünülen bölümlerendir. Bu bölüm ahiret inancı ile ilgili daha önce görülmemiş bilgiler ve kelimeler içerir. Bunlar içinde en önemli olanı Aboddondur. Yeni Ahit'te Yuhanna'nın Vahyi bölümünde Yunanca karşılığı Apollondur. Şeol'dan⁶⁸⁸ ayrı ya da onun içinde bir yer olarak düşünülür. Mezmurlar kitabının tarihlendirilmesinde rol oynar.⁶⁸⁹ Sonradan yazıldığına göstergelerindedir.

Yüzyıllar sonra bu tahrifi kabul ve itiraf eden bir belgede Hristiyan din adamları şöyle der: (Vatikan II. Konsili 1962–1965) “*Eksik ve geçersiz hususlar ihtiva eden Eski Ahit Kitapları için ihtiyat kaydı dâhil etmek, bu uzlaşmaz inatçı tutumu hafifletti. Bakalım bu, saygılı bir temenni olarak mı kalacak? Yoksa gerçek bir ilahi pedagojinin tanıkları olmak üzere gönderilen kutsal itaplar konusunda, 20. yüzyılda artık kabul edilemeyecek hususlar konusunda bir tavır değişikliği ile mi devam edecek?*”⁶⁹⁰ Bugün Yahudi inancı hala bu durumu kabullenmez. Onlara göre yazılanlar günümüzde çağ dışı olsa da ana fikirleri hala geçerlidir. Yahudiliğin bu ruhani yönünü ise yalnızca inancına bağlı Yahudiler anlayabilirler.⁶⁹¹

Bu konuda Yahudi teolog Louis Jacobs (ö. 2006) der ki: “*Rab'sız bir Yahudilik, Yahudilik değildir. Tora'sız bir Yahudilik, Yahudilik değildir. Yahudisiz bir Yahudilik, Yahudilik değildir.*”⁶⁹² Yahudilerin kim olduğu sorusu bir dönem itibar kazandıysa da sonraları yani güçlerini kaybettiklerinde tamamen önemini yitirdi. Ne orta çağda ne de daha sonra Kitab-ı Mukaddes'te onlara biçilen role göre yaşadılar. (Onlara göre) Tanrı tarafından Tanrı'nın hükümlerini uygulasin diye dünyaya gönderilen ırk olma vazifelerinden uzak bir hayat yaşadılar.⁶⁹³

---

⁶⁸⁸ Günahkârlar için helak yeri.

⁶⁸⁹ İsmail Taşpınar, *Duvarın Öteki Yüzü*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 99–100.

⁶⁹⁰ Maurice Bucaille, *Kitab-ı Mukaddes Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, ter. Suat Yıldırım, TÖV Yayınları, İzmir, 1984, s. 76.

⁶⁹¹ Levin, *Yahudi Ruhaniyeti ve Mistizmi*, s. 252.

⁶⁹² Gorsky, *Judaism*, s. 13.

⁶⁹³ Norman Solomon, *Judaizm*, Oxford University Press, Chatham (UK), 1996, s. 7.

Sonuç

Çalışmamızın ilk iki bölümünde sunulan bilgileri üçüncü bölümde karşılaştırırken gördük ki Yahudilere göre sadece kral, biz Müslümanlara göre hem kral hem peygamber olan Süleyman, değerli bir yere sahiptir. O, her iki kitapta anlatılanlara göre -bazı farklılıklar olsa da- kendisinden önce ve sonra hiçbir faniye nasip olayan yetenekleriyle tüm peygamberlerden ve hükümdarlardan ayrılır.

Sözü edilen ve bu iki dinin mensuplarını birleştiren yukarıdaki anlayış, iki kitabın içeriği ve verdikleri diğer bilgiler nedeniyle yıkılır. Öncelikle Kitab-ı Mukaddes onu bir peygamber olarak kabul etmez. Kitab-ı Mukaddese göre o tanrının onunla konuşmasına, rüyasına girmesine, tavsiyeler vermesine ve ona, adına bir mabed yaptırmasına rağmen sadece kraldır. Üstelik hatalarla dolu bir kraldır. Çünkü krallık ilanından kısa bir süre sonra evli ve hatta kendi komutanının karısı olan bir kadını haremine almıştır. Yani tanrı katında günaha girmiştir. Bu birliktelikten dünyaya gelen çocuk hastalıktır ve küçük yaşta hayatını kaybeder. Yani Yehova, onu cezalandırmıştır. Kendisi zeki, cesaretli ama zalim bir kral olarak resmedilir. Mabedi yaparken gösterdiği dindarlığını sonrasında koruyamamış ve Moşe şeriatini çiğneyerek çok fazla kadınla evlenmiştir. Evlenmenin yasak olduğu kavimlerde buna dahildir. Hayatının son döneminde evlendiği eşlerinin taptığı putlara gösterdiği özen onu da saptırmış ve putperest yapmıştır. Sonunda yaptıkları yüzünde lanetlenmiş ve krallığı elinden gitmiştir. Diyar diyar dilenci olarak gezmiş ve sefalet içinde ölmüştür. Kendisine verilen güçlerine karşılık gösterdiği nankörlük, onun ve hatta sonrasında oğlunun ayakta tutmak için direndiği İsrailoğulları'nın şanlı krallığının, sonu olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in verdiği bilgiler ise ona bahşedilen nimetler konusunda hemen hemen aynıdır. Doğa güçlerine, hayvanlara ve cinlere hükmü orada da yer alır. Fakat Kur'an-ı Kerim'e göre o sadece bir hükümdar değil Allah (cc)'ın bir peygamberidir. Ömrü, ona layık bir peygamber olarak geçmiştir. Zeki, cesur, adaletli ve Allah'a teslim olmuş bir peygamberdir. Yaptığı işlerde amacı Kitab-ı Mukaddes'te bahsedildiği üzere şan ve şöhret değil, Allah'ın rızasıdır. O salih bir kuldür. Hiçbir zaman Allah'a olan imanı sarsılmamış ve başka varlıklara tapmamıştır. Ölümü ise rezilce değil hayatı gibi güzel ve ibret dolu olmuştur.

Bu iki farklı anlatım tarzı dinlerin mensuplarının Süleyman'a bakış açılarını belirler. O, Yahudilere göre verilen büyük yeteneklere rağmen hataları ve nankörlüğü sonucu

cezalandırılan sıradan bir kral iken Müslümanlara göre hiçbir beşere nasip olamayan güçler verilen sadık kul, hükümdar ve peygamber kabul edilir. Onun döneminin ardından hakkında söylenenler, iddia edilenler ve yazılar ise hep bu ön kabulün yolundan gider.

Özet

ÖZTÜRK, Rukiye, “*Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim’de Hz. Süleyman’ın Hükümdarlığı,*” Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ, 137+Xs.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kitab-ı Mukaddes’te yer alan Kral Süleyman ile ilgili kısımlar konularına göre ayrılarak anlatılmıştır. Farklı kaynaklarla da desteklenmiştir.

İkinci bölümde Kur’an-ı Kerim’de var olan, hükümdar peygamber Süleyman’ın adı geçen ayetler ve konuyla ilgili ayetler birinci bölümdeki kısımlar da dikkate alınarak bölümler halinde anlatılmıştır. Birçok tefsir ve kaynaktan görüşler ile bu ayetler açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde verilen bilgiler karşılaştırılmıştır. Çelişen, değişen ve aynı olan anlatımlar bir arada ve açıklanarak aktarılmıştır.

Neticede İslam’da ve Yahudîlik’te Süleyman karakterinin doğumu, aile hayatı, insanlarla ilişkisi, adaleti, Rab ile ilişkisi, olağan üstü yetenekleri, Rab adına yaptırdığı mabed ve kendisi adına yaptırdığı sarayı, devleti, hükmetme biçimi, diğer devletlere bir hükümdar olarak tutumu ve vefatı hakkındaki görüş farklılıklarının ve eşitliklerinin iki kutsal kitaptaki temelleri gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kitab-ı Mukaddes, Kur’an-ı Kerim, Süleyman, Hükümdarlık, Karşılaştırma.

Abstract

ÖZTÜRK, Rukiye, “*Solomon’s Reign, in the Bible and the Quran,*” Master Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Mesut OKUMUŞ, 137+Xs.

This study consists of three parts. In the first part the chapters related to King Solomon, in the Bible is described with divided subject. It is supported by different sources too.

In the second part the signs in the Holy Quran mentioned the ruler and Prophet Solomon's are described in chapters considering of the portions of the first part. This signs are described with appearances from the many tafsir and source.

In the third part the informations, given in the first and second parts are compared. The expressions, conflicting, changing and same has been transferred together with explanations.

As a result we tried to show the basics of the two holy books about differences equalities and of opinions about Solomon characters, in Judaism and Islam, in his birth, family life, relationship between human, justice, relationship with Rab, extraordinary abilities, temple is built in the name of Rab and palace is built in the name of hisself, state, rule format, attitudes as a ruler to other states and death.

Key Words: Bible, Quran, Solomon, Reign, Comparison.

Kaynakça

Acıpayamlı, H. İbrahim, *Peygamberlerin Mucizeleri*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1986.

Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010.

Adam, Baki, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.

Adam, Baki, “Yahudilik” *Yaşayan Dünya Dinleri*, DİB Yayınları, İstanbul, 2007.

Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*, Türk Yurdu Neşriyat, İstanbul, 1962.

Ahmed İbn Hanbel, *Kitâbü’z Zühed*, ter. Mehmed Emin İhsanoğlu, İstanbul, 1993.

Akıncı, Ahmet Cemil, *Peygamberler Tarihi*, Sinan Yay., İstanbul, 1969.

Akkaya, Elif, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2013.

Akyüz, Mehmet Emin, *Peygamberler Sesleniyor*, Doğu Matbaacılık ve Ticaret, Ankara, 1967.

Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer, *Kur’an-ı Kerim Meali*, DİB Yayınları, Ankara, 2011.

Anlar, Kemal, *Şeriatler ve Peygamberler*, Kültür Yayınları, İstanbul, 1977.

Araz, Nezihe, *28 Peygamber*, Güven Yayınevi, İstanbul, 1963.

Asa, Ester, *Tora*, Gözlem Gazetecilik ve Yayın, İstanbul, 2009.

Atasağun, Galip, *İlahi Dinlerde Semboller*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 1996.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.

Atik, Bilal, *Kral ve Peygamber Olarak Davud (as) ve Süleyman (as) Kıssalarıyla Verilmek İstenen Mesajlar* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2008.

Aydın, Mahmut, *Dinler Tarihi*, Ensar Neşriyat, Samsun, 2013.

Bedir, Ahmet, *Kur'an-ı Kerim Atlası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009.

Besalel, Yusuf, *Yahudî Tarihi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2003.

Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2001.

Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2002.

Behar, Rabi Nisim, *Dini Uygulama Rehberi*, ter. Morheday Yanar, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2004.

Blech, Rabi Benjamin, *Yahudi Tarihi ve Kültürü*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2004.

Beydavî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, ter. Doç. Dr. Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2013.

Bilge, M. Fikret, *Peygamberler Tarihi*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2003.

Bilgin, Mehmet, *Kur'ân'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman İle İlgili Ayetlerde Hakikat ve Mecâz* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, SBE, Rize, 2016.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.

Browne, Lewis, *The Wisdom of Israel*, C. Nichols&Company Ltd, Londra, 1962.

Bucaille, Maurice, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, ter. Mehmet Ali Sönmez, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1984.

Bucaille, Maurice, *Kitab-ı Mukaddes Kur'an-ı Kerim ve Bilim*, ter. Suat Yıldırım, TÖV Yayınları, İzmir, 1984.

Calasın, Neslihan, *Yahudi ve İslam Geleneğinde Hz. Davud* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

Cilacı, Osman "Hz. Süleyman" *İslam Ansiklopedisi*, Dergâh Ofset, İstanbul, 2000.

Çelebi, Ahmet, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978.

Dağ, Yahya, *Yahudilik'te ve İslam'da Hz. Davud*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, 2013.

Demirci, Kürşat, *Dinler Tarihinin Meseleleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.

Demirci, Kürşat, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2000.

Doğrul, Ömer R., *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1947.

Draz, Muhammed Abdullah, *Din ve Allah İnancı*, ter. Bekir Karlığa, Bir Yayıncılık, İstanbul, tar. y.

Duman, Cengiz, *Kur'an Perspektifinden Üç Kral İki Peygamber*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013.

Dumartier, Brigitte, *Dinler Atlası*, ter. Özgür Adadağ, NTV Yayınları, İstanbul, 2011.

Ece, Hüseyin K., *Hz. Süleyman*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012.

Erenay, Hayri, *Hız. Süleyman Kıssası ve Sosyo-psikolojik Açından Tahlili ve Değerlendirilmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 1997.

Eriş, Cahit, *Kur'an'da İsimleri Geçen Peygamberler*, Gülhane Yayınları, İstanbul, 2014.

Eroğlu, Ahmet Hikmet, *Dinler Tarihi*, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, Ankara, 2013.

Firestone, Reuven, *Yahudiliği Anlamak*, ter. Çağlayan Erendağ, Levent Kartal, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın AŞ, İstanbul, 2004.

Freke, Timothy - Gandy, Peter, *Dinlerin Tarihi ve Gizemcilik*, ter. Orhan Tuncay, Gün Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Gazali, *Kalbin Keşfi*, ter. Mehmet Erol Kuloğlu, Tutku Yayınevi, Ankara, 2014.

Gorksy, Jonathan, *Judaism*, Teach Yourself, USA, 1995.

Gökçöl, Tanju, *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, Ansiklopedi Yayınları, İstanbul, 1999.

Guénon, René, *Âlemin Hükümdarı Dinlerde Merkez Sembolizmi*, ter. İsmail Taşpınar, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.

Güç, Ahmet, "Yahudilik", *DİA*, İstanbul, 2013.

Gürkan, Salime Leyla, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2014.

Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015.

Harman, Ömer Faruk, "Kitab-ı Mukaddes" *DİA*, İstanbul, 2010.

Harman, Ömer Faruk, "Süleyman" *DİA*, İstanbul, 2010.

Heiler, Friedrich, *Die Religionen der Menschheit*, Reclam Verlag, Stuttgart, 1959.

Hervé, Rousseau, *Dinler*, ter. Osman Pazarlı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, ter. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1986.

İbn Kesir, *Peygamberler Tarihi*, ter. Mahmut Varhan, Hasan Ali Saygın, Karınca Polen Yayınları, İstanbul, 2011.

Kahraman, Ahmet, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1999.

Kahraman, Hayreddin –Çağrı, Mustafa –Dönmez, İbrahim Kâfi –Gümüş, Sadrettin, *DİA Kur'an Yolu Tükçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara, 2012.

Kamhi, Jojo Yosef, *Teilim Zebur*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul, 2007.

Karauğuz, Güngör, *Âdem'in Çocukları*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2015.

Kaymak, Tahir, *Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'e Göre Hz. Davud* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya, 1993.

Kaynak, Mesut, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an'dan Gözlemler*, Yay Matbaacılık, İstanbul, 2007.

Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, Ankara, 2015.

Kutub, Seyyid, *Fi Zilal-i Kur'an*, ter. Salih Uçan, Vahdettin İnce, Mehmet Yolcu, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1991.

Kutub, Seyyid, *Yahudiyle Olan Savaşımız*, ter. Abdulhamit Dağdeviren, Arslan Yayınları, İstanbul, 1982.

Küçük, Abdurrahman -Tümer, Günay - Küçük, Mehmet Alpaslan, *Dinler Tarihi*, Berikan Yay., Ankara, 2011.

Küçük, Abdurrahman - Erdem, Mustafa - Koştaş, Münir, *Dinler Tarihi*, Etam AŞ Ofset, Eskişehir, 1993.

Küçük, Mehmet Alparslan, *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamiyette Kutsal Kitap Anlayışı* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara, 2000.

Lanczkowski, Günter, *Geschichte der Religionen*, Fischer Taschenbuch Verlag, Hamburg, 1972.

Levin, Michael, *Yahudi Ruhaniliği ve Mistizmi*, ter. Esterya Seval Vali, Gözlem Basın ve Yayın AŞ, İstanbul, 2006.

Mevduğî, *Tefhim'ul Kur'an*, ter. Muhammed Han Kayani - Yusuf Karaca - Nazife Şişman - İsmail Bosnalı - Ali Ünal - Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

Modiano, Alberto, *Judaizm Within The Time And Palace*, Gözlem Basın ve Yayın, İstanbul,2014.

Muhyiddin-i Arabî, *Fusûs-ül Hikem*, ter. M. Nuri Gençosman, Maarif Basımevi, İstanbul, 1956.

Moore, George Foot, *Judaizm*, Harward University Printing, ABD, 1950.

Noss, David S., Grangaard, Blake R., *A History of World's Religions*, Pearson, ABD, 2012.

Razi, Fahrudin, *Mefâtihu'l-Gayb*, ter. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayın, Ankara, 1995.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Dinler Tarihi*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983.

Schimmel, Anamarie, *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul, 1999.

Sena, Cemil, *Tanrı Anlayışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978.

Sharpe, Eric J., *Dinler Tarihinde Elli Anahtar Kavram*, ter. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.

Schwartz, Howard, *Tree of Souls*, Oxford University Press, ABD, 2014.

Solomon, Norman, *Judaizm*, Oxford University Press, Chatham (UK), 1996.

Şeybe, Abdülkadir, *Çağdaş Dünya Dinleri ve Mezhepleri*, ter. Osman Cilacı, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.

Şimşek, Sabri, *Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Tanrı Anlayışı* (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

Tabbara, Afif Abdulfettah, *Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz*, ter. Ali Rıza Temel, Yahya Alkın, Gonca Yayınevi, İstanbul, 1985.

Taberi, Ebu Cafer, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 2*, ter. Zakir Kadîrî Ugan, Ahmet Temir, MEB Basım, İstanbul, 1991.

Taberi, Ebu Cafer, *Taberi Tefsiri*, ter. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, Hisar Neşriyat, İstanbul, 1996.

Taplamacıoğlu, Mehmet, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966.

Taşdelen, Emine, *Yahudilikte Nübüvvet* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 2010.

Taşpınar, İsmail, *Duvarın Öteki Yüzü*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Ter. y., *Kitab-ı Mukaddes*, Rota Ofset, İstanbul, 1985.

Toski, Özcan, *Krallar Döneminde Yahudilik* (Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi), Uludağ Üniversitesi, SBE, Bursa, 2004.

Toynbee, Arnold J., *Tarihçi Açısından Din*, ter. İbrahim Canan, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1978.

Tümer, Günay, *Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini*, DİB Yayınları, Ankara, 1975.

Vehbi, Mehmet, *Büyük Kur'an Tefsiri (Hûlâsât'ül Beyân)*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1968.

Voux, Ronald de, *Yahudilikte Aile*, ter. Ahmet Güç, Arasta Yayınları, Bursa, 2003

Widgery, Alban G., *Tarih Boyunca Büyük Öğretiler*, ter. Gülçiçek Soytürk, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1971.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Feza Gazetecilik AŞ, yay.y, tar.y.

Yavuz, Nazmiye, *Kitab-ı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

Yılmaz, Faruk, *Peygamberler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2004.

Yurdaydın, Hüseyin G., Dağ, Mehmet, *Dinler Tarihi*, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978.

Yücel, Ekrem, *Kutsal Metinlerde ve Rivayetlerde Hz. Süleyman* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, SBE, Elâzığ, 2003.

Zitelmann, Arnulf, *Dünya Dinleri*, ter. Nafer Ermiş, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2003.